

פרשת בחקותי ג אִם-בְּחֻקֹּתַי תֵּלְכוּ וְאֶת-מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשְׂתֶּם

אַתֶּם:

Tanrı'ya isyan eden kişi, bu dünyada mahrumiyetle cezalandırılacak, böylece o kişi için emirleri yerine getirmek ve Gelecek Dünya'da bir pay sahibi olmak zorlaşacaktır (*Yad – Teşuva* 9:1).

3. Eğer – İbranice **İm**. Bu sözcük *Alef* ve *Mem* harfleriyle yazılır. Bu sözcükle, Bene-Yisrael'in çeşitli dönemlerindeki kurtuluşa da gönderme yapılmaktadır. Bene-Yisrael'in kurtarılmasındaki ilk araçlar [isminin ilk harfi *Alef* olan] Aaron ve [isminin ilk harfi *Mem* olan] Moşe'dir. Purim olaylarındaki kurtarıcılar Ester (*Alef*) ve Mordehay'dır (*Mem*). Gelecekte de Son Kurtuluş'un haberini Peygamber Eliyau (*Alef*) verecek ve bunun ardından *Maşiah* (*Mem*) gelecektir. Bunun belirli bir vakti vardır; ama yine de "eğer Bene-Yisrael Tanrı'nın Hükümleri'ni takip eder, Emirleri'ni gözetir, onları yerine getirirlerse" bu vakit daha da yakınlaşabilir (*Meam Loetz*).

Hükümlerim'i takip ederseniz – Tam çeviriyle "Hükümlerim'de yürürseniz". "**Hukot** – Hükümler" tarzı emirler, "Kral Hükümü" sınıfında olup, insanın, zekasıyla sebebini kavramasa bile, Kral'a olan kayıtsız şartsız sadakatının bir işareti olarak yaşantısının bir parçası haline getirmesi gereken kurallardır. Buna bağlı olarak *Hukot* sözcüğünü genellikle, "yürümek; takip etmek" fiili tamamlar. Bunun anlamı, belirli bir yaşam tarzını benimsemek ve ona uygun bir şekilde yaşamaktır. Nitekim Tora, Yahudiler'in, yabancıların geleneklerini takip etmeyip, Tanrı'nın Hükümleri'ni benimsemelerini talep etmiştir (18:3-4) (Sforno).

Önceki konunun bağlamına bakıldığında, burada bahsedilen "Hükümler", basit anlamda, *Şemita* ve *Yovel* çevresinde toplanan mitsvalardır. Tora bunları yerine getirdikleri takdirde, Tanrı'nın Bene-Yisrael'e vaktinde yağmur verip burada sayılan tüm bereketi sağlayacağını belirtmektedir (Rabenu Behaye). Yine de genel anlamda burada sadece *Şemita* ve *Yovel* değil, Tora'nın tüm emirlerine, hem öğrenim hem de uygulama açısından içten bir sadakat göstermenin ödülleri [daha sonra da bunun aksi durumunda gelecek cezalar] sıralanmaktadır.

Dikkatli bir bakışla, bu pasukta "**Hükümlerim'i takip ederseniz**" ifadesinin anlamı "Emirlerim'i yerine getirirseniz" şeklinde olamaz; zira pasuğun

devamında bu zaten açıkça söylenmektedir. Dolayısıyla verilmek istenen anlam, "Tora öğrenimi konusunda çaba gösterirseniz" şeklindedir (*Torat Koanim*; Raşi). Zira Tora'nın Hükümleri'ni benimsemenin en açık dışavurumu, onlar üzerinde gayretli bir şekilde incelemeler yapmak, onları öğrenmektir; mitsvaları yerine getirebilmenin yolu öncelikle onları öğrenmekten geçer. Burada geçen "yürümek" anlamındaki **Lalehet** fiili de ilerlemeyi; aynı zamanda çabayı ifade eder. Bu da Tora öğrenimine işaret eder; zira Tora öğrenimi konusunda gereken çabayı harcayan kişi, sürekli olarak ilerleyip kendisini geliştirerek, daha yüksek anlayış düzeylerine ulaşır (*Gur Arye*). Tora öğrenimi, öğretimi ve uygulaması Yahudilik'in temelidir (İbn Ezra).

Pasuğun devamındaki "**Emirlerim'i gözetir, onları yerine getirirseniz**" ifadesi, Tora öğrenimi konusundaki bahsedilen çabanın amacını ortaya koymaktadır: "Eğer ciddi bir şekilde Tora öğrenirseniz ve bu öğrenim sırasında [basitçe sadece "bilgi alma" değil] Emirlerim'i gözetip uygulama niyetini taşırsanız ve bu niyeti gerçeğe çevirip mitsvaları yerine getirirseniz, burada listelenen berahalara hak kazanırsınız" (*Torat Koanim*; Raşi; bkz. Devarim 5:1).

Sforno'ya göre Tora'nın, Tora öğrenimi ve sonuçları konusunda derin bir mesajı vardır: "Eğer Mübarek Tanrı'nın, Torası'nın uygulamasal kısmında ifade bulan tarzını benimserseniz, ayrıca mitsvaları derinlemesine inceleyip onların yerine getiriliş ve amaçlarını özümserseniz ve tüm bunlarla, Tanrı'nın en baştaki niyeti olan '*O'nun görüntü ve benzeyişinde*' (Bereşit 1:26) olmanız amacına ulaşırsanız; o zaman Tora'yı tamamen kendinize ait kılmış olursunuz. Bu sayede onun tüm kurallarını, en başta olduğu gibi sadece emir aldığınız – Tanrı'ya olan çekinme ve korku duygularınız nedeniyle itaat etmeniz gerektiği – için değil, tamamen kendi isteğinizin bir ifadesi olarak yerine getirirsiniz. Bu şekilde Hahamlarımız'ın *Mişna*'da '[Tanrı'nın] İsteği'ni, kendi isteğinmiş gibi yap' (*Mişna – Pirke Avot* 2:4) sözleriyle dile getirdikleri ideal düzeye ulaşmış olursunuz".

Bu pasuk birçok derin anlam içerir. *Or Ahaşim*'in sadece bu pasukla ilgili toplam 42 açıklama yaptığı kayda değer.

Behukotay

[94. İtaatin Ödülleri]

26

³ “Eğer Hükümlerim’i takip ederseniz, Emirlerim’i gözetir, onları yerine getirirseniz,

26

Peraşa, Yahudiler’in Tanrı ile olan antlaşmalarına uymaları ve böylece Tanrı’nın takdirine değer olmaları durumunda, kendilerini bekleyen pastoral bir bereket dizisiyle başlamaktadır. Tora hemen bunun ardından “*Tohaha – İhtar*” kısmına geçer. Bu bölümde, antlaşmanın şartlarına uymamanın kaçınılmaz bir sonucu olarak halkı bekleyecek cezaların, hüsrânların ve lanetlerin insanı sarsan bir listesi yer almaktadır. Gerçekten de, her ne kadar Tanrı’nın her şeyin temeli olan Merhameti tüm bu lanetlerin bir kerede hep beraber gerçekleşmesine engel olmuşsa da, Yahudi tarihinin – örneğin yirminci yüzyılın ilk yarısının – dikkatli bir şekilde incelenmesi, tüm bu lanetlerin, sürgünlerden önce ve sürgünler sırasında gerçekleştiğini ortaya koyacaktır. Ancak tıpkı lanetler gibi, bereketler de gerçekleşecektir; nitekim ihtar kısmının son sözleri, Tanrı’nın, Atalar ile yaptığı Antlaşma’yı hatırlayacağına ve onların çocuklarını kurtaracağına dair geri alınmayacak bir Sözü’nü içerir.

Lanetler gerçekleşmiştir; ama Ramban’ın, [p. 12’deki açıklamasında] ortaya koyduğu üzere, Bene-Yisrael, ne bireysel ne de toplumsal düzeyde, burada listelenen berahalara hiçbir zaman tümüyle erişememişlerdir; zira hiçbir dönemde bunları hak edecek kutsiyet düzeyine ulaşamamışlardır. Bu nedenle Hahamlarımız, buradaki berahalar listesinin, gelecekle ilgili olduğunu öğretirler. Yine de birçok otorite, Kral Şelomo’nun döneminde, burada tanımlanan ideal duruma çok yaklaşılmış olduğunu belirtir.

✿ Bereket ve lanet mucizeleri.

Pasuklara bakıldığında lanetlerin listesinin (p. 14-43), berahaya ayrılan kısma (p. 3-13) göre daha uzun olduğu görülmektedir. Buradan lanetlerin berahalardan daha çok olduğu gibi yanlış bir sonuca varılabilir. Ama bu doğru değildir. Berahaların daha kısa görünmesinin nedeni, o bölümün daha genel ifadeler içermesidir. Lanetler ise ince ayrıntılarına kadar listelendiği için daha uzun bir yer kaplamaktadır. Bu ayrıntılı sunumun amacı, halkı Tanrı’nın emrinden dışarı çıkmaması konusunda daha kuvvetli bir şekilde uyarmaktır (p. 13, İbn Ezra o.a.).

Otoriteler, Tora’nın, Tanrı’ya hizmet edenleri bekleyen manevi ödüller yerine neden sadece refah ve düşmana karşı üstünlük gibi maddi karşılıklardan bahsettiği konusuna, genel olarak iki şekilde yaklaşılır:

[a] Hem bereketler hem de lanetler – hepsi gizli mucizelerdir. Tora’nın, manevi uğraşlar içinde olup Tanrı’ya inançla hizmet eden kişilerin, manevi ödüller alacaklarını belirtmesine gerek yoktur. Manevi başarıların, manevi mükafatlar getirmesi gayet doğaldır. Öte yandan, sırf Tora öğrenmek ve mitsvaları yerine getirmenin, tüm halk için sağlık, refah, düşmanlara karşı üstünlük ve bu bölümde açıklanan diğer olumlu sonuçları getirmesi pek de doğal değildir. Örneğin, *Şemita*’nın uygulanmasının yüz Yahudi’nin on bin düşmanı takip etmesini sağlaması, ya da *Şemita* kurallarının ihlalinin ulusun çaresizce sürgüne çıkmasına neden olmasının “doğa” ile yakından uzaktan alakası yoktur. O halde, Tora’nın bu listeyi vermekteki temel amacı, Tanrı’ya itaat etmenin “doğa üstü” bir şekilde ödüllendirileceğini öğretmektir (p. 11, Ramban o.a.).

[b] Ne maddi bereket asıl ödül, ne de maddi mahrumiyet asıl cezadır. Gerçek ödül [ve ceza], sadece Gelecek Dünya’da [ve *Geinom*’da] verilecektir. Mitsvalar için bu dünyada ödül yoktur. Gelecek Dünya’daki ödüller ise, hem manevi düzlemde olup anlamamızın mümkün olmaması nedeniyle, hem de mitsvaları yerine getirmemizin temelinde ödül beklentisi değil, sadece Tanrı’ya sadakat olması için açıklanmamıştır. Bu dünyadaki en büyük zevk, Gelecek Dünya’daki ödülün milyonda biri bile olamaz. Aynı şey, cezalar için de geçerlidir (*Meam Loetz*). Yine de sağlık, refah ve güvenlik, Tora’nın emirlerini yerine getirmeyi kolaylaştıran yan etkenlerdir. İnsan bu gibi endişeleri olmadan yaşadığı takdirde, Tora’nın kendisine verdiği sorumluluklarını daha kolay yerine getirebilir; bu sayede Gelecek Dünya’da ebedi ödüle hak kazanır. O halde, Tanrı, Kendisi’ne samimiyet ve mutlulukla hizmet eden kişinin, bu dünyanın tüm nimetlerinden yararlanacağına, böylece Tanrı’ya yönelik hizmetini arttırabileceğine ve daha da büyük bir ödüle hak kazanacağına dair bize güvence vermektedir. Ve aksi de doğrudur.

4 וּנְתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְנִתְּנָה הָאָרֶץ יְבוּלָהּ וְעַן
 5 הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִיָּו: ה וְהִשִּׁיג לָכֶם לֵישׁ אֶת־בָּצִיר וּבָצִיר יִשְׁגַּ
 אֶת־זֶרַע וְאֶכְלֶתֶם לַחֲמֶכֶם לְשֹׁבַע וַיִּשְׁבְּתֶם לְבִטָּח בְּאַרְצְכֶם: שְׁנֵי
 6 וּנְתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְץ וּשְׁכַבְתֶּם וְאֵין מַחְרִיד וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה
 מִן־הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא־תַעֲבֹר בְּאַרְצְכֶם:

başarılı olmuşlardı. Sonraki nesiller ise iş yaşamlarını sabit, Tora öğrenimlerini geçici konumda tuttular – her ikisinde de istenen başarıyı elde edemediler” (*Talmud – Berahot* 35a). Bu öğreti, Tora öğreniminin, iş yaşamına göre öncelikli olduğunu belirtir. Rabenu Tam ise, bundan farklı görünen bir görüşle iş yaşamının öncelikli olduğunu öne sürer. Ama Rabenu Tam, *Talmud*’daki öğretiyle çelişkiye düşmeyeceğine göre, sözlerini şu şekilde anlamak gerekir: Bazen insan bütün gününü Tora’ya adar, ama aklı başka yeredir. Öte yandan insan bir yandan geçimi için gününün büyük kısmını ayırıp, yine de her gün Tora öğrenimi için sabit ve ödün vermeyeceği, sadece ona yoğunlaşacağı kaliteli vakitler sabitleyebilir. İşte bu durumda “iş yaşamı önceliklidir”; ama “Tora öğrenimi sabit konumdadır” – ve her ikisinde de başarılı olacaktır. Bu, ideal bir birleşimdir. Zira bu sayede Tora öğrenimi için gösterdiği samimi çabanın, yoğun bir iş hayatı ile ödüllendirilmesi bir çelişki olmaktan çıkar (Rabi Moti Fugelman).

Tam çeviriyle “Sizin için [=Ülkeniz’de] harman bağbozumuna erişecek ve bağbozumu, ekim [mevsimine] erişecek” [yani “erişecek” fiili pasukta iki kez geçmektedir].

Ekmeğinizi doygunlukla yiyeceksiniz – Ya da “yiyeceğinizi”. Pasuğun başında bolluk olacağı söylendiğine göre insanların doyacakları açıktır. Dolayısıyla Tora burada, yiyeceğin niceliğinden değil niteliğinden bahsetmektedir. Yenen yiyecek midede bereketli olacak, az miktarı bile insana tatmin sağlayacaktır (*Torat Koanim*; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Tıpkı 25:19’da olduğu gibi.

Ülkeniz’de güvenle oturacaksınız – Bu, önceki ifadeye bağlıdır. [1] “Bol ürününüz olmasına karşın kimse gelip onları çalmaya çalışmayacak.” [2] Bir yerde kıtlık olduğu takdirde bu, insanların yiyecek arayışı içerisinde evlerini yurtlarını terk etmelerine neden olur (bkz. Bereşit 4:12 açk.).

Ama şimdi doycak kadar ekmek olduğuna göre, buna gerek yoktur (İbn Ezra).

6. Ülke’de barışı sağlayacağım – “Kendi içinizde barış olacak (İbn Ezra). Birbirinizle mücadele içinde olmayacaksınız (Ramban)”. Bu özellikle iç barışı belirtmektedir; çünkü önceki pasuktaki “Ülke’de güvenle oturacaksınız” ifadesi başka uluslarla olan barışı da kapsar (*Piruş Al İbn Ezra*).

Tora, şu ana kadar bol ürün bereketinden bahsetmiştir. Şimdi buna ara vererek, barış ve güven konusuna geçmektedir ve bollukla ilgili bahse p. 10’da geri dönecektir. Bu barışın sadece kendi başına bir beraha olmakla kalmayıp, bollukla ilgili berahanın da temeli olduğunu öğretir (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Barış ve huzur olmadığı sürece bolluğun hiçbir anlamı olamaz. Bu nedenle barış her şeye denktir. Dualarımızda da Tanrı’dan “**Ose Şalom Uvore Et Akol** – Barışı sağlayan ve her şeyi yaratan” şeklinde bahsetmemizin anlamı budur. Önce “barış” olmalıdır. Yarattıkları diğer “her şey”, ancak ve ancak bu barış temeli var olduğu sürece devamlılığa sahip olabilir (*Torat Koanim*; *Talmud – Berahot* 11b; Raşi).

Alternatif olarak burada bahsedilen barış, “huzur” anlamında da olabilir. Bu da pasukta belirtilen şekilde, tehlikeli hayvanların etkisiz kılınması ve Ülke’den kılıç geçmemesiyle gerçekleşecektir (Ramban).

☞ **Barış**. Önce de belirtildiği gibi, tüm bereket, barışın yokluğunda anlamsızdır. Barış, dünyadaki tüm iyi şeylere denktir. Bu bakımdan barış, tüm berahaları içeren bir kap gibidir. O yoksa, hiçbir şey yoktur. Hahamlarımız “Gel ve barışın gücünü gör. Güneş, hiçbir zaman ayın kusurunu görmemiştir” derler. Ayın aydınlık kısmı doğal olarak daima güneşe bakan taraftadır. Benzer şekilde tüm gök cisimleri, birbirlerinin hep aydınlık taraflarını görürler. Dualarımızda, Tanrı’dan İyov kitabından (25:2) alıntıyla “**Ose Şalom Bimromav** – Yücelikleri’nde Barışı Sağlayan” sözleriyle bahsetmemizin bir nedeni budur.

⁴ yağmurlarınızı [uygun] vakitlerinde vereceğim. Toprak, ürününü; kırdaki ağaç da meyvesini verecek.

⁵ Harman [mevsiminiz] bağbozumuna erişecek, bağbozumu, ekim [mevsimini] yakalayacak. Ekmeğinizi doygunlukla yiyeceksiniz ve Ülkeniz'de güvenle oturacaksınız.

⁶ “Ülke’de barışı sağlayacağım; [sizi] korkutan [hiçbir şey] olmadan yataacaksınız. Tehlikeli hayvanları Ülke’den uzak tutacağım. Ülke’den kılıç geçmeyecek.

4. Yağmurlarınızı – “Gereksinim duyduğunuz ve ümitle beklediğiniz yağmurları (*Daat Mikra*). Başka yerlerde kuraklık olduğu zamanlarda bile, sizin yağmurunuzu eksik etmeyeceğim. Böylece tıpkı Yosef zamanında Mısır’da olduğu gibi, diğer uluslar erzak almak için gelip sizi zengin edecekler (*Meam Loetz*)”.

[Uygun] Vakitlerinde – Pasuğun devamında ürünlerin zamanında ve bol miktarda geleceği söylendiğine göre, yağmurların “uygun mevsimlerinde” yağacağı zaten açıktır. Dolayısıyla burada ek bir mesaj söz konusudur: Hak edilecek bereket o denli esaslıdır ki yağmurlar insanlar için engel oluşturmayacak zamanlarda, örneğin kimsenin seyahat etmeyip rahatça evinde olduğu *Şabat* gecelerinde yağacaktır. *Talmud*, bu berahanın, II. *Bet-Amikdaş* döneminin ortalarındaki Yahudi liderlerden Şimon ben Şatah zamanında gerçekleştiğini aktarır (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Taanit* 23a; Raşi; *Sefer Zikaron*; *Meam Loetz*; ayrıca bkz. *Devarim* 11:14 açk.).

Ayrıca bu yağmurlar, “vaktine uygun” şekilde yağacaktır; ne aşırı yağmur olacak, ne de kuraklık çekilecektir (*Talmud* – *Taanit* 22b). Erets-Yisrael için bu önemli bir berahadır; zira tarımsal çalışmanın başarıya ulaşması için sadece yağmurun miktarı değil, kış aylarında bunun düzenli aralıklarla yağması da önem taşır; ne de olsa yağan yağmurun toprak tarafından emilmesi gerekir ve aralıksız yağmur yağdığı takdirde toprak işlenmeye uygunluğunu kaybedecektir (*Daat Mikra*).

Tora tüm bereketin başlangıcı olarak yağmurlardan bahsetmektedir. Zira yağmurlar vaktinde ve uygun miktarda yağdığı takdirde, hava temiz, kaynaklar ve nehirler bereketli olur ve bu sayede toprak ürününü bol ve sağlıklı bir şekilde verir. Tüm bunlar insan sağlığının temelidir (*Ramban*; ayrıca bkz. *Şemot* 23:26 açk.).

Toprak ... verecek – Tam çeviriyle “*Toprak, ürününü verecek ve kırdaki ağaç meyvesini verecek*” [yani “verecek” fiili, pasukta iki kez geçmektedir].

Kırdaki ağaç – Eğer amaç normal ağaçların meyve vereceklerini söylemek olsaydı, sadece

“ağaç” denmesi de yeterli olurdu. Tora “kırdaki” sözcüğünü de ekleyerek, sadece bahçelerdeki meyve veren ağaçların değil, kırlardaki, normalde herhangi bir meyve vermeyen türdeki ağaçların bile, ilerideki ideal dönemde meyve vermeye başlayacaklarına işaret etmektedir (*Torat Koanim*; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

5. Harman ... bağbozumu ... ekim... – Tahılların hasadına Nisan ayında başlanır. Bağbozumu Elul ayı civarındadır. Ekim dönemi ise Sukot bayramından kısa bir süre sonra Mar-Heşvan ayındadır (*Meam Loetz*). “Refah düzeyi o kadar yüksek olacak ki, bağlarından üzümleri toplama zamanı geldiği zaman hala tahıllarını harmanlıyor olacaksınız ve bir sonraki yılın tahıl ekimini yapma zamanı geldiğinde, hala bağbozumu ile meşgul olacaksınız” (*Torat Koanim*; Raşi).

Pasuk, bu sürekli aktivitenin bereketin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. İnsanlar yapıcı faaliyetlerle meşgul oldukları zaman, kendi kendilerine yettiklerini hissederek ve sağlıklı olurlar. Pasuğun belirttiği gibi, “ekmeğinizi doygunlukla yiyeceksiniz”. Bu, aynı zamanda psikolojik tatmini de ima eder. İnsanların ayrıca Ülke’nin dışına çıkmak için ne zamanları ne de istekleri olacaktır: Pasuğun dediği gibi, “Ülkeniz’de güvenle oturacaksınız”. Ama insanların meşgaleleri olmadığı zaman, sürekli olarak eğlence ve kendilerini harekete geçirecek bir şeyler ararlar. Bu da hata ve günaha düşme tehlikesini artırdığı gibi, fiziksel sağlık için de iyi değildir (*Aamek Davar*).

Burada bir soru sorulabilir: Tora tüm bu ödülleri ne için vermektedir? Tora öğrenimi konusunda çaba gösterildiği için. Öyleyse bunun ödülünün “sürekli tarımsal çalışma” olmasını nasıl anlayabiliriz? Sürekli tarım işleriyle meşgul olan bir kişi, nasıl Tora öğrenimi konusunda çabalayabilir? Bu ödül, karşılığında geldiği aktiviteyle – Tora öğrenimiyle – çelişmekte değil midir? Hahamlarımız “Tora, dünyevi yaşamla [=geçim için çalışmakla] birlikteyken iyidir” (*Mişna* – *Pirke Avot* 2:2) derler. *Talmud* buna bağlı olarak şu öğretiyi aktarır: “İlk nesiller, sonraki nesiller gibi değildi. İlk nesiller, Tora öğrenimlerini sabit, iş yaşamlarını ise geçici konumda tutmuşlar – her ikisinde

וּרְדַפְתֶּם אֶת-אֹיְבֵיכֶם

7

וּנְפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב: ה וּרְדַפְוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מֵאָה וּמֵאָה מִכֶּם

8

רַבְבָּה יִרְדַּפוּ וּנְפְלוּ אֹיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב:

7. **Düşmanlarınızı kovalayacaksınız** – “Sınırın ötesine” (Sforno). Ya da “*düşmanlarımızın peşine düşeceksiniz*”. “Her şeye rağmen size yönelik bir saldırı olduğu takdirde, muzaffer olacaksınız” (Daat Mikra).

Önünüzde kılıçla düşecekler – “Önünüzde” sözcüğü olmasaydı, düşmanların “sizin kılıcınızla” düşeceği sonucu çıkardı. İbranicesi **Mipenehem** olan bu sözcük “*yüzünüzden*” şeklinde de anlaşılabilir. Tora’yı gerektiği gibi uygulayan kişinin yüzünde Tanrısallık açık bir şekilde ortaya çıkar ve düşmanlar bundan çekinir (krş. Devarim 28:10). Dolayısıyla Tora, **Mipenehem** sözcüğünü kullanarak, Bene-Yisrael’in yüzlerindeki bu Tanrısallık nedeniyle kaçarken meydana gelecek karmaşada, düşmanların birbirlerinin kılıcıyla öleceklerini söylemektedir (*Torat Koanım*; Raşi; *Meam Loetz*; *Beer Mayim Hayim*; krş. Sforno). Bkz. Şofetim 7:22.

8. **Sizden** – “Aranızdaki zayıf kişiler” (*Torat Koanım*; Raşi). “*Sizden*” sözcüğü, “bazılarınız” anlamına gelir. Burada mucizevi bir bereketten bahsedildiğine göre, “aranızdaki güçlü olanlar” kastediliyor olamaz. Dolayısıyla Tora, “aranızdaki güçsüz ve zayıf kişilerden bile beş tanesi, yüz kişiyi kovalayacak” demektedir; zira bu, daha mucizevi bir durumdur (*Mesiah İlemim*).

Beş ... yüz ... on bin – Bu sayılar örnek amaçlıdır; verilmek istenen anlam, az sayıda askerin bile kalabalık orduları bozguna uğratmak için yeterli olacaktır (*Daat Mikra*).

Yine de bu sayılar verildiğine göre, bir soru sorulmalıdır: Eğer beş kişi, yüz düşmanı kovalayabiliyorsa, yani 1:20 oranı söz konusuysa, o zaman yüz kişinin, pasuğun belirttiği gibi 10.000 değil 2000 düşmanı kovalayabilmesi gerekir! Bu değişikliğin anlamı nedir?

Basit anlamda, ifade “*Sizden beş [kişi], yüz kişiyi, [ve böyle beşer kişiden oluşan] yüz [grup] on bin*

kişiyi kovalayacak” şeklinde anlaşılabilir. Bu durumda oran aynı olacaktır (Rabenu Behaye; *Daat Zekenim*).

Öte yandan ilk yarıdaki orana bakıp, pasuğun devamını biz de tahmin edebileceksen Tora’nın yine de sayılar, hem de beklenenden farklı sayılar vermesi, önemli bir mesaj içerir: Düşmanlar karşısında elde edilecek bahsedilen zaferlerin temelinde Tanrı’ya bağlılığın, duaların ve Tora’nın mitsvalarını yerine getirmenin olduğu aşıkardır. Bu durumda pasuk, mitsva yapmak [ya da dua etmek (*Daat Zekenim*)] için daha çok insanın bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıkan manevi gücün, sabit bir oranın ötesine geçip kat kat büyük hale geldiğini ortaya koymaktadır (*Torat Koanım*; Raşi).

İfadenin tam çevirisi “*Sizden beş [kişi] yüz [kişiyi] kovalayacak ve yüz [kişi] on bin [kişiyi] kovalayacak*” şeklindedir. *Onkelos*, ikinci “*kovalayacak*” sözcüğünü “*kaçırarak*” şeklinde çevirir. Bu durumda “*kovalayacak*” sözcüğü “yakalayacak ve öldürecek”, “*kaçırarak*” ise “bozguna uğratıp uzaklaştıracak” anlamında değerlendirilebilir. Sayılardaki oransızlığın olası bir açıklaması da budur. Ne de olsa askeri bir kuvvet düşman kuvvetlerini kovaladığında, öldürdükleri düşmanlar, kaçanlara göre daha azdır (krş. *Daat Zekenim*).

Önünüzde kılıçla düşecekler – Önceki pasukta da benzer bir ifade kullanılmıştı. Buradaki tekrar, düşmanların yenilgisinin benzersiz ve mucizevi bir şekilde gerçekleşeceğine işaret eder (*Torat Koanım*; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Alternatif olarak bu tekrarın amacı, “size tekrar tekrar saldırısalara bile, tekrar tekrar yenilgiye uğrayacaklar” mesajını vermektir (İbn Ezra).

⁷ Düşmanlarınızı kovalayacaksınız ve [onlar] önünüzde kılıçla düşecekler. ⁸ Sizden beş [kişi] yüz [kişiyi], yüz [kişi] de on bin [kişiyi] kovalayacak ve düşmanlarınız, önünüzde kılıçla düşecekler.

Bu önemli bir ders verir: Nefret, kıskançlık ya da rekabet gibi kavramların bağlamadığı cansız gök cisimleri için bile Tanrı bir “barış” sistemi oturttuğuna göre, bu olumsuz duyguların pençesine düşme riskini her zaman taşıyan insanların barışa ne kadar muhtaç oldukları açıktır. *Koenler*’in halkı mübarek kılarken kullandıkları metin de “*Şalom – Barış*” sözcüğüyle tamamlanır (Bamidbar 6:26). Benzer şekilde dualarımızın merkezi olan *Amida* da, daima barış dileğiyle sona erer. Barış o kadar büyüktür ki, Tanrı, aile içinde barışın tesisi için İsmi’nin silinmesine bile izin vermiştir (bkz. Bamidbar 5:23 ačk.).

İlk *Koen Gadol* olan Aaron, özellikle barışı sevdiği ve bu uğurda çabaladığı için övülmüştür (Malahi 2:5). Bu nedenle Aaron öldüğünde ardından “tüm” halk ağlamıştır (Bamidbar 20:29). Aaron özellikle tartışan evli çiftleri barıştırdığı için, ölümünün ardından cenazesine hepsi de ebeveynleri tarafından ona olan şükranlarını belirtircesine “Aaron” olarak isimlendirilmiş 80.000 çocuk eşlik etmiştir (*Şevet Musar* 37).

Barış büyüktür; zira mütevazı kişilere bahşedilir (Teilim 37:11); çünkü *Teşuva* yapan kişilere bahşedilir (Yeşayau 57:19); çünkü Tora’yı sevenlere bahşedilir (Teilim 119:165); çünkü cömertlere bahşedilir (Yeşayau 32:17). Barış o kadar önemlidir ki, ölümlerin bile barışa ihtiyacı vardır. Bir *Tsadik* öldüğünde üç melek onu karşılamaya gelir ve onu barışla mübarek kılar: “*Yavo Şalom, Yanuhu Al Mişkevotam – Barışla Gel ve Yatağında Dinlen*” (Yeşayau 57:2).

Korkutan [hiçbir şey] olmadan yatacaksınız – “Sizi ne tehlikeli hayvanlar ne de düşmanlar korkutacak (İbn Ezra). Yatağınıza huzur içinde yatacaksınız”.

Tehlikeli hayvanları – Tam çeviriyle “*kötü hayvanları*”. Rabi Yeuda’ya göre burada kastedilen, tehlikeli hayvanların Ülke’den tamamen ortadan kalkacağıdır. Bu normal bir sonuçtur; zira Ülke’de bolluk, sağlık ve berekete bağlı insan nüfusu olduğu zaman, vahşi hayvanlar buradan uzak duracaktır. Rabi Şimon’a göre ise ifadenin anlamı “hayvanların tehlikeli olma özelliklerini

iptal edeceğim” şeklindedir. Zira Tora’nın gerektiği şekilde yerine getirildiği dönemde Erets-Yisrael, ilk insan Adam’ın günah işlemesinden önceki ideal konumuna geri dönecek, hayvanların yirtıcı özellikleri tamamen ortadan kalkarak, hepsi en baştaki gibi sadece bitkiyle beslenecektir (bkz. Bereşit 1:30; bkz. Yeşayau 11:7-8). Bu düzen Adam’ın günahı nedeniyle sekteye uğramıştır. Hayvanlara insana zarar verebilme yeteneği verilmiş [ama “izni” değil (Bereşit 9:5 ačk.)], bu da onların yeni doğası haline geldiği için, birbirlerini de avlamaya başlamışlardır. Ama Erets-Yisrael, Bene-Yisrael ve Torat-Yisrael kusursuzlukla bir arada olacakları zaman, onlar da ideal ilk konumlarına döneceklerdir (Ramban).

Uzak tutacağım – Bu serbest çeviridir. İbranice *Veışbatti*. Bu sözcük “*Şavat – El çekmek, etki etmemek, aktif olmamak*” kökünden gelir. Dolayısıyla “*etkisiz kılacağım*”, “*geri çekeceğim*”; “*keseceğim*” gibi çeviriler de mümkündür.

Ülke’den kılıç geçmeyecek – Tanrı barışı sağlayacağına söz verdiğine göre kılıca yer olmadığı zaten açıktır (*Minhat Yeuda; Sifte Hahamim*). Tora’nın mesajı bunun daha da ötesindedir: “Barış berahası o kadar baskın olacak ki, yabancı ordular size saldırma niyetiyle olmayıp, sadece başka bir ülkeyle savaş yapmak için bile olsa Erets-Yisrael’den geçmeyecekler” (*Torat Koanim; Talmud – Taanit* 22b; Raşi).

Bu şekilde sadece gelip geçmekte olan orduların vereceği, askerlerin beslenmesi için ürünlerin çalınması gibi zararlar olmayacaktır. Bu, Afrika ve Asya arasında önemli bir geçiş noktası olan Erets-Yisrael için oldukça önemlidir. Nitekim böyle bir geçiş örneğini görüyoruz. Kral Yoşiyau döneminde, dönemin Mısır ordusu, Paro Neho’nun önderliğinde Fırat kıyısındaki [Gaziantep’in ilçesi] Karkamış’ta Asurlular’la [ya da Babilliler’le (Josephus Flavius)] savaşmak için Erets-Yisrael’den geçme izni istemiş, ama kral Yoşiyau, sırf buradaki pasuk nedeniyle ona bu izni vermemiştir (Divre Ayamim II 35:21; bkz. Raşi o.a.) (*Daat Mikra*).

ט ופִּנִּיתִי אֵלֶיכֶם

והִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקִּימֵתִי אֶת־בְּרִיתִי אִתְּכֶם:

10 שְׁלִישִׁי חֲמִישִׁי כִשְׁהֵן מִחוּבְרִין יִואַכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ

11 תוֹצִיאוּ: יֹא וְנָתַתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם:

onlar da Benim Halkım olacaklar” (Yirmeyau 31:30-32) (krş. p. 12).

10. Eski, yıllanmış [ürünleri] yiyeceksiniz – İbranice Yaşan Noşan. İçinde bulunulan yılın ürünü “yeni” olarak adlandırılır. Dolayısıyla “eski”, geçen yılın, “yıllanmış” da bir önceki yılın ürünüdür belirtir (*Nahalat Yaakov; Beer Mayim Hayim*). Kısacası Tora bereketin boyutunu vurgulamaktadır: Önceki yılların depolanmış tahılları taze kalacak, hatta zaman geçtikçe daha da iyi hale gelecektir; yıllanacaktır. Böylece üç senelik [yani iki yıl önceye ait] tahıl, iki yıllık [yani geçen yıla ait] ve bir yıllık [yani bu yıla ait] tahıldan daha iyi olacaktır (*Torat Koanim; Raşi*). Bu sadece normalde kurumaya ya da yıllanmaya bırakılan türdeki ürünler için değil, tüm ürünler için aynı şekilde geçerlidir (*Talmud – Bava Batra 91a*). Bir görüşe göre bu, 25:21-22’de verilen sözün bir tekrarıdır (Abravanel).

Yeni [ürünlere yer açmak] için – Harman depoları yeni ürünle dolduğu zaman silolar eski ürünlerle o kadar dolu olacaktır ki, eski ürün, sonraki yılda gelen yeni ürüne yer açmak için başka yerlere boşaltılacaktır (*Torat Koanim; Raşi*).

Çıkaracaksınız – “Buna mecbur kalacaksınız. Çünkü yeni ürünü koymak için yeriniz olmayacak. Eski ürün yenisine göre daha makbul olduğu için belki bu gücünüze gidecek. Ama yeni ürün için onu çıkarmak durumunda kalacaksınız; zira yeni ürün, eski ürüne göre bekletilip yıllandırılmaya daha uygundur (*Talmud – Bava Batra 81b, Raşi o.a.*). Bu nedenle eskileri çıkarıp satacaksınız ya da bedava dağıtacaksınız” (*Raşbam; krş. Devarim 14:28*).

11-13. İbn Ezra, bu üç pasuğun birbiriyle olan bağlantısını şu şekilde açıklar: “Barınağım’ı [Mevcudiyetim’i] içinize/aranıza yerleştireceğim, hiçbir zaman herhangi bir konuda eksiklik çekme gibi bir endişeniz olmayacak; zira Ben, aranızda barınacağım. Ben, insanlar gibi belirli bir yerde durmaktan sıkılmam. Dahası, *Bet-Amikdaş*’ın

yokluğunda sürgüne çıktığınız zaman bile Onurum sizin aranızda dolaşacak ve böylece sizin Tanrınız olduğum, sizin de Benim Halkım olduğunuz bilinecek; çünkü sizi Mısır Ülkesi’nden bu amaçla çıkardım”.

11. Barınağım’ı – İbranice Mişkani. Fakat burada *Mişkan*’dan değil, Yeruşalayim’deki *Bet-Amikdaş*’tan bahsedilmektedir (*Torat Koanim; Raşi*). Zira *Mişkan*, çölde ve Erets-Yisrael’e girildikten sonra yine portatif olmayı sürdürerek görev yapmıştır. Burada ise Tanrı’nın, Varlığı’nı açık bir şekilde barındıracağı Evi’nin, yeni bir beraha şeklinde Ülke’de sabit hale geleceği ileri aşamadan bahsedilmektedir (*Nahalat Yaakov; krş. Talmud – Eruvin 2a, Raşi o.a.; bkz. Şemot 25:8; bkz. Yehezkel 37:26*).

Bu pasukta *Mişkan* sözcüğü, Tanrı’nın Kutsal Varlığı’nı (*Şehina*) da belirtir; yani Sforno’ya göre bu, Tanrı’nın Varlığı’nın, nerede olurlarsa olsunlar Yahudiler’le birlikte olacağını belirten bir sözdür. Bu, Altın Buzağı günahından önce Tanrı’nın vermiş olduğu sözü yansıtır (bkz. Şemot 20:21). Or *Ahayim*, Tanrı’nın Varlığı’nın, doğrudan doğruya *Tsadikler*’in üzerinde barınacağını belirtir. Buna göre sıradaki pasuktaki “*Betohehem – Aranızda*” sözcüğü, Tanrı’nın *Tsadikler*’e, meleklerle olduğundan bile daha yakın olacağı anlamına gelir.

Ruhum – Şehina (Rabenu Behaye).

Reddetmeyecek – “Hiçbir zaman” (Sforno). Ya da “sizi uzaklaştırmayacak” (*Targum Onkelos*), “sizi dışlamayacak”; “sizden öğrenmeyecek”; “sizden bıkmayacak”. Tanrı, Bene-Yisrael’i Huzuru’ndan kovmayacak, öncelikli niyetinin bir parçası olmaktan alıkoymayacaktır (*Beer Yitshak*). Olumsuz yapıdaki bu ifade, olumlu bir mesaj verme amaçlıdır: “Sizi isteyecek ve arzulayacağım” (*Daat Mikra*). Başka bir açıklama: “Çeşitli tuma türlerinden etkilenen birer insandan ibaret olmanıza karşın sizden uzaklaşmayacağım. Zira Ben, tumaları içinde [bile] Bene-Yisrael’in arasında barınırım (bkz. 16:16 açk.)” (*Daat Mikra*).

⁹ “Dikkatim’i size vereceğim. Sizi verimli kılacak, çoğaltacağım; [böylece] sizinle olan Antlaşmam’ı yerine getireceğim.

¹⁰ “Eski, yıllanmış [ürünleri] yiyeceksiniz. Eski [ürünleri, silodan,] yeni [ürünlere yer açmak] için çıkaracaksınız.

¹¹ “Barınağım’ı içinize yerleştireceğim; Ruhum sizi reddetmeyecek

9. Dikkatim’i size vereceğim – “Ve servetinizi arttıracam, sizi verimli kılıp nüfusunuzu oğullar ve kızlarla çoğaltacağım” (İbn Ezra). Tam çeviriyle “size döneceğim; Yüzüm’ü size çevireceğim”. Bu bir deyimdir. Tanrı, sözün gelişi, tüm uğraşlarını bir kenara bırakıp, itaatın ödülünü vermeye yoğunlaşacaktır. Dolayısıyla bu deyim, bağlama göre, bazen ceza bazen de ödül verme konusundaki kesinliği vurgular (bkz. p. 17; krş. 17:10 açık.). Alternatif olarak “Sözüm’le, iyilik yapmak üzere size döneceğim” (*Targum Onkelos*).

Tanrı’nın herhangi bir sınırlaması yoktur; dolayısıyla bir konuyla ilgilenmek için diğer konuları bir kenara bırakması gerekmez. Tora yine de bu dili kullanarak, Bene-Yisrael’in hak etmeleri durumunda onları bekleyen ödülün ne denli büyük olduğuna dikkati çekmektedir. Lafın gelişi, Tanrı için diğer hiçbir şey önemli olmayacak, en önemli şey bu ödülü sağlamak olacaktır (*Beer Yitshak*).

Sizi verimli kılacak, çoğaltacağım – Tam çeviriyle “sizi verimli kılacağım ve sizi çoğaltacağım”. “Verimlilik”, kısırlığın olmaması ve herkesin doğurganlık özelliğine sahip olması anlamına gelir (İbn Ezra). “Çoğalma” ise, sadece çocuksuz olmamakla kalmayıp, yeni nesilde çok sayıda evlada sahip olmayı belirtir. Ayrıca kimse vakitsiz ölmeyecek, ömrünü tamamlayana kadar yaşayacaktır. Bu şekilde büyük ve kalabalık bir ulus oluşacaktır (Ramban).

Öte yandan pasuk [tam çeviriyle] “sizi verimli kılacağım ve sizi çoğaltacağım” demektedir; yani “sizi” sözcüğünü iki kez kullanmaktadır. Bu nedenle bir başka görüşe göre ikinci kullanım “verimlilik” ve “çoğalma”nın iki farklı beraha olduğunu gösterir. Zaten bereketle ilgili bir kısımda geçtiğine göre, “verimlilik” sadece çocuk sahibi olmak değil, “bol çocuk sahibi olmak” anlamını da içerir. Bu durumda “çoğaltacağım” anlamındaki **Veirbeti** sözcüğü “**Rav** – Büyük” kelimesiyle bağlantılı olarak “büyüklük ve saygınlık” şeklinde anlaşılabilir. Kısacası bu görüş doğrultusunda ifadenin anlamı “sizi verimli/kala-

balık ve vakur/önemli kalacağım” şeklindedir (*Torat Koanim*; Raşi; *Nahalat Yitshak*).

Sizinle olan Antlaşmam’ı kesinleştireceğim – Ya da “yerine getireceğim” (*The Living Torah*). Bir görüşe göre burada Atalar’la Tanrı arasındaki antlaşmadan bahsedilmektedir (bkz. Bereşit 13:16, 17:7, 22:17, 26:4, 28:14 ve Şemot 32:13) (İbn Ezra). Şemot 6:3’te, Tanrı bu antlaşmayı Atalar’ın liyakati için kesinleştirdiğini söylemiştir. Şimdi ise sadece Atalar’ın liyakati için değil, Bene-Yisrael’in bizzat hak etmeleri sayesinde aynı antlaşmayı onlarla yenileyip sabitleyecektir (Sforno). Bir başka görüşe göre bu, şu anda söylenen sözlerin yerine getirilmesidir. Yani Tanrı, “siz Benim Hükümlerim’i takip ettiğiniz, Emirlerim’i gözetip onları yerine getirdiğiniz için, Ben de size özel bir bereket vereceğim; hem zenginliğiniz, hem güvenliğiniz, hem de soyunuz artacaktır” (*Daat Mikra*; ayrıca bkz. Devarim 28:9-11).

Torat Koanim’i takip eden Raşi ise burada, Tanrı’nın gelecekteki ideal dönem geldiğinde Bene-Yisrael ile yepyeni bir antlaşma yapacağından bahsedildiği görüşündedir. Bunun sebebi, Tora’nın burada, Bene-Yisrael’in Tora’ya sadık kalması karşılığında elde edeceği berahalardan bahsediliyor olmasıdır. Eski bir antlaşmanın kesinleştirilmesi ya da sabitlenmesi özel bir bereket değildir; sadece var olan bir hakkın esirgenmemesidir. Burada Tora özel ve yeni bereketlerden bahsettiğine göre, şimdi söylenen de, hiçbir şekilde ihlal edilmeyecek yepyeni bir antlaşma olmalıdır (*Beer Yitshak*). Peygamber Yirmeyau’nun söylediği gibi: “İşte günler yaklaşıyor – Tanrı’nın Sözü – Yisrael Ailesi’yle ve [kraliyetin ait olduğu] Yeuda Ailesi’yle yeni bir antlaşma yapacağım. Atalarıyla, ellerinden tutup Mısır’dan çıkardığım dönemde yapmış olduğum ve onların ihlal ettiği antlaşma gibi değil. [Onlar antlaşmayı ihlal ettiler] Ama Ben [yine de] onlara Efendi oldum [ve tamamen yok olmaktan korudum] – Tanrı’nın Sözü – O dönemden sonra Yisrael Ailesi’yle yapacağım bu antlaşmada – Tanrı’nın Sözü – Toram’ı onların içlerine yerleştireceğim, onu kalplerine yazacağım. Onların Tanrısı olacağım,

יב והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים ואתם תהיו לי 12
 לעם: יג אני יהוה אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים 13
 מהית להם עבדים ואשבר מטת עלכם ואולך אתכם קוממיות: פ

yapılmış kalın bir çubuktur (krş. Yirmeyau 28:13). Bu boyunduruğun iki yanda birer çubuğu vardır ve ortada yarım halka şeklinde, boynun üzerine oturabilecek üçüncü bir parça bulunur. Yandaki iki çubuğun her birine birer ince halat bağlıdır ve bunlar yoluyla, taşınacak olan paketler ya da sıvı dolu kovalar bir yerden bir yere taşınır. İş hayvanlarında kullanılan boyunduruk ise tek çubuktan oluşur. Bu çubuk hayvanın [ya da yan yana iki hayvanın] boynunun üstüne yerleştirilir ve boynun iki yanına denk gelen deliklerden geçirilen kayış ya da iplerle hayvana bağlanır. Bu ipler deliklere küçük mihlarla sıkıştırılır. Çevirimiz buradaki sözcüğün ana çubukları tanımladığı görüşüne göredir (*Daat Mikra*). Raşi'ye göre ise bahsedilen, ipi tutan mihlardır.

Boyunduruğa ait çubuk **Mot** olarak adlandırılır. Bu sözcük, "**Leatot** – Eğmek; Saptırmak" kökünden gelir ve boyunduruğun, hayvanın boynunu eğmeye zorlayan özelliğini yansıtır (Raşbam). Boyunduruk, ağır yükü ve dayanılması güç ıstırapı simgeler (bkz. Devarim 28:49). Tanrı, boyunduruğun temeli olan çubuğu/mihı kırmış [ya da kayışları koparmış (Raşbam; Radak, Şeraşim; Septuaginta)], halkı eğik durmaya zorlayan boyunduruktan kurtararak onun özgürce, dimdik yürümesini sağlamıştır (Raşbam; *Daat Mikra*).

Targum Onkelos'a göre "üzerrinizden diğer halkların boyunduruğunu kırdım".

Özgüvenle – İbranice **Komemiyut**. Ya da "dimdik". Bu sözcüğün *Tanah*'ta geçtiği tek yer burasıdır. "**Kum** – Kalkmak" kökünden türemiştir ve konunun bağlamı içinde ağır yük ve boyunduruktan kalkıp dimdik, özgürce ve saygınlık belirten bir tavırla durmayı ifade eder (Raşi; İbn Ezra).

☞ **Berahalar ve Lanetler**. Berahalarla ilgili kısım peraşanın en başındaki **İm** sözcüğünün baş harfi *Alef* ile başlamaktadır – ki bu, bilindiği gibi *Alef-Bet*'in (İbranice alfabesi) ilk harfidir. Bu

bölümü kapatan harf ise, p. 13'teki **Komemiyut** sözcüğünün son harfi olan *Tav*'dır – *Alef-Bet*'in son harfi. Bu da buradaki tüm berahaların, sadece Bene-Yisrael'in Tora'yı *Alef*'ten *Tav*'a kadar [=A'dan Z'ye kadar] yerine getirmesinin karşılığı olacağını öğretmektedir.

Lanetlerle ilgili kısım ise **Veim** (p. 14) sözcüğündeki *Vav* harfi ile başlayıp, **Moşe** (p. 46) sözcüğünün son harfi olan *E* ile son bulur [benzer bir durum Devarim kitabındaki lanetler kısmı için de doğrudur (Devarim 28:15 ve 28:68)]. Bu iki harf, Tanrı'nın İsmi'nin ikinci yarısını oluşturur. Tanrı bu şekilde, "Sıkıntı zamanında, Ben de onunlayım [~Halkım'layım]" (Teilim 91:15) pasuğunun da belirttiği şekilde, lanetlerin gerçekleşmesi ile sürgüne çıkıp büyük felaketler yaşayan Yahudiler'i yine de terk etmeyeceği mesajını vermiştir.

Berahalara ayrılan kısım sadece 13 pasuktan oluşmasına karşın, lanetlere 39 pasuk ayrılmıştır. Bunun amacı, Tora'yı ihlal etmenin ne kadar ciddi olduğunu iyice vurgulayıp, Bene-Yisrael'i günaha batmaktan caydırmaktır. Öte yandan *Midraş*, "Sakın aklına 'Tora berahaları kısa, ama lanetleri uzun tuttu' gibi bir düşünce gelmesin" der. Berahalar ilk harf *Alef* ile başlayıp son harf *Tav* ile bitmektedir. Lanetler ise *Vav* ile başlayıp *E* ile bitmektedir. Bu iki harf *Alef-Bet*'te arka arkaya gelir ve sıralama terstir [*Alef-Bet*'de önce *E*, sonra *Vav* gelir]. Bu da berahalar '*Alef*'ten '*Tav*'a her şeyi kapsamına karşın [zira bu dünyada, buradaki berahaların kapsamadığı hiçbir bereket yoktur], lanetlerin onun yanında çok hafif ve önemsiz kaldığını gösterir. Tıpkı *Vav* ve *E* harfleri arasında başka harf olmadığı gibi, lanetler de berahalara nispeten dar kapsamlıdır. Ayrıca sıralamanın ters olması, Bene-Yisrael laneti hak etseler bile, *Teşuva* yapmaları durumunda, Tanrı'nın laneti berahaya çevireceğine işaret eder (Rabenu Behaye; *Meam Loez*).

¹² ve aranızda dolaşacağım. Sizin Tanrınız olacağım, siz de Benim Halkım olacaksınız.

¹³ “Ben, sizi Mısır Ülkesi’nden, onların kölesi olmaktan çıkaran Tanrınız Aşem’im. Boyunduruğunuzun çubuklarını kırdım ve sizi özgüvenle yürüttüm.

12. Aranızda dolaşacağım – Ya da “gezineceğim”. *Targum Onkelos*’a göre “*Şehinam*’ı aranızda barındıracağım”. “Aranızda barınıyor olmam çok açık olacak. Sarayında oturup halkıyla ilgilenmeyen değil (*Daat Mikra*), ülkesinde dolaşıp herkesin ihtiyacını karşılayan bir kral gibi olacağım” (*Ramban*). Benzer şekilde “*Aranızda Varlığımı hissettireceğim*” (*The Living Torah*).

İbranice **Veitalahti**. Bu sözcük, aynı kökü paylaştığı ve bir noktadan bir başka noktaya ulaşma amaçlı yürüyüşü ifade eden “**Lalehet** – Yürümek; Gitmek” fiilinden farklı olarak, gidiş gelişi ve sürekli dolaşmayı belirten (bkz. Bereşit 13:17) “**Leitaleh** – Dolaşmak; Gezinmek [*tam anlamıyla: Kendi kendini yürütmek*]” fiilinden türemiştir. Zira Tanrısal bereket tek bir noktaya değil, genel olarak her yere inecektir. [Bir kişinin Tanrı’nın Önünde/Yanında yürümesi de bu fiille tanımlanır (krş. Bereşit 6:9, 17:1 ve 24:40); zira Tanrı’nın Huzuru’nda bir yerden bir yere gitmek diye bir şey yoktur; her yer Tanrı’nın Huzuru’ndadır.] Bu fiilin Tanrı ile ilgili olarak kullanılması, Tanrı’nın Mevcudiyeti’nin çok kuvvetli bir şekilde hissedilmesini belirten bir metafordur (bkz. Bereşit 3:8) (*Sforno*). Böyle bir durum sadece *Gan Eden*’de (Bereşit 2:8), yani manevi dünyada mümkün olan bir durumdur (*Korban Aaron; Tseda Ladareh*). Dolayısıyla Tanrı “*Gan Eden*’de sizin aranızda sizden biriymişim gibi dolaşacağım ve siz Benim yüzümden dehşete kapılmayacaksınız” demektedir [bu, belki, ilk insanlar Adam ve Hava’nın, günah işledikten sonra, *Gan Eden*’de dolaştığını duydukları Tanrı’dan dehşete kapılır hale gelmelerinin bir telafisi olarak görülebilir (bkz. Bereşit 3:8)]. Ama bu, artık Tanrı’ya yönelik saygı ve çekinme duygusunun mevcut olmayacağı anlamına gelmez. Pasuğun devamında belirtildiği gibi: “*Sizin Tanrınız olacağım*” (*Torat Koanim*; Raşi).

Hahamlarımız bu pasuktan yola çıkarak şöyle derler: “Gelecekte Tanrı, *Gan Eden*’de *Tsadikler*’in arasında, onların ortasında dolaşacaktır”. Bu, Tanrı’nın merkezde durup *Tsadikler*’in de O’nun çevresinde bir çember oluşturdukları bir görüntüyü akla getirir. Diğer geometrik şekillerden farklı olarak, bir çemberin

köşesi yoktur; dolayısıyla kenarı hiçbir zaman sona ermez. Çemberin kenarında yürüyen bir kişi, sonsuza kadar yürüse bile, hep merkezi noktaya eşit mesafede durur. Bu da Tanrı’nın gelecekte *Gan Eden*’de ebediyen *Tsadikler*’in yanında olup her biriyle eşit olarak ilgileneneğine dair bir metafordur. Tanrı, Yisrael’le o kadar cömert ve açık bir şekilde ilgilenenecektir ki, Kutsal Varlığı, halkı *arasında dolaşan* bir kralınki kadar açık olacaktır. Kısacası buradaki ifadeler, insanın zekasıyla kavramasının mümkün olmadığı manevi dünyayı tanımlamaktadır. Tora manevi dünya hakkında hiçbir yerde açıklama yapmamıştır; zira orası insanın kavrama kabiliyetinin çok ötesinde kavramlar içerir. Bu nedenle peygamberler bile o konuda açık herhangi bir kehanet bildirmemişlerdir. Hahamlarımız’ın söyledikleri gibi, peygamberler sadece *Maşiah* dönemi ile ilgili bildirilerde bulunmuşlardır. Gelecek Dünya’yı ise Tanrı’dan başka bilen yoktur. Tüm bunlar, aynı zamanda, burada belirtilen berahaların henüz tamamen yerine gelmediğini, gelecekte gerçekleşecek ideal durumu tanımladığını göstermektedir (*Ramban; Rabenu Behaye*).

Sizin Tanrınız olacağım – Ya da “*siz Tanrı olacağım* – sizin özel Tanrınız Ben olacağım. Aramızda hiçbir aracı olmayacak. Benim dışımda hiçbir lideriniz olmayacak... *siz de Benim Halkım olacaksınız* – tüm amacınız hiçbir şüphe olmadan hep birlikte İsteğim’i yerine getirmek ve Bana ibadet etmek olacak [Kendinizi Bana adayacaksınız (*The Living Torah*; bkz. *More Anevochim* 3:32)]. Zira normalde bir ulusun kralına yönelik tavrı budur” (*Sforno*). Bkz. Yehezkel 37:27.

13. Ben, ... Tanrınız Aşem’im – “Bu sözleri yerine getirmeyeceğimi düşünmeyin. Geçmişte de sizin için büyük mucizeler gerçekleştirdim (*Daat Mikra*). Sizi Mısır’dan büyük mucizeler eşliğinde çıkardım. Tüm bunları yapabildiğime bizzat şahit olduğunuza göre, bana inanabilirsiniz” (*Torat Koanim*; Raşi).

Boyunduruğunuzun çubuklarını kırdım – Biri insanlar, diğeri de hayvanlar için olan iki boyunduruk tipi vardır. İnsanların yük taşımakta kullandıkları boyunduruk, demir ya da ağaçtan

יָד וְאִם-לֹא תִשְׁמָעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל-הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה:

14

וְאִם-בִּחְקֵי תִמְאָסוּ וְאִם אֶת-מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי

15

עֲשׂוֹת אֶת-כָּל-מִצְוֹתֵי לְהַפְרֹכֶם אֶת-בְּרִיתִי:

Öte yandan, emirleri yerine getirmemek önceki pasukta belirttiğine göre, burada bir sonraki aşamadan bahsedilmektedir (*Mizrahi; Sifte Hahamim*). Üçüncü aşama: Tora'yı uygulayan kişilerden iğrenmek (*Torat Koanim; Raşi*).

Bu, Tanrı'ya ihanette yeni bir basamaktır. Mitsvaları tanıyıp anlamayı ihmal eden, pratik yaşamında onlara sırt çeviren kişi, bunu yaptığı için yine de bir suçluluk hisseder. Duyduğu suçluluğu bastırabilmek için kendisini yeni bir fıkre inandırmaya çalışır. Bu isyan ve ihaneti bir eksiklik değil, aksine bir ilerleme, gelişim ve modernizasyon olarak yorumlamaya başlar. Devamında, kendisini mitsvaları hor görme tavrına girme zorunluluğunda hisseder. Artık onun için Tora yaşamı, modası çoktan geçmiş bir sistemdir. Öte yandan kendisinin modernlik olarak gördüğü bu yeni tutum, Tora'ya ve mitsvalara bağlılığını sürdüren kişiler mevcut oldukça onun gözünde bir tehdittir. Samimi ve kalpten bir bağlılıkla Tora'yı yerine getiren kişiler ona pasif bir şekilde, ama sürekli olarak “yanlış bir tutum içindesin” mesajını verdiklerinden, bu kişi için aralıksız birer rahatsızlık kaynağıdır. Her ne kadar Tora bilgisi ve uygulamasına sırt çevirmişse de, Tanrısal kaynağa sahip olup ona sürekli olarak maneviyat isteğini fısıldayan *Neşaması* [=ruhu] nedeniyle, içinde bir bağlılık duygusu vardır. O bunu bastırma ihtiyacı içindedir; ama Tora'ya bağlı bir yaşam süren kişilerin varlığı, onun vicdanını sürekli rahatsız etmektedir. Bunu gidermek için, kendisini onlardan üstün görmeye, onları her fırsatta küçük görüp aşağılamaya ihtiyaç duyar. Bu “ekole” mensup kişinin işi, özellikle “*Hukim – Hükiimler*” konusunda kolaydır. Zira bu kurallar bizim fiziksel zevk çevresinde dönen yaşantımızı sınırlamaktadır. İsyankar kişinin gözünde bu kurallar, insanın hayatını törpüler niteliktedir. Dahası, bu kuralların insan mantığının açıklamakta güçlük çektiği türdeki mitsvalar olması da bir etkidir. İnsanlar, “yün ve keten nakışlarıyla örülmüş bu giysiyi giymemi Tanrı neden istemesin ki?” ya da “kızıl bir ineği

(bkz. *Bamidbar Perek 19*) yakıp küllerini serpmek gibi garip bir şeyden bize ne” gibi savlardan kolayca etkilenirler (*Ramban*). Oysa gerçekte, *Hukim* (tekil: *Hok*) sınıfındaki emirler, insanın yaşantısını kutsal hale getirici özelliğe sahiptir ve bunu sadece o kanunları yerine getirenler bilir. Bu kanunların “ahmaklık yaratan halatlarından kurtulduğu” görüşünde olan isyankar kişi için ise, bu kanunlara bağlı kişileri aşağılamak çok kolaydır. İşte bu noktada, bilgisizlikle başlayan Tora'yı terk etme serüveni, Tora'yı uygulayan kişileri aşağılama aşamasına gelmiştir. *Torat Koanim*'de belirtildiği gibi, “öğrenmeyen ve uygulamayan kişi, uygulayan kişilerden iğrenmeye başlayacaktır” (*Hirsch*).

Benliğiniz Kanunlarımı reddederse – İbranice *Tigal*. Bu, iğrenmenin de ötesinde, kusmayı, dışlamayı ifade eden bir sözcüktür. Tora burada günahın dördüncü aşamasından bahsetmektedir: Tora'yı öğreten uzmanlardan, Hahamlar'dan nefret etmek (*Torat Koanim; Raşi*).

İhanet yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Tora'ya olan sadakati doğuran kaynak, insanın içinden gelen bir teminat ve Tanrı ile Torası'na samimi bir bağlılıktır. İsyankar kişi, bu gerçeği bir türlü kabullenmek istemediği için, bu sadakatin sırrını çözmek üzere bazı dış “sebepler” bulmaya yönelir. En kolay, Yahudiler'in Yahudilikleri'ne bağlılıklarını, toplumsal Yahudi yaşamına, geleneklere, ulusal özelliklere bağlamaktır. Tüm bunlar Tora'ya ve mitsvaların uygulanmasına dayanır. Tora bilgisi ve uygulamasını halkın tüm katmanları için en yüce görev olarak sunan aile ve cemaat yaşamını – ve geçmişte devletsel yaşamı – yaratan onlardır. Yahudi toplumsal kurumları – ve bunların başında gelen öğretmenlik müessesesi; yani Hahamlar – ihanet eden kişinin kalpten nefret ettiği hedeflerdir. Her türlü “felaketin” temeli olarak onları görürler. Dolayısıyla Tora'ya sadık kalan kardeşlerine yönelik nefretleri yeni bir boyut kazanarak, eğitimin başı olan Hahamlar'ı hedef alır. *Torat*

[95. İtaatsizliğin Cezaları]

¹⁴ “Ancak eğer Beni dinlemezseniz ve [dolayısıyla] tüm bu emirleri yapmazsanız; ¹⁵ eğer Hükümlerim’den iğrenirseniz ve eğer benliğiniz Kanunlarım’ı reddederse – [böylece] tüm Emirlerim’i yapmayıp Antlaşmam’ı bozarsanız;

14-43. Tohaha – İhtar. Bene-Yisrael Tanrı tarafından özel olarak seçilip görevlendirilmelerinin gerektirdiği sorumlulukları yerine getirmedikleri takdirde, yukarıda kendilerine söz verilen bereketlerden yoksun kalıp düşecekler ve aşağıda listelenen dehşet verici cezalara çarptırılacaklardır. Buradaki cezaların amacı intikam değil, halkı *Teşuva* yolunda etkilemek olduğundan, sertlik derecesi giderek artan bir grafik sergilemektedir. Eğer Tora’yı terk etme sonucunda ilk aşama gelir de Yisrael, bundan istenen dersi çıkartmazsa; Tanrı’nın Sözü’nü dinleme ve tanımayı reddetmeleri, günahı daha da ciddi hale getirecektir. Bunun sonucunda, bir sonraki, daha sert ceza aşamasına geçilecektir. Ve yine ders alınmazsa diğer aşama. Cezalandırma aşamaları, bu kısmın doruk noktasında belirtildiği üzere, en sonunda *Teşuva*’yı ve buna bağlı olarak Tanrı’nın merhametini getirene kadar devam edecektir.

Bu kısım boyunca, “yedi ceza” ifadesi bir nakarat gibi sürekli tekrarlanmaktadır (p. 18, 21, 24, 28). *Torat Koanim*’i takip eden Raşi’ye göre, buradaki “yedi” sayısı gerçek anlamında kullanılmıştır. Bu da günahın yedi temel öğeden oluştuğu ve her aşamada yedi cezayı gerektirdiği anlamına gelir. Buna göre, ihtar kısmı boyunca, Raşi’nin açıklamaları, yedi ayrı cezayla sonuçlanan yedi günah olduğunu gösterecek şekildedir. Çevirimiz de bu görüş doğrultusunda yapılmıştır ve açıklamalarımızda her aşamadaki yedi ceza listelenmektedir. İbn Ezra ve Raşbam gibi diğer otoriteler ise, “yedi” sözcüğünün, *Tanah* boyunca, bütünlük ve tamamlanma ifade ettiğinden yola çıkarak, her aşamada bu sözcüğün kullanılması, sayısal olarak yedi adet olmasa bile, çok sayıda ve etkili günahın varlığına işaret ettiğini belirtirler (krş. Mişle 24:16 ve Şemuel I 2:5).

14. Ancak eğer Beni dinlemezseniz – Yazılı Tora’da yazılanlara itaat etmek konusu, pasuğun devamında “tüm bu emirleri yapmazsanız” sözleriyle açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla Tora burada özellikle Hahamlar’ın aktardığı Sözlü Tora’dan

bahsetmektedir (*Torat Koanim*). Bu durumda burada, p. 3’teki “Hükümlerim’de yürürseniz” ifadesinin karşıtı yer almaktadır (Sforno).

Bu ifade, yedi aşamalı günahın ilk aşamasını tanımlamaktadır: Tanrı’nın öğretilerine kulak vermemek, Tora öğrenimine vakit ayırmamak; kısacası Tora öğretmenleri olan Hahamlar’ın aktardıkları köklü açıklamaları anlamak ve öğrenmek için çaba göstermemek (*Torat Koanim*; Raşi). Tanrı’ya isyanın kökeni, Tanrı’nın emirlerini öğrenmemek ve Tora bilgisini ihmal etmekle ifade bulunmaktadır (Hirsch). İsyen halindeki kişi, yola, Hahamlar’ın aktardıkları öğretilerin doğru olmadığı, bunların sadece birer “yorumdan” ibaret olduğu savıyla çıkacaktır. Bu ona, kendi görüşünce “Bu onların yorumu. Beni bağlamaz. Tora’nın metninde yazan şeyin anlamı bence başka. Tanrı’nın kitabını Hahamlar tekellerine almışlar. Ben Tora’yı bu tekelden kurtarıyorum” şeklinde bir tavır takınmasına hak sağlar. Tüm yıkımın ve günah batağına saplanmanın ilk adımı da budur.

Tanrı burada genel bir dille “dinlemezseniz” değil, “**Beni dinlemezseniz**” demektedir. Dolayısıyla burada Tanrı’yı tanıyan ama sırf O’na isyan etme amaçlı bir tavır benimseyen kişilere özgü davranıştan bahsetmektedir (krş. Bereşit 10:8-10 açık., Nimrod k.b.) (*Torat Koanim*; Raşi).

[Dolayısıyla] Tüm bu emirleri yapmazsanız – Bu ikinci aşamadır. Bir kişi öğrenmediği takdirde, emirleri uygulamaması da kaçınılmazdır (*Torat Koanim*; Raşi).

Tora burada bir başka mesaj daha vermektedir: İnsan Tora öğrenimi konusunda gevşek davrandığı takdirde Tanrı’nın “tüm” emirlerinin önemli olduğunu göz ardı etmeye başlayacak, sadece kendi seçtiklerini, kendi hoşuna gidenleri uygulamakla yetinecektir (Sforno).

15. Hükümlerim’den iğrenirseniz – “Onları ihmal ve ihlal etmekle kalmayıp, bir de onlardan iğrenir hale gelirsiniz” (Sforno).

“*Kefira Beikar – Her Şeyin Temelini İnkâr*”dır (bkz. *Pesah Agadası* s. 53, *Raşa*); Tanrı’yı inkar etmektir. İhanetin dik uçurumundan aşağıya yuvarlanmaya başlayan kişi, bu son adımı atmaktan kaçamaz. Kalbinde Tanrı ile ilgili düşünce olduğu sürece, Tanrı’nın Mevcudiyeti’ni kafasında tarttığı sürece, bunu büyük bir kuşkuyla yapıyorsa bile, Tanrı’nın Kendisi’ni belli etmesi olasılığı da onun için daima varlığını sürdürecektir, bu nedenle, kendisini sürekli suçlayan vicdanı sessiz durmayacak, onu rahat bırakmayacaktır. Sadece içindeki ışık yerini tamamen karanlığa bırakır, kalbinde gittikçe parlaklığını yitiren son kıvılcım da tamamen sönerse, sadece kendisini Tanrı’nın Antlaşması’na bağlayan o son lif de koparsa, ruhu huzura erişecektir. İşte bu sahte huzuru bulma hevesiyle, bu son kıvılcımı da kibirli bir tavırla ayağı altına alacak, o son lifi arsızca kopartacaktır. *Torat Koanim*’in dediği gibi, “[önceki] tüm aşamaları geçen, sonunda temeli de [=Tanrı’yı da] inkar edecektir” (Hirsch).

Bu sayede artık kendisini kısıtlayacak hiçbir şey kalmamış olur. Kendisine canının çektiği her şeyi yapma hakkını tanır (Ramban). İsteddiği gibi, kuralsız, kutsiyetle alakası olmayan bir cinsel hayat sürer. Artık kendisini sürekli gözleyen bir Tanrı olmadığına “karar verdiği” için, dürüstlük ve yardımseverlik, onun için sadece bir iç tatmin, ya da konum elde etmek ve başkalarının örnek gördüğü bir kişi hale gelmesine yardımcı olmak için birer araçtan ibarettir. Yakalanmayacağına ikna olduğu sürece, hırsızlık, ahlaksızlık, haksızlık yapmak onun için artık zor değildir. Hatta yeni bir kültür ortaya atarak, gerçekte hırsızlık ve ahlaksızlık olan şeyleri, “çağın gereği, modernlik” olarak reklam ederken, Tora’nın gerçek ahlak kurallarının geri kafalılık, düşüncesizlik çerçevesinde değerlendirilmesi için her fırsatı değerlendirir. İyiyi kötüye, kötüyü iyiye çevirmek için, demagoji gücünü kullanır. İnsanlık, kültür, bilgi, yardımseverlik gibi konuları kendi uygun gördüğü ve diğer insanların da gözüne güzel görünecek, arzularına hitap edecek şekilde yeniden tanımlar; bu açıdan kendisini takip eden insan bulmakta hiç zorlanmaz. Canının çektiği yerde kural ve normları esnetmekten kaçınmadığı gibi, bu esnemeyi haklı çıkarmanın bir yolunu da kolayca bulur. Kısacası artık onun için sınır yoktur. Böylece kendisi sürekli düştüğü gibi, başkalarını da kendisiyle birlikte, yaratmış olduğu

“aydın” yozlaşmışlığın bataklığına sürükleyip durur.

❧ **Yedi Günah.** Özetle, *Tohaha*, zincirleme tepkime şeklinde, biri diğerini doğuran yedi aşamalı günahları tanımlamaktadır: [1] Kendini Tora öğrenimine adamamak; [2] böylece emirleri uygulamayı bırakmak; [3] Tora’ya bağlı olan diğer kişileri tiksindirici bulmak; [4] Tora’nın kurallarını açıklayıp uygulama şeklini öğretene Hahamlar’dan nefret etmek; [5] başkalarının da Tora kurallarına uymasını engellemek; [6] Tora’nın emirlerini Tanrı’nın verdiğini reddedip, bunların uydurma olduğunu iddia etmek; [7] sonunda da Bizzat Tanrı’nın Varlığını inkar etmek (*Torat Koanim*).

Burası, bu kısım içinde, günahların belirli bir şekilde listelendiği tek yerdir. Daha sonraki aşamalarındaki yedi aşamalı ceza gruplarını doğuran temel günah ise Bene-Yisrael’in Tanrı’nın gazabı karşısındaki kayıtsız ya da olumsuz tavrıdır. Günahlara karşılık verilen İlahi tepkiye ulusun aldırılmaz bir tavır alması, aynı günahların inatçı bir şekilde devam ettirilmesi anlamına gelir; dolayısıyla bu yedi günah, her seferinde daha ağır olan yedi yeni cezayı gerektirir.

Koanım'de belirtildiği gibi: "Öğrenmeyen, uygulamayan ve uygulayanlardan öğrenen kişi, daha sonra Hahamlar'dan nefret edecektir" (Hirsch).

Ramban bir konuya işaret eder: Burada "*kanunlar*" anlamına gelen *Mişpatim* sözcüğü, insanlar arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralları oldukları için, mantıklı hiç kimse bunları dışlamaz. Örneğin kimse çıkıp da cinayet (Şemot 21:12), bedensel zararlar (Şemot 21:22) ve *Mişpatim* peraşasında değinilen diğer birçok sosyal kuralın "modası geçmiş" olduğunu söylemeye cesaret edemez. Zira tüm bunlar, sağlıklı bir toplumun işleyişi için vazgeçilmez kurallardır. Burada bahsedilen, isyankar kişinin öğrenip reddettiği "*kanunlar*", özellikle ceza hukukudur. İsyankar, insanın temel arzularını kontrol etmesini talep eden, cinsel ahlaksızlık, *Şabat* ihlali gibi yasakların cezalarını kabul etmeyip reddeder. Çünkü bu kurallara uymak ona çok ağır bir yük gibi gelir ve onları ihlal ettiği için hak edeceği cezayı kökten yok saymak daha kolaydır.

Tüm Emirlerim'i yapmayıp – Tam çeviriyle "eğer *Hükümlerim*'den öğrenirseniz ve eğer tüm *Emirlerim*'i yapmamak üzere benliğiniz *Kanunlarım*'i reddederse". Dolayısıyla burada kanunları reddetmekteki amaç gözler önüne serilmektedir: Emirleri yapmamak için bahane bulmak. Hahamlarımız'ın öğrettikleri gibi: "[Putperestlik batağına saplandıkları dönemlerde bile Bene-]Yisrael, putperestliğin aslında hiçbir elle tutulur tarafı olmadığını pekala biliyorlardı. Yine de sırf kendilerine kurlsız bir cinsel hayat sürme hakkı tanımak için [bunu serbest sayan] putperestliği uyguluyorlardı" (*Talmud – Sanedrin* 63b) (Sforino). Ralbag buradaki "*tüm Emirlerim'i yapmayıp*" ifadesinin, Tora'nın tüm emirlerini ihlal etmekle eşdeğer olan putperestliğe gönderme yaptığı görüşündedir.

İbranice **Levilti Asot**. Fiil tam anlamıyla belirli bir kişiye çekilmiş halde değil, genel kiptedir. Başka bir deyişle genel olarak Tora'nın emirlerinin yeri-ne getirilmemesi söz konusudur. Bu da beşinci aşamadır: Tora uygulamasının toplumsal düzeyde her yönüyle ortadan kaldırmaya çalışmak (*Torat Koanım*; Raşi).

İhanet yeni bir aşamaya ulaşmıştır. Şimdiye kadar sadece Tora'ya yabancılaşmışlar, uygulayanları

aşağılamışlar, Hahamlar'dan nefret etmişlerdir. Ama bununla yetinmezler. Daha ileri giderek, ateşli bir şekilde, Tora uygulamasının olduğu her yere saldırmaya başlarlar. Kendi gözlerinde değerli olmayan bir şeyin, başkalarının gözünde de değerli olmaması için ellerinden geleni yaparlar. Kendi uygulamadıkları şeyi başkaları da uygulamamalıdır. Tora'ya karşı savaş ilan ederler, her fırsat ve yolu kullanarak, uygulanmasını bozmaya çalışırlar (Hirsch).

Bu sözler altıncı aşamayı da içermektedir: Tanrı sadece "*Emirleri*" değil, özellikle "*Emirlerim'i*" demektedir. Günahın altıncı aşamasında insanlar mitsvaların, "Tanrı'nın Emirleri" olduğunu inkar etmeye başlayacaklardır (*Torat Koanım*; Raşi).

Elbette isyankarlar için tek önemli şey vardır: Tora'ya karşı kesin zafer. Ama yine de kendilerini "insanlığın iyiliği için çabaladıkları, Tora'ya yönelik savaşlarının Tanrı'ya ve Emirleri'ne yönelik olmadığı" savıyla aldatırlar. Öyle ya; onlara göre, savaşmakta oldukları Tora, gerçekte Tanrı'nın eseri falan değildir. Tora'nın Sinay'da Bizzat Tanrı tarafından verilmiş olduğuna dair hikayeler birer efsaneden ibarettir. Moşe ve diğer peygamberler sahtekardır; Sinay'dan alınan Tora'yı diğer nesillere aktaranlar da hilekar düzenbazlardır. Ateşli mücadelelerinin temelinde "Tanrı'nın tüm Emirleri'ni yapmamak" vardır. Amaç, mitsvaların hiçbir şekilde uygulanmamasıdır. Anlaşıldığı üzere, onlar için bu emirler "*Emirlerim*" değildir. *Torat Koanım*'de bu ihanetin katmerli ilerleyişi şöyle tanımlanmaktadır: "Öğrenmeyen, uygulamayan, uygulayanlardan öğrenen, öğretmenlerden nefret eden, daha sonra başkalarının yapmasına engel olmak isteyecek, ardından da mitsvaların Sinay'da [Tanrı tarafından] verildiğini inkar edecektir (Hirsch).

Antlaşmam'ı bozarsanız – Bu da yedinci ve en dip aşamayı ifade eder. Önceki tüm aşamaları geçen kişi, sonunda Tanrı'yı da inkar edecek hale gelir (*Torat Koanım*; Raşi).

İhanet, mitsvaların Sinay'da verilmiş olduğu gerçeğinin reddi ile son bulmaz. Atılacak son bir adım daha vardır: "Antlaşma'yı bozmak". İsyankar, kendisini Tanrı'nın Antlaşması'na bağlayan en son lifi de koparma çabasıdadır. *Torat Koanım*'in belirttiği üzere, bu son adım,

מִזְ אֶת-אֲנִי

אֶעֱשֶׂה-זֹאת לָכֶם וְהִפְקַדְתִּי עֲלֵיכֶם בְּהִלָּה אֶת-הַשְּׁחָתָה
וְאֶת-הַקְדָּחַת מְכֻלֹּת עֵינַיִם וּמְדִיבַת נֶפֶשׁ וְזִרְעָתָם לְרִיק זִרְעָכֶם
וְאָכְלָהּוּ אִיְבֵיכֶם:

Hummayı – İbranice *Kadahat*. Ya da “*telaşı; galeyanı*” (*The Living Torah*; krş. Radak, Şeraşim).

Tayin edeceğim – Aramızdaki Antlaşma’yı hiçe saymanız karşılığında, Ben de arada hiçbir aracı olmadan doğrudan Tanrınız olma konusundaki sözümü (p. 12) askıya alacak, üzerinize birçok felaket ve panik getirecek araçlar tayin edeceğim (Sforno). Sizi bu dertlerin hakimiyeti altına vereceğim. Emri altındakilere istediği gibi davranma yetkisine sahip olan biri gibi, felaketler size hükmedecekler (İbn Ezra).

İbranice *Veifkadti*. Bu sözcük “*Pakad* – Ziyaret Etmek” köküyle bağlantılıdır (bkz. Bereşit 21:1 açk.). Dolayısıyla Tanrı Midraşsal bakışla şöyle demektedir: “Felaketler birbiri ardına sizi ziyaret edecekler. Biri sizinleyken, o sona ermeden sıradakini başınıza musallat edeceğim” (*Torat Koanim*; Raşi). Bkz. İyov *Perek* 1.

Pakad kökü aynı zamanda “*komut*” anlamı taşır: “Tüm bunların size musallat olması komutunu vereceğim” (*Daat Mikra*).

Tora burada berbat özellikleri olan bir hastalığı tanımlamaktadır: Bir hasta yatalak bile olsa, en azından bedeni eriyip gitmez. Burada ise böyle bir durum söz konusu değildir; hastanın bedeni git-tikçe yıpranmakta ve erimektedir. Yine de durumu bundan ibaret olsa, yatağında rahat edebilir. Ama Tora bunun daha da ağır olduğunu belirtmektedir: Hastanın vücudu aynı zamanda büyük bir ateşle sürekli ısırap çekmektedir. Yine de böyle bir hasta her durumda yaşayacağı ümidini taşıyabilir. Ancak durum bunun da ötesindedir. Yaşam ümidi yoktur; acılar sürekli olacaktır ve yaşam hasreti çeken gözler hiçbir zaman ümit edilen sonucu elde edemeyecektir. Bu durumda bile rahatlatıcı bir etken olabilir. Hastanın kendisi yaşamayacağını biliyordu; o yüzden boş ümitlere kapılmıyordu; ama en azından ailesi bu ümidi taşımaktadır. Ama felaketler, hiç açık kapı bırakmamaktadır: Bu “*canlara ısırap veren*” bir hastalıktır. Adam ölecek, ama ölene kadar hem o eziyet çekecek, hem de ailesini boş ümitler kemirecektir (*Torat Koanim*; Raşi).

Tohumunuzu boşa ekeceksiniz ... düşman-larınız yiyecekler – Bkz. Şofetim 6:3. Burada “çabanız boşa olacak, çünkü ürünü düşman-larınız yiyecekler” şeklinde, tek bir lanet yoktur. Öyle olsaydı “boşa ekim yapacaksınız” demek yeterli olurdu. Ama Tora “*tohumunuzu boşa ekeceksiniz*” diyerek, boşa çabanın henüz tohumun ekim aşamasından başlayacağını belirtmektedir. Toprak ürün vermeyecektir (*Beer Basade*). Pasuğun devamı ise ikinci bir laneti açıklamak-tadır: “Toprak ürün verse bile, düşmanlarınız onu elinizden alacak” (*Torat Koanim*; Raşi). Çeviride-ki “[veya]” eklemesi bu nedenle yerleştirilmiştir (*Beer Yitshak*).

“Ruhsal ve bedensel düşüşünüz, malınızı koruya-mamanıza neden olacak. Özgüvenle yaşadığınız dönemde, aktif bir koruma olmadığı zaman bile, düşmanlarınız size yanaşmaya cesaret edemezdi. Ama isyanınız nedeniyle güvensizlik duygularınız sizi esaret altına alınca, artık caydırıcılığınız ortadan tamamen kalkacak. Hem yeni ektiğiniz, hem de tarlanızda yetişmiş ve kullanıma hazır olan ürünleri düşmanlarınız yiyecekler” (Hirsch).

Midraşsal açıklama: “İlk yıl ekim yapacaksınız; ama toprak ürün vermeyecek. İkinci yıl ekim yapacaksınız; toprak ürün verecek, ama düşman-larınız gelecekler; size uyguladıkları kuşatma sırasında kendilerine yiyecek olarak bunları kul-lanacaklar. Onlar dışarıda bunu yerken, siz önce-ki yıl ürün elde edemediğiniz için içeride açlıktan kılacaksınız”. Midraşsal bir başka açıklamaya göre buradaki “*tohum*” anlamına gelen *Zera* sözcüğü diğer anlamıyla “*çocuk*” şeklinde değ-erlendirilmektedir: “Çocuklarını yetiştirmek için büyük çaba harcayacaksın; ama günahların [nedeniyle ceza olarak gelen düşman] onları yok edecek”. Peygamber Yirmeyau’nun yıkımla ilgili ağıtında söylemiş olduğu gibi: “Özenle yetiştirdiğim ve üzerine titrediğimi, düşmanum tüket-ti” (Eha 2:22) (*Torat Koanim*; Raşi).

¹⁶ Ben de size aynısını yapacağım.

“Üzerinize panik duyguları; gözlere hasret, canlara ıstırap veren verem ve hummayı tayin edeceğim. “Tohumunuzu boşa ekeceksiniz; [veya] onları düşmanlarınız yiyecekler.

16-17. İlk ceza serisi.

16. Ben de size aynısını yapacağım – *The Living Torah*; *Daat Mikra*. Tanrı'nın tarzı, her şeye, “**Mida Keneged Mida** – Kısasa Kisas” karşılık vermektir. Bene-Yisrael'in yedi aşamada günah işlemesi, yedi aşamalı bir cevabı davet edecektir (Rabenu Behaye). Ya da “*Ben de size şunu yapacağım*” (Rashi – *The Sapirstein Edition*).

“En başta İsteğim'e karşı vurdumduymaz bir tutum içindeydiniz. Emirlerim'i öğrenerek İsteğim'i sürekli akılda tutmak sizin birincil amacınız değildi. Ama sonunda İsteğim'i tamamen geçersiz kılmak sizin için en önemli amaç halini aldı. *Ben de size aynısını yapacağım*. Artık önceliğim, sizin isteklerinizi yerine getirmek, ideallerinize ulaşmanıza yardım etmek olmayacak” (Hirsch).

Buradaki “de” bağlacının İbranice karşılığı **Af** sözcüğüdür. Normal şartlarda bu anlamı veren sözcük **Gam**'dır. Tora bu bölümde belirgin bir şekilde **Gam** yerine **Af** sözcüğünü tercih etmiştir (ör. p. 24, p. 41 vs.). Tam karşılığı “*burun*” olan bu sözcük, öfke de belirtir [zira bir insan öfkelendiği zaman burnundan solur]. Dolayısıyla buradaki gizli anlam “Size büyük bir öfkeyle karşılık vereceğim” şeklindedir (*Torat Koanim*; Raşi).

Panik duyguları – İbranice **Beala**. İnsanları büyük bir paniğe sokan, ölümün habercisi olan felaketlerden bahsedilmektedir (*Torat Koanim*; Raşi). Buradaki ifadenin alternatif bir çevirisi “Üzerinize, gözlere hasret, canlara ıstırap veren verem ve humma ile [yani bunlar yoluyla] karmaşa tayin edeceğim” (İbn Ezra). Bu görüşe göre buradaki **Beala** sözcüğü, insanın ne yapacağını bilmediği bir karmaşayı ifade eder. Bir başka görüşe göre bu, vesvese, endişe ya da huzursuzluk (krş. Radak, *Şeraşim*), ayrıca dert, titreme, felaket, ani dehşet, güvensizlik duyguları da ifade ediyor olabilir (*The Living Torah*).

Dolayısıyla **Beala**, p. 13'teki “**Komemiyut** – **Özgüven**” sözcüğünün tam tersidir. Özgüvenle yürüyen bir kişi, tüm dünyevi güçlere hükmettiğini hissedir. Ama bu hissi de sadece Tanrı'ya tüm kalbiyle hizmet etmesi, dolayısıyla O'nun göndereceği bereketin garanti altına almasıyla elde edebilir. Özgüvenin kaybı, Tanrı'ya isyan

karşısındaki ilk cezadır. Ruhtaki huzursuzluk ve gevşeme, ardından fiziksel zayıflığı da getirir. Zira bedeni besleyen en önemli kaynak, ruhtur (Hirsch).

Gözlere hasret ... veren – İbranice **Mehalot Enayim**. Bu ifade, uzun bir zaman dilimine yayılan, ancak hüsrarla sonuçlanan bir hasreti belirtir. Bu pasuğun bağlamında, hastanın iyileşmesi için uzun süre bekleneceği, ancak bu bekleyişin boşa çıkacağı ve hastanın sonunda acılar içinde öleceği anlamına gelmektedir. Pasuğun devamındaki “*canlara ıstırap veren*” durum budur. Hastanın ailesi bu bekleyişin sonunda, onun hayatının kurtulamaması karşısında büyük ıstırap çekecektir (Raşi).

Alternatif olarak “*gözleri karartan*” (*Targum Onkelos*). Bu doğrultuda: “Bu hastalıklar, gözlerini karartacak, canlarınıza ıstırap çekebilecek” (İbn Ezra). Ya da “*gözlerinizi mahvedecek*” (*Septuaginta*), veya “*geleceği göremeyecek [~tahmin edemeyecek] hale geleceksiniz*” (*The Living Torah*; krş. Hirsch).

Canlara ıstırap veren – Alternatifler: “*Ruhunuza sıkıntı veren*” (Radak, *Şeraşim*, **Daav** k.b.); “*hayatınızı tüketen*” (*Septuaginta*); “*yaşamı ümitsiz hale getiren*” (*The Living Torah*).

Verem – Raşi; Saadya Gaon; İbn Canah; Radak, *Şeraşim*. Bu, tahmini bir çeviridir. İbranice **Şahefet**. Bu sözcük “**Şihef** – Zayıflatmak; Yıpratmak” kökünden türemiştir. Bedeni eriten, zayıflatan, yıpratıcı, sonunda insanı “süründüren” (Hirsch) bir hastalığın ismidir. Verem de özellikle bedenin herhangi bir yerine, ama özellikle de akciğere yerleşen ve benzer etkiye sahip bir hastalıktır. Modern İbranice'de de verem için kullanılan sözcük **Şahefet**'tir. Yine de burada, insanı eritip tüketen ve ölümüne yol açan her türlü hastalık tanımlanmaktadır (*Daat Mikra*).

Raşi'ye göre bu hastalığa tutulan kişinin, vücudu şişmiş ve sonra bu şişkinliği geçmiş gibi, pörsümüş, sarkmış bir görüntüsü; çektiği ıstıraptan dolayı asık suratı olur.

Alternatif olarak “*yara kabukları*”, “*frengi*”, “*impetigo* [=cerahatlı bir deri hastalığı]”. Yunanca'da *psora* (*Septuaginta*): “*sedef*”.

יִּוְנַתְתִּי פָנַי בְּכֶם וְנִגְפַתֶּם לִפְנֵי אֲבִיכֶם וְרָדוּ	17
בְּכֶם שְׁנֵאֵיכֶם וְנִסְתָּם וְאִין־רָדָךְ אֶתְכֶם: יֵה וְאַם־עַד־אֵלֶּה לֹא	18
תִּשְׁמְעוּ לִי וְיִסְפַּתִּי לִיסְרָה אֶתְכֶם שְׁבַע עַל־חַטֹּאתֵיכֶם:	
יֵשׁ וְשִׁבְרֹתַי אֶת־גְּאוֹן עֲזֹכֶם וְנַתַּתִּי אֶת־שְׁמֵיכֶם כְּבִרְזֹל	19
וְאֶת־אַרְצְכֶם כִּנְחָשָׁה:	

☞ Bu serinin özeti [Hastalıklar ve etkileri]: İlk serideki yedi ceza şunlardır: [1] Verem; [2] humma; [3] sonuçsuz hasret; [4] tarlayı, sonunda düşmanın gasp edeceği ürünler için ekmek; [5] düşman karşısında bozgun; [6] düşmanların yönetimi altına girmek; [7] kovalayan kimse olmamasına karşın kaçmak (Rabenu Behaye).

18-20. İkinci seri.

18. Hala [başınızdayken bile] – Raşi. Ya da “olaylar bu raddeye gelinceye kadar Beni dinlemezseniz” (Hirsch).

Beni dinlemezseniz – “Hala İsteğim’e karşı kayıtsız kalır, hala İsteğim’i tanımaya bile değer bulmaz, hala başınıza gelen felaketleri bambaşka sebeplere bağlar, hala asıl ve tek felaketinizin Toram’ı ihmal etmek olduğunu görmezseniz” (Hirsch; krş. Yeşayau 9:9-12).

Günahlarınıza karşılık – Ya da “günahlarımız nedeniyle” (İbn Ezra).

Yedi [yeni cezayla] – p. 14-15’te listelenen yedi günaha denk olan yedi yeni ceza. İlk aşamada *Teşuva* yapılmaması, bu yedi günahın, yedi yeni ve daha sert ceza ile cezalandırılmasına yol açacaktır (*Torat Koanim*; Raşi). Alternatif olarak [buradaki “yedi” sayısının, devimsel açıdan bolluk belirttiği görüşü doğrultusunda] “çok sayıda [cezayla]” (Raşbam).

Südüreceğim – Tam çeviriyle “yedi [yeni ceza] ekleyeceğim” (*Daat Mikra*).

19. Çetin gururunuzu – Ya da “Ülke’nin size sağladığı maddi bolluktan kaynaklanan gururu ve direnme gücünüzü” (Hirsch). “Karnınızın tok olmasından kaynaklanan gururunuzu” (İbn Ezra; Raşbam). Krş. Devarim 32:15.

İbranice **Geon Uzehem**. Bu ifade Yehezkel 24:21’de *Bet-Amikdaş*’la ilgili olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla *Midraşsal* bakışla burada *Bet-Amikdaş*’ın yıkılmasından bahsedilmektedir (*Torat Koanim*; Raşi). Farklı bir görüşe göre ise bu, Yeuda krallığında yaşayan zengin kişileri ifade eder (*Talmud – Gütin* 37a).

Göklerinizi demir gibi, toprağınızı bakır gibi – “Gökleriniz demir gibi sert olup, yağmur yağdırmayacak, altınızdaki toprak da bakır [ya da piring (*The Living Torah*)] gibi dayanıklı olup meyve üretmeyecek” (krş. *Targum Onkelos*). Ya da “gökleriniz, tıpkı tek damla su geçirmeyen demir gibi, tek damla yağmur geçirmeyecek...” (*Daat Mikra*). Bu, p. 4’teki yağmurla ilgili berahanın karşıtıdır (*Hizkuni*).

Devarim *Perek* 28’deki ikinci ihtar kısmında Moşe Rabenu bunun tam tersini söylemektedir: Yer demir, gök bakır olacaktır (Devarim 28:23). Buradaki lanet, oradakinden daha ağırdır. Bakırın yüzeyinde bir nem yoğunlaşması olur. Demirde ise böyle bir özellik yoktur. Devarim’deki ifadede, bakır gibi olacak gökyüzünün yine de bir miktar nem ve yağış üreteceği söylenmektedir. Toprak ise nemli olmayacak, verdiği ürünler bu sayede korunacaktır. Burada ise gökler demir gibi olacak; hiç yağış olmayacaktır. Bu yetmediği gibi, toprak da nem salıverecek ve üzerindeki ürünleri çürütecektir (*Torat Koanim*; Raşi). Dolayısıyla Moşe Rabenu, duaları sayesinde, buradaki laneti daha yumuşak hale getirmeyi başarmıştır (*Beer Basade*).

¹⁷ Öfkem'i size yoğunlaştıracam. Düşmanlarınızın önünde bozguna uğrayacaksınız. Sizden nefret edenler size hükmedecekler. Kaçacaksınız – [oysa] sizi takip eden [bile] olmayacak.

¹⁸ “Eğer bunlar hala [başınızdayken bile] Beni dinlemezseniz, günahlarınıza karşılık, yedi [yeni cezayla] size eziyet etmeyi sürdüreceğim.

¹⁹ Çetin gururunuzu kıracağım. Göklerinizi demir gibi, toprağınızı bakır gibi yapacağım.

17. Öfkem'i size yoğunlaştıracam – Krş. *Targum Onkelos*; Raşi; İbn Ezra. Bkz. 20:3 açk.

Tam çeviriyle “Yüzüm'ü size çevireceğim”. “Doğru davrandığınızda size nasıl Dikkatim'i veriysem, aynı şekilde isyanınızda da Öfkem'i üzerinize dökeceğim” (bkz. p. 9 açk.) (*Torat Koanim*; Raşi).

Bir görüşe göre, Tora, önceki pasukta ürünleri düşmanların yiyeceğini belirttiikten sonra, bu pasukta bunun nasıl olacağını açıklamaktadır: “Düşmanlarınız karşısında bozguna uğrayacaksınız; hatta kovalayan yokken bile kaçacaksınız. Böylece düşmanlarınız size ait ürünleri rahatça yiyecek” (*Daat Mikra*).

Bozguna uğrayacaksınız – Tam çeviriyle “vurulacaksınız; yere indirileceksiniz”. İbranice **Venigaftem**. Ya da “kırılacaksınız” (*Targum Onkelos*). Bu, p. 7'deki, düşmana karşı zaferi garantileyen berahanın karşıtıdır (*Daat Mikra*).

Midraş, savaştan pasuğun sonunda bahsedilmesine ve buradaki sözcüğün “**Magefa** – **Salgm**” ile bağlantısına yoğunlaşır: “İçeride salgın hastalık sizi kırıp geçirecek; dışarıda da düşmanlarınız sizi kuşatacak” (*Torat Koanim*; Raşi; *Beer Basade*; *Gur Arye*). Ya da “bu hastalıkların bulaşmadığı kişiler, dışarı çıkıp düşmanla savaşacaklar, ama bozguna uğrayacaklar” (İbn Ezra).

Sizden nefret edenle size hükmedecekler – “Sizden nefret eden düşmanlarınız, bolluk içinde yaşadığınız dönemde besledikleri kıskançlık ve kinle, sizi ezecekler” (Hirsch).

Buradaki “*hükmetmek*” anlamındaki sözcük **Rada** kökünden türemiştir. Bu kökün diğer anlamı “içinden çıkarmak” şeklindedir (krş. Şofetim 14:9). Ayrıca “sizden” sözcüğü, aynı zamanda “içinizden kişiler” anlamına gelir *Midraş* bu alternatif anlamları göz önünde tutmaktadır: “Normalde düşmanlar geldikleri zaman, sadece

gözle görünen şeyleri yağmalamakla yetinirler. Ama Ben sizi öyle bir duruma sokacağım ki, düşmanınız kendi içinizden çıkacak ve sadece görünen şeylerle yetinmeyecek, en gizli hazinelerinizi bile dışarı çıkartacak” (*Torat Koanim*; Raşi).

Rabi Samson Raphael Hirsch, “içteki düşmanı” şöyle açıklamaktadır: “Dış düşmanlara karşı politik felaket, iç bölünmelere yol açacak. Halk içinde Yahudilik'in temeline düşman olan insanlar baş gösterecek ve bu kişiler politik felaketin nedenini Tanrı'ya ihanete değil, aksine Tora'ya hala bağlı kalan kişilerin varlığına bağlayacaklar. Tora'nın otoritesinden kurtulma sayesinde yabancıların boyunduruğundan kurtulmayı vaat edecekler. Ama sonunda bu iç düşmanlar, dış düşmanların elinde birer alet görevi görecek ve iç bölünme, dış felakete tuz biber ekecek”.

Kaçacaksınız – “Panik sebebiyle (*Torat Koanim*; Raşi). İçinde bulunduğunuz güvensizlik psikozu o denli güçlü olacak ki, bulunduğunuz her yerde, tehlike ve düşmanlık paranoyası içinde olacaksınız – bunu destekleyecek gerçek bir tehdit olmadığı zamanlarda bile (Hirsch)”.

Takip eden [bile] olmayacak – “Gücsüz olduğunuz için (*Torat Koanim*; Raşi). Düşmanlarınız sizi artık bir tehdit olarak görmeyecekleri için, sizi takip etmeye değer görmeyecekler (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*)”. Bu, p. 8'deki, az sayıda kişinin kalabalık düşmanı kovalayacağını garantileyen berahanın karşıtıdır (*Daat Mikra*).

Genel bir prensibe göre “Tanrı baskı altındaki [Nirdaf; tam anlamıyla ‘takip edileni’] arar [=tercih eder, sever ve korur]” (Koelet 3:15). Bu, iyi bir kişi, kötü bir kişinin peşine düşmüşse bile doğrudur (bkz. 22:27 açk.). Burada ise Tanrı'nın cezalandıracağı kimse yoktur; zira Bene-Yisrael kaçarlarken takip eden bile olmaya-caktır (*Meam Loez*).

- נ וְתִם לָרִיק כַּחֲכֶם וְלֹא־תִתֶּן אֶרְצְכֶם 20
- אֶת־יְבוּלָהּ וְעֵץ הָאֶרֶץ לֹא יִתֶּן פְּרִיו: כֹּא וְאִם־תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא 21
- תֵּאבּוּ לְשִׁמְעַי לִי וְיִסְפְּתִי עֲלֵיכֶם מִכָּה שִׁבְעַ כַּחֲטֹאתֵיכֶם:
- כֹּב וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם אֶת־חֵית הַשָּׂדֶה וְשָׂכְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָהּ 22
- אֶת־בְּהֶמְתְּכֶם וְהִמְעִיטָה אֶתְכֶם וְנִשְׁמוּ דְרָכֵיכֶם:

Tanrı'dan bir işaret olarak kabul edip, nerede hatalı olduğunu araştırmalı ve *Teshuva* yapmalıdır. Ama bunu yapmaz ve başına geleni rastlantı olarak değerlendirirse, Tanrı "işaretleri" daha sert ve açık hale getirecek, yeni dertler ekleyecektir (Rabenu Behaye).

Başka bir görüşe göre; "Benim Yolum'da gitmeye başlarsanız; ama bunu o niyetle değil de, şansa sizin isteğiniz Benimki'yle uyuştugu için yaparsanız". Yani Tanrı'ya bir dönüş vardır; ama bu sadece görünüştedir. İnsanlar buna karar vermiş ya da niyetlenmiş değildirler. Yaptıkları tesadüf eseri, Tanrı'nın İsteği ile çakışmaktadır. Yani bu açıdan Tanrı'nın İsteği'ne karşı değildirler; ama hala bu İstek, onlar için öneme sahip değildir. Bu şekilde davranmalarının ardında, başka amaç ve hesaplar vardır (Hirsch).

Alternatif çeviriler şöyledir: "zorlanarak davranırsanız – sırf Bana yakınlaşmamak için kalbinizi katılaştırırsanız. Bana bağlı olmak size angarya gibi gelirse" (Raşi'nin açıklamasıyla *Targum Onkelos*); "cesurca [ama olumsuz bir cesaretle: Tanrı'dan çekinmeden (krş. Bereşit 10:9)] davranırsanız" (İbn Ezra); "kendinizi Bana karşı katılaştırırsanız" (*Targum Onkelos*; *Talmud* – Roş Ašana 16a, *Tosafot* o.a.); "eğer Benim Yolum'da yürümeyi reddederseniz" (Raşi ve Raşbam'ın alıntı yaptığı Menahem Ben Saruk); "Bana zıt giderseniz" (Saadya Gaon; İbn Canah; *Septuaginta*); "yaptıklarımı birer kaza olarak değerlendirirseniz" (Aruh; *More Anevochim* 3:36; Radak, Şeraşim). Dolayısıyla **Keri** sözcüğü önemsizlik, sertlik, ret, başkaldırı, aşırı özgüven, angarya, doğal bir kaza ya da tesadüf ifade edebilir (*The Living Torah*).

Beni dinlemeye yanaşmazsanız – "Yapmayı düşündüğünüz şeylerin Benim İsteğim'le uyum içinde olup olmadığını araştırma zahmetine bile girmezseniz" (Hirsch).

Üzerinize bela [getirmeyi] sürdüreceğim – Krş. *Targum Onkelos*.

Günahlarınız kadar; yedi [yeni ceza] – *Torat Koanim*; Raşi.

22. Vahşi hayvanları – Tam çeviriyle "kırım hayvanlarını". Ya da "yabani hayvanları" (*Targum Onkelos*).

Size karşı kışkırtacağım – Raşi. Tam çeviriyle "size göndereceğim". İbranice **Veışlahti**. Bu sözcük "**Şalah** – Göndermek" kökünden türemiştir. Fiilin çekildiği buradaki yapı, kişinin bir başkası tarafından gönderildiği, ama bunun kendisinin bilmediği bir durumu tanımlamaktadır. Bir hayvan bir insana karşı kışkırtıldığı zaman da, hayvan, kendisini kışkırtan kişinin elçisi haline geldiğinin farkında değildir (*Minhat Yeuda*; *Sifte Hahamim*). Krş. Şemot 8:17. Dolayısıyla p. 6'da söylenenin aksine, hayvanların insanlara karşı doğal çekinme duygusu ortadan kalkacaktır (Hirsch). Erets-Yisrael'de bu lanetin gerçekleştiği görülmektedir (bkz. Melahim II 17:25) (*Daat Mikra*).

Tora burada vahşi hayvanların saldırısından bahsetmesine karşın, pasuk bunun yanında iki farklı laneti daha ima yoluyla içermektedir: [a] Tora Devarim 32:24'te, Tanrı'nın "evcil çiftlik hayvanlarının dişini göndereceğini"; yani insanlara karşı evcil hayvanları bile kışkırtacağını söylemektedir. Hem bu pasukta hem de o pasukta hayvanların insanlara karşı gönderilmesinden bahsedilmesi, bu pasuktaki ek bir laneti ima etmektedir: Sadece doğaları gereği zaten saldırgan olan vahşi hayvanlar değil, normalde utsal olan evcil hayvanlar bile insanlara saldırır hale gelecektir (*Minhat Yeuda*; *Sifte Hahamim*). Ayrıca buradaki vahşi hayvanları belirten **Haya** sözcüğü, genel olarak hem evcil hem de yabani hayvanları içeren genel bir isimdir (*Beer Basade*). [b] Devarim'deki aynı pasuk, sürüngenlerin [yani yılanın] zehrinden bahsetmektedir. Bu da, tıpkı yılan gibi, bahsedilen vahşi ve evcil hayvanların sadece bir ısırığının bile öldürücü olacağına işaret etmektedir (*Torat Koanim*; Raşi).

²⁰ Gücünüz boşa tükenecek; toprağınız ürününü, Ülke'nin ağacı da meyvesini vermeyecek.

²¹ “Eğer Bana karşı kayıtsızca davranır, Beni dinlemeye yanaşmazsanız, üzerinize bela [getirmeyi] sürdüreceğim. Günahlarınız kadar; yedi [yeni ceza]: ²² Vahşi hayvanları size karşı kışkırtacağım. Sizi çocuklarınızdan edecekler, hayvanlarınızı kırıp geçirecekler, nüfusunuzu azaltacaklar; [sonuçta] yollarınız ıssızlaşacak.

20. Gücünüz boşa tükenecek – “Çünkü toprak artık size kuvvetini vermeyecek” (Raşbam; bkz. Bereşit 4:12). Bu lanet çift kat acı vericidir. Kişi çok çalışmaz ve başarıya ulaşamazsa bunda bir şey yoktur. Ama çok çalışıp yine de başarılı olamamak uzun zaman boşa güç tüketmiş olmanın yanında, insan için çok büyük de bir hayal kırıklığıdır (*Torat Koanim*; Raşi).

Toprağınız ürününü ... vermeyecek – Tam çeviriyle “toprağınız ürününü vermeyecek, Ülke'nin ağacı meyvesini vermeyecek”. Bu, p. 4'teki meyve ve ürün bolluğu vaat eden berahanın karşıtıdır (*Daat Mikra*).

Önceki pasuk ve bu pasuğun başından, ürün kıtlığı olacağı zaten açıktır. Dolayısıyla buradaki “toprağınız ürününü vermeyecek” ifadesi başka bir mesaj verme amacındadır. “Ürününü” anlamındaki *Yevula* sözcüğü “*Yaval* – Aktarmak; Nakletmek” kökünden gelir. Bu durumda pasuk “toprağınız, kendisine aktarılanı bile vermeyecek” şeklinde anlaşılabilir. Başka bir deyişle, toprak, ekim sırasında kullanılan tohum miktarını bile geri vermeyecektir (*Torat Koanim*; Raşi; *Maskil Ledavid*; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Ülke'nin ağacı da meyvesini vermeyecek – “Normalde yağmur olmasa bile meyve verebilen ağaçlar da meyve vermeyecek” (*Daat Mikra*).

Pasuk “Ülke'nin” sözcüğüne, ilk bakışta gerek olmamasına karşın yer vermiştir (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). Bu da ağaçların verimsizliğinin temelinde, Ülke'nin toprağının, ağacı yeterince beslememesi olduğunu gösterir. Başka bir deyişle, Ülke'nin kendisi de, cezanın bir parçasıdır (*Sefar Zikaron*). Buna bağlı olarak burada iki lanet vardır: [a] Ağaç yeterince besin almadığı için, meyve üretmeyecektir. [b] Meyve üretse bile bunu size “vermeyecektir”. Meyve ağaçtan olgunlaşmadan düşecek ve yemeye uygun olmayacaktır.

❧ **Bu serinin özeti [Kuraklık ve Etkileri]:** İkinci serideki yedi ceza şunlardır: [1] Zenginlikten kaynaklanan gururun kırılması; [2] gökyüzünün demir gibi olması; [3] toprağın bakır

gibi olması; [4] gücün boşa tüketilmesi; [5] toprağın ürün vermemesi; [6] ağaçların meyve üretmemesi; [7] ağaçların seyrek olarak vereceği meyvelerin olgunlaşmadan ağaçtan düşmesi.

21-22. Üçüncü seri.

21. Kayıtsızca – *The Living Torah*. İbranice *Keri*. Bu sözcük farklı şekillerde anlaşılabilir.

Torat Koanim'i takip eden Raşi'ye göre bunun anlamı, “*Mikre* – Rastlantı; [Geçici ve Rastgele] Olay” sözcüğüyle bağlantılı olarak “rastlantısal” şeklindedir. Önceki cezalara rağmen, Tora'nın emirlerini, bilinçli olarak ve Tanrı'ya hizmet niyetiyle uygulamayıp, sadece öyle denk geldiği için davranmaktan, mitsvaları Tanrısal kaynaklı birer yükümlülük yerine, sanki seçime ve insanın keyfine bağlı aktivitelermiş gibi görmekten bahsedilmektedir: “Mitsvalar konusunda özenli olmayıp, sadece ara sıra gerçekleşen birer olaymış gibi, umursamazca davranırsanız...” (*Yosef Alel*). Benzer şekilde, “Yaratıcınız'ın İsteği'ne düzenli ve tutarlı biçimde bağlı olmak yerine bunu ihmalci ve ciddiyetsiz bir şekilde yaparsanız” (Raşbam). *Targum Yonatan* ve *Hizkuni*'nin açıklamaları da benzer doğrultudadır.

İbn Ezra, Rambam ve Rabenu Behaye de sözcüğü benzer şekilde “*kazara*; *tesadüfi*” olarak açıklarlar. Meydana gelen tüm felaketler dikkatli ve objektif bir şekilde analiz edildiği takdirde, her birinin, işlenen günahlara bire bir paralel olduğu görülür. Dolayısıyla her biri, halkı *Teshuva*'ya davet etmek için açık birer mesajdır (*Or Ahayim*). Sözcük, insanların buna rağmen, başlarına gelen felaketlerin Tanrı tarafından öngörülmüş olduğunu fark etmeyi reddederek, her şeyin birer tesadüften ibaret, doğal nedenlerin talihsiz birer sonucu olduğunda ısrar etmelerini belirtir.

Tora'nın öngördüğü tavır, insanın, başına gelen iyi ya da kötü her şeyde Tanrı'nın Eli'ni aramasıdır. Başarılı olduğu zaman bunu kendi gücüne, liyakatine ya da güzel davranışlarına değil, Tanrı'nın karşılıksız iyiliğine bağlamalıdır. Benzer şekilde başına bir dert geldiğinde, bunu bir tesadüf ya da kader olarak görmemeli,

כג וְאַם-בְּאֵלָהּ לֹא

23

24 תּוֹסְרוּ לִי וְהִלַכְתֶּם עִמִּי קָרִי: כִּד וְהִלַכְתִּי אֶף-אֲנִי עִמָּכֶם בְּקָרִי

25

וְהִכִּיתִי אֶתְכֶם גַּם-אֲנִי שִׁבְעַ עַל-חַטֹּאתֵיכֶם: כֹּה וְהִבֵּאתִי עֲלֵיכֶם

חֶרֶב נִקְמָת נֶקֶם-בְּרִית וְנֶאֱסַפְתֶּם אֶל-עָרֵיכֶם וְשַׁלַּחְתִּי דָבָר

בְּתוֹכְכֶם וְנִתְתֶּם בִּיד-אוֹיֵב:

olduğu yeminli sözü tutmamış, antlaşmayı ihlal ettiği için gözlerini kaybetmiştir (*Gur Arye*) (*Torat Koanim*; Raşi).

Benzer şekilde “Tora’nın sözlerini pas geçmeniz için karşılığı olarak” (*Targum Onkelos*).

Bir kral başka bir ülke ile savaş yapıp orayı ele geçirirse, şiddetle direnmiş ve birçok kayba yol açmış olmalarına rağmen yerel halkı cezalandırmaz. Zira savaş sırasında o halk kendisine bağlı değildir ve doğal olarak kendilerini savunmuşlardır. Bu açıdan, mücadeleleri, krala karşı bir sadakatsizlik şeklinde değerlendirilemez. Öte yandan bir kralın kendi tebaası ona karşı isyan ederse, kral onları cezalandırır; çünkü bağlılık yeminini bozmuşlardır. Buna benzer şekilde Tanrı da Bene-Yisrael’i Tora’ya karşı ayaklanmamaları konusunda uyarmaktadır. Aksi takdirde “Antlaşma’nın intikamı” ile yüzleşmek durumunda kalacaklardır (*Aamek Davar*).

Bu bölüm bir konuyu öğretir: Tora “çünkü Kanunlarım’dan öğrendiler” (p. 43) demekle, bir *Bet-Din*’de adaletin tecellisini engellemeye dair günahların, örneğin davanın bilinçli olarak bekletilip uzatılması, adaletin kasıtlı olarak saptırılması ve ihmal nedeniyle adaletin tecelli etmemesinin; ayrıca “Antlaşma’nın” [yani Tora öğreniminin] ihmal edilmesinin, burada listelenen felaketlere yol açacağını vurgulamaktadır. Bu günahların karşılığında, kılıç, savaş, yağma, salgın, kuraklık gelir, insanlar yemelerine rağmen doymazlar ve ekmeklerini tartışla yerler (*Talmud – Şabat 33a*; Raşi o.a.).

Kılıç – Bu ifade daima düşman ordularının saldırısını ifade eder (Raşi). Onkelos’un çevirisinde olduğu gibi, “kılıçla ölüm saçanları getireceğim”. Bu, p. 6’daki, kılıcın Ülke’den geçmeyeceğini vaat eden berahanın karşısıdır (*Daat Mikra*).

Bu pasukta görüldüğü üzere, intikam, kılıçla bağdaştırılmaktadır. Dolayısıyla *Tanah*’ın genelinde “intikam” sözcüğü kullanıldığında, bu daima kılıcı belirtir (ör. Şemot 22:23). Dolayısıyla bir katil de kılıçla idam cezasını (“**Ereg** – Boyun Vurma”) hak eder (*Talmud – Sanedrin 52b*; krş. Şemot 21:20).

Bir açıklamaya göre buradaki “kılıç”, daha önce sözü geçen düşmanlardan çok daha etkili bir gücü ifade etmektedir. Bu sözcük, tarihin çeşitli dönemlerinde diğer uluslara göre daha büyük güç kazanıp, dünya üzerinde belirgin bir hakimiyete sahip olan süper güçleri tanımlar. Söz konusu süper güçler, Tanrı’nın bilinçsiz birer aracı olarak, dünyayı, yozlaşmışlığa batmış uluslardan temizleme görevine sahiptirler. Ama kendileri de bir aşamadan sonra yozlaştıklarından, onların devamlılığı da sınırlıdır. Dolayısıyla burada bahsedilen “Antlaşma” da, Tanrı’nın tüm insanlıkla yaptığı, dünyayı insan ırkına yaraşır bir yer haline getirme şeklindeki antlaşmayı tanımlar. Süper güçler dünyayı ele geçirip yozlaşmışlıktan temizlemekle, insanlığın gelişimine katkıda bulunurlar. Zira yozlaşmış insan, insani yaşamın tüm inşaatını yıkmış olduğu gibi, kalbi de ne kadar yanlış bir tutum izlediğine yoğunlaşma zahmetine girmez. Tanrı’nın Antlaşması’nın intikamını alan bu kılıç, tarih boyunca dünyada geniş bölgeleri ele geçiren süper güçlerin elinde sallanmıştır. Asur, Babil ve Pers’ten, Makedonya ve Roma’ya kadar. Fakat bu, süper güçlerin sırf Tanrı’nın emrini yerine getirme amacıyla kullanıldığı bir kılıç olmadığından, söz konusu süper güçlerin övülecek yanı yoktur. Onlar sadece Tanrı’nın vermiş olduğu hükmü bilmeden yerine getiren kör birer araçtır. Başarısı, üstünlüğe, güçlünün zayıfa, şiddet kullananın çaresize, kurazlığın aptallığa, düşüncenin düşüncesizliğe olan üstünlüğüne dayalıdır. Yeuda toprakları tüm bu mücadelelerin gerçekleştiği bölgede geçiş noktası niteliğindeydi. Eğer Bene-Yisrael Tanrı’ya

²³ “Eğer bunlarla [da] yola gelmez, Bana karşı kayıtsızca davranırsanız; ²⁴ Ben de size karşı kayıtsız davranacağım. Sizi günahlarınız için, yedi [cezayla Bizzat] Ben cezalandıracağım.

²⁵ Üzerinize Antlaşma’nın intikamını alacak bir kılıç getireceğim ve şehirlerinize toplanacaksınız. Aranıza salgın göndereceğim ve düşmanlarınızın eline teslim edileceksiniz.

Sizi çocuklarınızdan edecekler – İbranice **Şikela**. Tam anlamıyla “sizi yoksun bırakacaklar”. Ama bu, özellikle çocukların kaybını belirtir (*Torat Koanim*; Raşi; İbn Ezra; bkz. Bereşit 27:45 ve 43:14).

Hayvanlarınızı kırıp geçirecekler – Tam çeviriyle “*kesip atacaklar*”. Bu tamamen yok edilmeyi ifade eder. Tora burada özellikle otlamak üzere çayıra salınmış hayvanların tamamen kaybedileceğini belirtmektedir (*Torat Koanim*; Raşi).

Nüfusunuzu azaltacaklar – Tam çeviriyle “sizi azaltacaklar”. “Hayvanlarınız dışında tamamen yok olacak. Siz içeridekiler ise, tamamen yok olmayacaksınız; ama nüfusunuz azalacak” (*Torat Koanim*; Raşi; *Sifte Hahamim*; İbn Ezra). Bu, p. 9’daki kalabalık nüfusa dair berahanın karşıtıdır (*Hizkuni*; Hirsch; *Daat Mikra*).

Yollarınız ıssızlaşacak – “Tüm yollarınız. Sadece büyük ana yollar değil, en küçük tali yollara kadar hepsi (*Torat Koanim*; Raşi). Çünkü insanlar vahşi hayvanların korkusundan, hiçbir yolu güvenli bulmayacaklar (İbn Ezra)”.

❧ **Bu serinin özeti [Hayvanların Saldırıları ve Etkileri]:** Üçüncü serideki yedi ceza şunlardır: [1] Vahşi hayvanların saldırısı; [2] evcil hayvanların saldırısı; [3] bu hayvanların ısırtığının öldürücü olması; [4] çocukların ölümü; [5] çiftlik hayvanlarının kaybı; [6] nüfusun azalması; [7] yolların ıssızlaşması.

23-26. Dördüncü seri.

23. Yola gelmez – Veya “[Teşuva yapmak suretiyle] Bana [dönmek üzere] cezanızdan ders almazsanız” (krş. Raşi). Ya da “Sözümün hakimiyeti altına girmezseniz” (*Targum Onkelos*). Ya da “Benim Onurum’a, ders alıp tutumunuzu düzeltmezseniz”; “Benim gönderdiğim cezalarla yola gelmezseniz” (*Daat Mikra*).

24. Ben de ... kayıtsız davranacağım – “Eğer dikkatlice ayarlanmış cezalarımın sadece birer tesadüften ibaret olduğunu düşünmekte ısrar

ederseniz – ve bu şekilde size yönelik mesajımı boşa harcarsanız – sizi kısasa kısas cezalandıracağım. Başına gelen felaketlerde Tanrı’nın Eli’ni görmeyi reddettiğin için, bundan sonra bunu fark etmeni daha da zor hale getireceğim”. Bu nedenle sıradaki ceza serisinin günahlarla olan bağlantısı, önceki cezalar kadar belirgin değildir (*Or Ahayim*). Bu durum, insanların Tanrı’yı “görmeyi” reddetmeleri halinde, Tanrı’nın da Mevcudiyeti’ni daha da geri çektiğine ve insanların gerçeği fark etmelerini daha da zor hale getirdiğine dair [**Ester Panim** – *Yüz’ün Gizlenmesi*] olarak adlandırılan (bkz. Devarim 31:17-18)] prensiple bire bir bağlantılıdır.

Elbette Tanrı’nın “kayıtsız kalması”, aslında hiç de kayıtsız kalmayacağı anlamına gelir. Burada verilmek istenen mesaj, “Eğer siz, sanki her şey bir rastlantıymış gibi davranır, Benim olaylardaki yönetimimi görmeyi reddederseniz, o zaman Ben de her şey bir rastlantıymış gibi davranır, size yönelik özel korumamı kaldırırım. Bunun bir sonucu olarak, sizin varlığınız için daima tehdit unsuru olan ‘doğal’ olaylar, size karşı felaketler şeklinde tezahür edecektir” şeklindedir: “Benim emirlerimi sadece tesadüfen yerine getirdiniz. Sizin bu dünyadaki devamlılığınız da sadece tesadüf eseri olacaktır” (Hirsch).

Günahlarınız için – İbn Ezra.

25. Antlaşma’nın intikamını – Ya da “Antlaşmam’ın intikamını” (Raşi; İbn Ezra; Raşbam; *Septuaginta*). “Antlaşma”, Tora’yı ifade etmektedir. “Antlaşma’nın İntikamı” şeklinde çevrilen **Nekam Berit** ifadesi, aynı zamanda “Antlaşma kitabında sözü geçen bir intikam” anlamında da olabilir (Sforno). Öte yandan, Tora’da açıkça belirtilmeyen intikamlar da vardır. Buna örnek olarak, son Yeuda kralı Tsidkiyau’nun gözlerinin, Babil İmparatoru Nevuhadnetsar tarafından oydurulması verilebilir (bkz. Melahim II 25:7) (*Sifte Hahamim*; *Hizkuni*). Alternatif olarak burada, “ileride gireceğiniz antlaşmalara sadık kalmamanız durumunda bunun intikamı çok sert olacaktır” mesajı da veriliyor olabilir. Nitekim Tsidkiyau, Nevuhadnetsar’a vermiş

כּוּ בְשִׁבְרִי לָכֶם מִטֶּהֱלָחֶם וְאִפּוֹ עֶשֶׂר

26

נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד וְהִשִּׁיבּוּ לַחֲמֶכֶם בְּמִשְׁקַל וְאֶכְלֹתֶם וְלֹא

תִּשְׁבְּעוּ: ס כּוּ וְאִם-בִּזְאֵת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי: 27

כֹּה וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחֶמֶת-קָרִי וְיִסְרֹתִי אֶתְכֶם אֶף-אֲנִי שִׁבַּע 28

עַל-חַטָּאתֵיכֶם: נט וְאֶכְלֹתֶם בִּשְׂרָ בְנֵיכֶם וּבִשְׂרָ בְנֵיכֶם תֹּאכְלוּ: 29

pişmiş parça ve kırıntıları toplayıp tartacaklar ve bu miktara göre geri verecekler” (*Torat Koanim*; Raşi; krş. Raşbam; *Meam Loez*). Bkz. Yehezkel 4:16.

Ya da “un çok pahalı olacağından, bir kişinin diğerinden daha fazla alması için pişirilen ekmekler tartılarak geri verilecektir (Hirsch). Zira bir kişinin payı eksik kaldığı takdirde, onu tamamlamak için un bulunamayacaktır (Rabi Naftali Hertz Wiesel)”.

Alternatif olarak, “Elinizde ekmeğin karşılığı olan parayı tutarken, aklınızda ‘acaba nasılsa beni doyurmayacak olan bu ekmeği almaktansa, hurma mı satın alsam?’ olasılığını tartacaksınız. Ama ne alırsanız alın, sonunda yiyeceksiniz, ama doymayacaksınız” (*Torat Koanim*; *Meam Loez*).

Yiyeceksiniz; ama doymayacaksınız – “Çünkü tartıyla, kısıtlı miktarda yiyeceksiniz” (Raşbam). Öte yandan pasuğun başında kısıktan bahsedildiğine göre yiyecek eksikliği olacağı açıktır. Dolayısıyla Tora burada, yiyeceğin niceliğinden çok niteliğinden bahsetmektedir. Yenen yiyecek midede hiç bereketli olmayacak, insana tatmin sağlamayacaktır (*Torat Koanim*; Raşi; krş. İbn Ezra; Raşbam). Ayrıca genel bir prensibe göre, ölçülen şeyin bereketi olmaz. Burada da ekmek tartılacağı için, bereketli olmayacaktır (*Şevet Musar*; *Meam Loez*). Kısacası bu, p. 5’teki berahanın tam aksi yönünde bir lanettir. Alternatif olarak “yiyeceksiniz; ama beslenmeyeceksiniz” (*The Living Torah*’a göre Raşi).

Daat Mikra’ya göre p. 26, zayıflayıp düşmana teslim edilmeden önceki aşamayı tanımlamaktadır. Kıtık ve açlık nedeniyle güçten düşülecek, düşman karşısında direniş mümkün olmayacaktır.

☞ **Bu serinin özeti [Savaş ve Etkileri]:** Dördüncü serideki yedi ceza şunlardır: [1] yabancı istilacıların kılıcı; [2] insanları şehrin içine sığınmaya zorlayacak bir kuşatma; [3] salgın; [4] yiyecek kıtlığı; [5] yakıt kıtlığı; [6]

ekmeğin un-ufak olması; [7] yiyeceğin doygunluk vermemesi.

p. 25’teki “düşmanların eline teslim edilme”, ayrı bir ceza değildir; ilk ceza olan kılıca dahildir (Raşi).

27-31. Beşinci seri.

27. Bunlarla – *Daat Mikra*. Tam çeviriyle “*bununla; bunda*”. “Önceki pasuklarda belirtilen lanetlerle”. p. 23’te de aynı şekilde (İbn Ezra). Ya da “*buna rağmen*” (*Daat Mikra*).

“Eğer hala kayıtsızlığınızı sürdürürseniz, Paro’dan bile daha düşük bir konuma düşmüş olursunuz. Paro Beni inkar etmişti; zira alt dünyalarda gücüm olmadığını düşünüyordu. Fakat başına belalar geldikten sonra o bile ‘*Dürüst olan Aşem’dir, kötü olanlar ise ben ve halkım*’ (Şemot 9:27) demişti. Ama siz, Bene-Yisrael’siniz. Daima sizin yanınızda olduğuma, Mısır’dan sizi mucizeler eşliğinde çıkardığıma, size Tora’yı Bizzat verdiğime – kısacası her şeyi Benim yakından takip edip yönettiğime – tanık olduğunuz. Buna rağmen kayıtsızca davranırsanız, şiddetli gazabımı hak edersiniz” (Abravanel; *Meam Loez*).

Kayıtsızlık gazabıyla – Ya da “*güçlü bir öfkeyle*” (*Targum Onkelos*); “*intikam amaçlı bir kayıtsızlıkla*” (*The Living Torah*); “*isyanınıza karşılık cezayla*” (Saadya Gaon); “*Sınırsız bir kayıtsızlıkla*” (*Daat Mikra*). “Verdiğim cezanın dersini almamakta direnirseniz, bu cezayı çok daha şiddetli bir şekilde vereceğim. Vahşi ve yok edici düşmanlar, korumasız ve zayıf halkınızı akıl almaz durumlara sokacak” (Hirsch).

29. Oğullarınızın ... kızlarınızın etini yiyeceksiniz – Bundan daha büyük bir açlık, sefalet ve insanlık dışı durum düşünülemez (İbn Ezra). İki olasılık vardır: Çocukları ya açlıktan ölmüştür; ya da daha kötüsü, açlık nedeniyle ebeveynler çocuklarını öldürmüşlerdir. Böyle olaylar *Tanah*’ta hem Aram kuşatması altındaki Şomron (Melahim II 6:28-29), hem de Babil

²⁶ “Yiyecek desteğinizi kestiğim zaman, ekmeğinizi on kadın bir fırında pişirecek. Ekmeğinizi size tartıyla geri verecekler. Yiyeceksiniz; ama doymayacaksınız.

[96. Yıkım ve Teşuva]

²⁷ “Ve eğer bunlarla Beni dinlemezseniz ve Bana karşı kayıtsızca davranırsanız, ²⁸ size karşı kayıtsızlık gazabıyla davranacak, Ben de size, günahlarınız için yedi [yeni ceza] ile eziyet edeceğim. ²⁹ Oğullarınızın etini yiyeceksiniz. Kızlarınızın etini yiyeceksiniz.

itaat etmiş olsalardı, çevrelerinde kan gövdeyi götürse bile, Yeuda krallığında sükunet hüküm sürecekti. Ama bu olmadığı, Tanrı'nın özel koruması ortadan kalktığı için, burası her işgalci için kolay bir lokma olmuştur. Bu da çok doğaldı; zira Yeuda, çok küçük bir ülkeydi; sakinleri de savaş konusunda çok eğitilmiş değildi. Dolayısıyla Tanrı'nın kayıtsızlıkla, işi “doğal olaylara” bırakmasının ilk sonucu, Bene-Yisrael'in, dünya süper güçlerinin işgali altına girmesidir (Hirsch).

Şehirlerinize toplanacaksınız – “Düşman kuşatması nedeniyle, açık alanda kalmaktan korkup, surlu şehirlere sığınacaksınız” (Raşi). Burada özellikle, son kale olan başkent Yeruslayim'den bahsedilmektedir.

Aranıza salgın göndereceğim – Basit anlamda “nüfusunuz ve gücünüz gittikçe azalacak, askeri varlık gösteremeyeceksiniz ve düşmana teslim olacaksınız” (Daat Mikra). Farklı bir bakışla, “Kapalı şehrin içinde salgın ölümlere yol açacak. Salgından kaçmak için (Abravanel; Sifte Koen; Meam Loetz), veya Yeruslayim'in içinde ölü bekletilemediği için (Talmud – Bava Kama 82b), ölümlerinizi gömmek üzere (Torat Koanim; Raşi; krş. İbn Ezra) şehri terk etmek zorunda kalacaksınız; ve bu şekilde düşmanlarımızın eline teslim edileceksiniz”.

Düşmanlarınızın eline teslim edileceksiniz – On kabilenin, onları yenen Asur kralına teslim edilmeleri gibi (Sforno).

26. Yiyecek desteğinizi kestiğim zaman – *The Living Torah*. İbranice **Beşivri Lahem Mate Lehem**. Tam çeviriyle “ekmek asanızı/bastonunuzu kırdığım zaman”. Bir asa, insanın ayakta durabilmesi için destek sağlar. Kıtık dönemlerinde insanlar yiyecek destekleri olmadığından, bastonları kırılmış sakatlara benzerler. Dolayısıyla bu, “beslenme gücünüzü kestiğim zaman” anlamında bir deyimdir (Raşi; Mizrahi); zira “ekmek, insanın kalbini besler” (Teilim 104:15) (İbn Ezra).

Buradaki **Lehem** sözcüğü, genel anlamıyla “yiyecek” anlamındadır (krş. 21:17, 21:21).

Pasuğun devamında kadınların fırına verdiği ise, dar anlamıyla bildiğimiz ekmektir.

On kadın bir fırında – “Odun kıtlığı yüzünden, birçok kadın tek bir fırını paylaşacak” (Torat Koanim; Raşi). Dolayısıyla burada, pasuğun başında sözü geçen açlıktan farklı bir lanet vardır: Odun eksikliği (Gur Arye; Sifte Hahamim).

Alternatif olarak “[un kıtlığı nedeniyle] bir kadın, bir fırını tek başına dolduramayacak” (Raşbam). Normalde Bene-Yisrael'in yaygın uygulaması, herkesin kendi evinde kendi ailesi için tüm hafta yetecek kadar ekmeği pişirmesi şeklindeydi (İbn Ezra). Burada ise kıtlık nedeniyle on kadın tek fırını paylaşmak durumundadır.

Alternatif olarak, *Talmud*'da belirtildiği üzere bir fırın dolu olduğu zaman ekmek daha iyi pişer (Talmud – Betsa 17a). Zira ekmekler fırının duvarına pideler halinde yapıştırılarak pişirilirdi. Tüm duvarlar ekmekle kaplı olduğu zaman, ısı daha iyi korunur (Raşi). Bu bakışla, on kadının ekmeklerini birlikte aynı fırında pişirmelerinin bir amacı da bu olabilir (Raşbam; Aamek Davar; Daat Mikra). Bu doğrultuda alternatif çeviri: “Ekmeğinizi bir fırında ancak on kadın [gerektiği şekilde] pişirebilecek” (krş. *The Living Torah*).

Burada kullanılan “on” sayısı, tam on kadını değil, deyimsele açıdan “çok” kadını ifade eder (Raşbam; Rabenu Behaye; krş. İyov 19:3). Dolayısıyla bu bölümde [bir görüşe göre] “çok” anlamına gelen iki sayı kullanılmaktadır: yedi ve on. On sayısı, tüm dünyada yaygın bir şekilde kabul edilmiş olan onluk sayma düzeninde bütünlüğü ifade eder. Yedi sayısı ise dünya ve doğada bir tamamlanışı belirtir (25:8 açık.) (Rabenu Behaye).

Tartıyla geri verecekler – “Buğday çürüyeceği, yakıt yeterli olmayacağı ya da ekmek yapımında buğday yerine daha düşük kalitede bir tahıl olan arpa kullanılacağı için, ekmek somunları tek parça halinde kalmayıp dağılacak, kadınlar da

וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת־בְּמִתֵּיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת־חַמְנֵיכֶם וְנָתַתִּי אֶת־פְּגִרְכֶם 30
 עַל־פְּגִרִי גְלוּלֵיכֶם וְגַעְלָה נִפְשִׁי אֶתְכֶם: זֶה וְנָתַתִּי אֶת־עֲרִיכֶם 31
 חֲרָבָה וְהִשְׁמוּתִי אֶת־מִקְדְּשֵׁיכֶם וְלֹא אֶרְיֵחַ בְּרִיחַ נִיחָחְכֶם:

ona bunu öğretmemişlerdir. Onun yerine çocuk, koynundan [ebeveyninin kendisine öğretmiş olduğu] ilahını çıkarır, onu kucaklayıp öper durur – ta ki şişmiş karnı çatlayana kadar. O zaman putu elinden düşüp kırılır, o da cansız halde onun üzerine serilir (*Talmud – Sanedrin* 63b-64a; *Torat Koanim*; Raşi). Bu olay yıkım döneminde halkın berbat konumunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.

Alternatif olarak “Putperest tapınaklara sığınacaksınız. Düşmanlarınız sizi orada yakalayacaklar, putlarınızı kırıp dökecekler, sizi de orada kılıçtan geçirecekler. Ve Ben sizi kurtarmayacağım” (İbn Ezra; krş. Raşbam; *Daat Mikra*).

Ruhum sizi reddedecek – Tanrı, *Şehina*’yı *Bet-Amikdaş*’tan uzaklaştıracaktır (*Torat Koanim*; Raşi; İbn Ezra). Bu, p. 11’de verilen berahanın karşıtıdır (*Daat Mikra*).

Buradaki *Gaal* kökü, iğrenmenin ötesinde kusmayı, tamamen dışlamayı ifade eder (p. 15 açık.). Tanrı bir anlamda, leşlerinin, putlarınızın kırıklarıyla iç içe yatmasının, [sözün gelişi] Kendisi’ni iğrendirip kusturacağını söylemektedir (*Daat Mikra*).

31. Tenhalaştıracağım – *Targum Onkelos*. Ülke’nin ıssız kalacağı, yani şehirlerde oturan sakinlerin kalmayacağı sıradaki pasuklarda söylendiğine göre, buradaki tenhalık farklı bir konudur: “Babil kralı [Nevuhadnetsar] ve komutanlarının kuşatması nedeniyle (Sforno), şehirleriniz yolculardan bile mahrum kalacak” (*Torat Koanim*; Raşi).

Mabetlerinizi ıssız kılacağım – *Bet-Amikdaş*’ta yapılan *korbanların* iptal olacağı, pasuğun devamında “[*korbanlarımızın*] güzel kokusunu koklamayacağım” ifadesinde söylendiğine göre burada başka bir konudan bahsedilmektedir: “Artık bayramlarda *Bet-Amikdaş*’ı ziyaret eden Yahudi grupları da olmayacak” (*Torat Koanim*; Raşi).

Ya da [bu bölümün öncelikle Babil sürgününü tanımladığı göz önünde tutularak:] “[Babil ordusunun baş kumandanı (ya da baş celladı; Melahim II 25:8 vs.)] Nevuzaradan’ın eliyle, *Bet-Amikdaş* ıssız hale gelecek” (Sforno).

Tora’nın özellikle “*Mabetlerinizi*” demesi de dikkat çekicidir: *Şehina*’nın ayrılmasıyla *Bet-Amikdaş* kutsiyetini yitirecektir. Bu nedenle burası artık “Tanrı’nın Mabedi” değil, “sizin mabediniz” haline gelecektir (İbn Ezra; *Tur*; Abravanel). Bu, p. 11’deki berahanın karşıtıdır (*Daat Mikra*).

Ayrıca “*mabet*” anlamındaki sözcük *Mikdaş*’tır – ki bu, “*Kadosh – Kutsal*” kelimesine bağlıdır. Tora’nın burada tapınaktan, “yıkıldığı ve ıssızlaştığı zaman bile” “*kutsal*” anlamını içeren bir sözcükle bahsetmesi, genel bir kural öğretir: Bir sinagog yıkıldıktan sonra bile, bulunduğu yer kutsiyetini korur. Buna bağlı olarak, kutsiyetle bağdaşmayacak davranışlar, burada hala yasaktır (*Talmud – Megila* 28a). Ve bu, “*Mikdaş Meat – Küçük Çaplı Mabet*” konumundaki sinagoglar için geçerliyse, *Bet-Amikdaş* için de elbette geçerlidir. *Midraş*’ta Rabi Pedat’ın söylediği gibi: *Bet-Amikdaş* ister yıkılmış, isterse de yıkılmamış olsun, *Şehina* o bölgeden kımıldamaz. Rav Aha’nın öğrettiği üzere *Şehina*, [*Bet-Amikdaş*’ın] Batı Duvarı’ndan [=“Ağlama Duvarı” olarak da bilinen, *Bet Amikdaş*’ın dış avlusunu çeviren surların batı kanadı olan *Kotel Amaaravi*’den] hiçbir şekilde kımıldamaz. Pasukta belirtildiği gibi: “... İşte o, duvarımızın ardında duruyor. Pencereleden nezaret eder, çatlaklardan gözetler” (*Şir Aşirim* 2:9) (Rabenu Behaye).

Burada “*Mabetlerinizi*” şeklinde çoğul bir ifade kullanılmasının nedeni, *Bet-Amikdaş*’ın, *Avlu*, *Kodeş*, *Kodeş Akodaşim* gibi farklı kutsiyet derecelerine sahip kutsal bölgelerden oluşması olabilir (Rabi David Tsvi Hoffman). Basit anlamda burada, tarihte yıkılmış olan iki *Bet-Amikdaş*’a gönderme yapılmaktadır (*Daat Mikra*).

[Korbanlarınızın] Güzel kokusunu koklamayacağım – “*Ola-korbanlarınızı kabul etmeyeceğim*” (İbn Ezra; bkz. 1:9 açık.). “*Tophumsal korbanlarınızı istekle kabul etmeyeceğim*” (*Targum Onkelos*). Bkz. Amos 5:21.

“Orada hala Benim Adıma *korbanlar* yapılmasını önemsemeyeceğim” (Hirsch). Yıkım dönemindeki Koenler, büyük bir *Tsadik* olan Koen *Gadol* Tsadok’un soyuna mensup oldukları ve yaptıkları

³⁰ Yüksek yapılarınızı yıkacağım, güneş-putlarınızı yok edeceğim. Leşlerinizi putlarınızın kalıntılarının üzerine sereceğim. Ruhum sizi reddedecek.

³¹ “Şehirlerinizi tenhalaştıracam, mabetlerinizi ıssız kılacağım ve [korbanlarınızın] güzel kokusunu koklamayacağım.

kuşatması altındaki Yeruşalayim (Eha 4:10) ile ilgili olarak yer almaktadır (*Daat Mikra*).

İkinci olasılığa göre, anlaşıldığı kadarıyla önce oğulların sonra kızların etinin yenmesinin de bir anlamı vardır: Oğulların öldürülmesine öncelik verilmektedir; çünkü onlar potansiyel birer rakiptir. Ama kızlar kolay lokma olacaktırlar! Başka bir deyişle, artık insanlıktan çıkılan, babaların, sırf kızlarının etini paylaşmamak için önce oğullarını öldürecekleri bir noktaya gelinecektir (krş. *Or Ahayim*).

30. Yüksek yapılarınızı yıkacağım – Yani kuleler ve kaleler (Raşi). Halk, istilacıları geri püskürtebilecekleri yüksek kulelere güvenecektir; ama Tanrı bu kuleleri yıkarak, halkı düşmanları karşısında savunmasız bırakacaktır.

İbranice **Bamot**. Bu sözcük genel olarak *Bet-Amikdaş* dışındaki küçük *mizbeah*ları tanımlar (bkz. 1:4 açık). Raşi, her aşamada yedi ceza olduğu görüşünü takip ettiği için, burada sözcüğü “yüksek yapılar” anlamıyla değerlendirmiştir. Bu sayede, pasuğun devamındaki [çatılara konan] “güneş-putları” ile bu yüksek yapıların yıkılması tek bir ceza olarak değerlendirilmektedir. Eğer sözcük “*mizbeahlar*” şeklinde değerlendirilseydi, güneş-putları ile aynı sınıfta değerlendirilemez, buna bağlı olarak yedi değil, toplam sekiz ceza olmuş olurdu.

Yine de, her aşamadaki ceza sayısının tam olarak yedi olması gerekmediği görüşünü takip edenlere göre (bkz. 14-43 açık.), buradaki anlam “*mizbeahlarımız / sunaklarımız*” şeklindedir. Dolayısıyla ibadetin yapılacağı *mizbeah*ların yokluğunda insanların Tanrı’ya yakarıp dua edebilecekleri bir yerleri de olmayacaktır (İbn Ezra). Bu sunaklar, çevreye göre açıkça yüksek olan doğal ya da insan yapısı tepelerde kurulur, bazen Tanrı’ya bazen de yabancıların tanrı saydıkları putlara ibadete hizmet ederdi (*Daat Mikra*). Daha önce de belirtildiği üzere (1:4 açık.), *Bet-Amikdaş* kurulduktan sonra böyle sunaklar, Tanrı’ya ibadet amaçlı bile olsa yasaklanmıştı.

Güneş-putlarınızı – İbranice **Hamanehem**. Bu sözcük “*Hama – Gineş*” kelimesiyle bağlantılıdır ve insanların çatılarda güneşin karşısına yerleştirdikleri bir put türünü tanımlar (Raşi; Saadya

Gaon; Radak, Şeraşim). Tekil olarak **Haman**. Bkz. Yeşayau 17:8 ve 27:8-9, Yehezkel 6:4-6, Divre Ayamim II 34:4.

Alternatif olarak bu sözcük güneşe tapınılan özel binaları ifade ediyor da olabilir (İbn Ezra). Diğer alternatifler: “*putperest ibadete adanmış tepeler*” (Saadya Gaon); “*büyük araçları*” (*Targum Yonatan*) veya “*aşşap heykeller*” (*Septuaginta*).

Yok edeceğim – İbranice **Vihratti**. Tam çeviriyle “*kesip atacığım*”.

Putlarınızın kalıntılarının üzerine – “Hayattayken bu putlara yakınlınız; öldüğünüzde de leşlerinin onların kalıntılarına yakın olacak” (*Daat Mikra*).

Tam çeviriyle “*putlarımızın leşlerinin*”. Buradaki “putlar” için kullanılan sözcük **Gihulim**, İbranice’de “*Galal – Gübre; Dışkı*” sözcüğünden türemiştir. Bu da Tora’nın putlar hakkındaki görüşünü açıklamak için yeterlidir. Ama bu sadece küçültücü bir sıfat olmakla kalmaz, aynı zamanda putlarla ilgili bir de bakış açısı sunar. Dışkı, insan bedeninin ihtiyaç duymadığı, kabul etmediği bu yüzden dışarı attığı maddelerdir. Putlar da dışkıya benzer; zira saf insanlığın özüne aykırıdır. Normal durumda insan, kendi özüne aykırı olan putları iteleyip reddetmelidir; zira putlarla bir arada olmak doğasına aykırıdır. Ve eğer buna karşın insanlar putlara kenetleniyorlarsa, bu, onların en alt düzeye düşmüş olduklarının işaretidir (Hirsch).

Tora insanların leşlerinin, putların kalıntılarının üzerine serileceğini söylemektedir. *Talmud* bunun nasıl gerçekleştiğini şu olayla örnekler: Yeruşalayim’in yıkıldığı dönemde, Eliyau Atsadi, Yeruşalayim’de aç kişileri aramaya çıkar. Bir keresinde çöplükte sürünen aklıktan şişmiş küçük bir çocuk bulur. Ona sorar: “Hangi ailedensin?” “Fılanca ailedenim” diye cevap verir çocuk. “O aileden kimse kaldı mı?” diye sorar. Çocuk “Hayır. Benden başka kimse kalmadı” der. Eliyau “Sana, yaşamayı sağlayacak bir şey öğretirsem öğrenmek ister misin?” diye sorar. Çocuk “evet” cevabını verince, “Her gün Şema Yisrael (Devarim 6:4) oku” der. Ama çocuk hemen “Sus!” der. Tanrı’nın İsmi’nin zikredilmesini bile istemez (krş. Amos 6:10); çünkü babası ve annesi

- 32 **זֶה וְהִשְׁמַתִּי אֶנִּי אֶת־הָאָרֶץ וְשָׂמְמוּ עָלֶיהָ אִי־בִיכֶם הַיְּשָׁבִים בָּהּ:**
- 33 **זֶה וְאַתְּכֶם אֲזַרְהָ בְּגוֹיִם וְהִרִיקְתִּי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיתָה אֶרְצְכֶם**
- 34 **שְׂמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָה: זֶה אֲזִי תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת־שִׁבְתָּתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אִי־בִיכֶם אֲזִי תִשְׁבֶּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת־שִׁבְתָּתֶיהָ:**

çıkıtığında yanında vatandaşları olmadığı takdirde, dayanma gücü daha da azalır (*Torat Koanim*; Raşi).

Talmud bu pasuklardan yola çıkarak şunu öğretir: Putperestlik günahı nedeniyle dünyaya sürgün cezası gelir; halk başka topraklara sürülür, onların yerine yabancılar yerleşir. Nitekim, pasuklarda putperestlikten sonra (p. 30), *Bet-Amikdaş*'ın ve Ülke'nin ıssızlaşması, düşmanların Ülke'ye yerleşmesi ve halkın dünyanın dört bir yanına saçılmasından bahsedilmektedir (*Talmud* – *Şabat* 30a; Raşi o.a.).

Kılıcı çekip ardınızdan [kovalayacağım] – Ya da “ardınızdan kovalarken, peşinizden kılıcı çekeceğim” (*Daat Mikra*). “Sizi diğer ulusların arasına saçmakla kalmayacağım. Kılıç sürekli peşinizde olacak” (İbn Ezra).

Tam çeviriyle “*Arkanızdan kılıç çekeceğim*”. Buradaki [“boşaltmak” anlamındaki] *Vaarikoti* sözcüğü, özellikle kılıç çekmeyi tanımlar; zira kılıç çekildiğinde kın boş kalır (bkz. *Şemot* 15:9 açık.) (*Torat Koanim*; Raşi; İbn Ezra). Bu ifadenin *Midraşal* anlamı ise şöyledir: “Tıpkı kaptaki bir suyun boşalması gibi, kılıç da ardınızdan kovalamak üzere çekilip kınını boşaltacak. Ve tıpkı dökülen suyun kaba geri dönmemesi gibi, kılıç da kınına geri dönmeyecek” (*Torat Koanim*; Raşi). *Midraş* bu şekilde yıkım ve sürgün sırasında, bir türlü sonu gelmeyen katliamlara işaret etmektedir. Kılıç, sürgünde de halkın peşini bırakmayacaktır.

Ülkeniz ıssız ... kalacak – Bir önceki pasuk, Tanrı'nın Ülke'yi ıssız hale getireceğini belirtmiş, istilacıların da burada refaha kavuşmayacağını vurgulamıştı. Bu pasuk, sürgüne çıkanların, kısa süre içinde geri dönmediklerini ve Ülke'nin harap halde kaldığını görerek, bir daha Ülke'ye dönme umutlarını yitireceklerini, çünkü burasının ebediyen ıssız kalmaya mahkum olduğunu düşüneceklerini eklemektedir. Çünkü

bir kişi, geri döneceğinin bilinciyle sürgüne çıktığı zaman, memleketi onun gözüne hiçbir zaman harabe ve ıssız görünmez. Ama ümidini yitirirse, artık memleketi onun için yıkık, ulaşılmaz bir viranedir (*Torat Koanim*; Raşi). Böylece memleket halksız, halk da memleketsiz kalacak, her ikisi de tek başına gelişim gösteremeyecektir (Hirsch).

34. Ülke ... Şabatları'nı telafi edecek – “Ülkeniz ıssız, şehirleriniz harabe kalacağı zaman (ö.p.), Ülke ... Şabatları'nı [= *Şemita* ve *Yovel* yıllarını] telafi edecek” (İbn Ezra; Sforno; bkz. *Divre Ayamim* II 36:21).

İbranice *Tirtse*. Bu sözcük “*Ratsa* – İstemek” kökünden gelir. Farklı anlamları da, “tamamlamak; telafi etmek; karşılığını almak; borcu tahsil etmek” ya da “teskin etmek; yatıştırmak” şeklindedir. Bene-Yisrael, bir noktadan sonra *Şemita* ve *Yovel* kurallarını ihmal etmeye başlayacak, ama onlar sürgüne çıktıklarında, Ülke, eksik kalan *Şemita* ve *Yovel* yıllarını “telafi edecek”; yani kendisine olan “borcu tahsil edecek”, Tanrı'nın bu konudaki “Öfkesi” “yatışacak” (Raşi); bir anlamda Ülke Şabat yılları konusundaki “isteyişine kavuşacaktır”. Alternatif olarak “Şabatları'nın keyfini sürece” (*The Living Torah*; *Septuaginta*).

Aynı kök (*Ratsa*), p. 41'de günahın telafi edilmesi için de kullanılmaktadır. Bir günah, bitmiş geçmişte kalmış bir olgu değildir; aksine sürekli olarak, ortadan kaldırılmasını talep ederek asılı durmayı sürdürür. Günahkar bunu yapmadığı sürece, bu durum devam eder. Bu açıdan günah, günahkardan borcunu sürekli olarak tahsil etmeyi bekleyen bir alacaklı gibidir (Hirsch). Özellikle *Yom Kipur*'la ve kurbanlarla ilgili kısımlarda “onarım” şeklinde çevirdiğimiz *Kapara* sözcüğü (eski dilde “kefare”t), işte *Teşuva* sonucunda bu borcun ödenmesini ifade eder. *Teşuva*, borcun farkına varma aşamasıdır. Tahsilat ise, günahın niteliğine göre farklılık gösterir (bkz. 16:30 açık.).

³² Ülke'yi Ben ıssız hale getireceğim; üzerinde yerleşen düşmanlarınız [bile] şaşkına dönecekler. ³³ Sizi ise ulusların arasına saçacağım, kılıcı çekip arınızdaki [koyalayacağım]. Ülkeniz ıssız, şehirleriniz harabe kalacak.

³⁴ “Ülke, o zaman – tüm ıssızlık süresi boyunca, siz düşmanlarınızın topraklarında iken – Şabatları'nı telafi edecek. Ülke o zaman dinlenerek Şabatları'nı telafi edecek.

ibadet normal şartlarda kuşkusuz kabul edilmeye uygun olduğu halde, halkın genelinin günahı nedeniyle *korbanlar* kabul edilmemiştir (Sforno).

Tora burada Tanrı'ya yönelik ibadetin devam ettiğinden bahsetmesine karşın, aynı ortamda putlara da tapıldığını belirtmektedir [“yüksek yapılarımız (ya da sınıklarımız), güneş-putlarımız, putlarımız” (ö.p.)]. Dolayısıyla burada ibadet konusunda “çoğulcu” bir sistem, daha doğrusu Tanrı'ya ve İstekleri'ne yönelik samimi bir bağlılığı yansıtmayan, sadece “yeri gelmişken onun da yapıldığı”, ama gerçekte Tanrı'ya duyarsız ve kayıtsız bir durum söz konusudur. Anlaşıldığı kadarıyla “ibadet”, farklı amaç ve niyetlerle yapılmaktadır. Bir açıdan bu toplumun insanları tamamen putperest olarak adlandırılmaz; ama aynı derecede, Tanrı'ya gerçekten ibadet ettikleri de söylenemez. *Bet-Amikdaş* ve *korban* ibadetinin var olduğu bir ortamda, yasak sunaklar, güneş-putları ve yabancı ilahlardan bahsedilmesi, bir yandan *Bet-Amikdaş* ve kutsal şeyleri yaşarken, bir yandan da “putlarla olan ilişkileri bozma” endişesinin işaretidir. Bu toplumun insanları, hem putlara hem de Tanrı'ya aynı anda tapınılabileceği görüşündedirler. Ama bu durum, ne putlara ne de Tanrı'ya önem verdiklerinin – temelde başka amaçların var olduğunun işaretidir. Ve bu niyetlerin şu veya bu ibadete uygun olması, sadece “tesadüfidir” (*Keri*; bkz. p. 21) (Hirsch).

❧ **Bu serinin özeti [Yıkım ve Sürgün]:** Beşinci serideki yedi ceza şunlardır: [1] Çocukların etini yeme derecesinde açlık; [2] yüksek yapıların [ve onların birlikte güneş-putlarının] yok oluşu; [3] insanların ölümü; [4] Şehima'nın uzaklaşması; [5] şehirlerin gelen gidenin yoksun kalması; [6] *Bet-Amikdaş*'ın ıssızlaşması; [7] Tanrı'nın *korbanları* reddetmesi.

32. Ülke'yi Ben ıssız hale getireceğim – “Doğru davrandığınız zamanlarda size tüm bereketi sağlayan Ben olduğum gibi, bana isyan etmeniz sonucu Ülke'yi ıssızlaştıran da yine Ben olacağım”. Bu, p. 6'daki çok aşamalı berahanın karşıtıdır. Bu lanet, Ülke'nin sadece meskun

kesimlerinin değil, aynı zamanda şehir dışındaki kırsal alanlarının da harap edilmesini içerir. Nitekim eski dönemde, galip gelen orduların bu tipte bir davranış gösterdikleri görülmektedir (krş. Melahim II 3:25) (*Daat Mikra*).

Tora, şehirlerden ve mabetlerden sonra, Ülke'nin genelinin ıssızlaşmasından bahsetmektedir (İbn Ezra). Buraya kadar olan kısım, Tanrı'nın engellemediği düşman işgalinin doğal sonuçlarıken, bu noktadan itibaren gelen felaketler doğrudan Tanrı tarafından verilecektir: “**Ben ıssız hale getireceğim**”. Ülke'nin ıssızlık ve çoraklığı, Tanrı'nın Parmağı'nın açık ve doğrudan bir sonucudur (Hirsch).

Şaşkına dönecekler – “Buraya yerleşmek üzere geldiklerinde gördükleri manzara karşısında şaşkınlıktan ısıklık çalacaklar” (Raşbam; krş. Yirmeyau 19:8).

İbranice **Veşamemu**. Bir açıklamaya göre bu sözcük de “**Şamem** – ıssız” sözcüğüyle bağlantılıdır. Bu durumda anlam “[Ülkeniz'in] üzerinde yerleşen düşmanlarınız da ıssız kalacaklar” şeklindedir (*The Artscroll Chumash – Stone Edition*). Bu ifade, Bene-Yisrael için bir teselli içerir: Onlar Ülke'den sürülecek olmalarına karşın, Ülke'yi istila eden hiçbir ulus burada refah bulamayacaktır (*Torat Koanim*; Raşi; İbn Ezra). Gerçekten de, yüzyıllar boyu süren sürgün boyunca, bir zamanlar süt ve bal diyarı olan Erets-Yisrael, çorak, terk edilmiş, yaşanmaz, misafirperverlikten uzak bir ülke olarak kalmış, üzerinde yaşayanlara ancak geçinebilecekleri kadarını verebilmiştir. Bir bakıma, çocuklarının sürgünden dönüşünü bekleyen bir anne gibi beklemiştir.

33. Sizi – “Yenilgi ve diğer felaketlerden arda kalanlarınızı” (*Daat Mikra*).

Ulusların arasına saçacağım – Saman çöpünü savuran kişi, onu rüzgara teslim etmiştir. Rüzgar onu estiği yere götürecektir (Hirsch). Bu oldukça ağırdır. Bir toplum sürgüne çıktığı zaman bile, birlikte olduğu sürece, birbirinden destek alıp teselli bulur. Ama Yahudiler bir adamın eleklerle ayırdığı arpa taneleri gibi birbirlerinden ayrılacaklar ve uzaklaşacaklardır. Ve insan sürgüne

זֶה כָּל־יְמֵי הַשָּׁמַי תַּשְׁבֵּת אֶת אֲשֶׁר לֹא־שָׁבְתָה בַּשְּׁבִתִּים בַּשְּׁבִתָּם עָלֶיהָ:

sürüldü. Pers krallığı hüküm sürmeye başlayınca kadar ona [=Nehuvadnetsar'a] ve çocuklarına [=oğlu Evil Merodah'a ve torunu Belšatsar'a] köleler haline geldiler. Bu şekilde Tanrı'nın [peygamber] Yirmeyau'nun ağzından [ilettiği] Sözü yerine geldi: Ülke Şabatları'nı telafi edene kadar, 70 yılı dolduracak şekilde, tüm ıssızlık süresi boyunca dinlendi" (Divre Ayamim II 36:20-21).

Babil Sürgünü'nün kronolojisi şöyledir:

- 3205 (MÖ 556): On Kabile'nin sürülmesi
- 3315 (MÖ 446): Yoşiyau'nun oğlu Yeoyakim Yeuda kralı oluyor.
- 3319 (MÖ 442): Nevuhadnetsar Babil tahtına çıkıyor ve Yeoyakim'i kendi yönetimi altına alıyor.
- 3321 (MÖ 440): Peygamber Yirmeyau Bet-Amikdaş'ın yıkılacağına dair kehanette bulunuyor.
- 3327 (MÖ 434): Yehonya Yeuda kralı oluyor. Mordehay ve diğer bazı bilgilerle birlikte Babil'e sürülüyor.
- 3331 (MÖ 430): Yirmeyau Babil'in yıkımına dair kehanette bulunuyor.
- 9 Av 3338 (16 Temmuz MÖ 423): I. Bet-Amikdaş'ın yıkılışı.
- 3343 (MÖ 418): Astyages Pers kralı oluyor.
- 3364 (MÖ 397): Nevuhadnetsar ölüyor; yerine oğlu Evil Merodah geçiyor.
- 3377 (MÖ 384): Astyages ölüyor. I. Darius Pers kralı oluyor. Vaşti doğuyor.
- 3387 (MÖ 374): Belšatsar Babil kralı oluyor.
- 3389 (MÖ 372): Belšatsar, kral Yeoyakim ve yanındakilerin mağlubiyeti üzerinden 70 yılın geçtiğini hesaplıyor ve kutlama yapıyor. Belšatsar ölüyor ve I. Darius Babil'i mağlup ediyor.
- 3390 (MÖ 371): I. Darius ölüyor. Koreş (Cyrus) Pers ve Med kralı oluyor.
- 3391 (MÖ 370): Koreş, Yirmeyau'nun, Bet-Amikdaş'ın yıkılışına dair kehanetinden 70 yıl sonra, Bet-Amikdaş'ın tekrar inşasını emrediyor.
- 3392 (MÖ 369): Ahaşveroş kral oluyor ve Bet-Amikdaş'ın inşasını durduruyor.
- 3395 (MÖ 366): Ahaşveroş, Yehonya'nın sürülmesinin üzerinden 70 yıl geçtiğini

hesaplıyor ve büyük bir ziyafet düzenliyor. Bu ziyafet sırasında karısı Vaşti'yi öldürüyor.

- 3399 (MÖ 362): Ester kraliçe oluyor.
- 3400 (MÖ 361): Ahaşveroş ve Ester'in oğulları II. Darius doğuyor.
- 3404 (MÖ 357): Başvezir Aman, Yahudiler'in imhası için kurayla tarih belirliyor. Purim mucizesi.
- 3406 (MÖ 355): Ahaşveroş ölüyor. Yerine Ester'in oğlu II. Darius geçiyor.
- 3408 (MÖ 353): II. Darius, I. Bet-Amikdaş'ın yıkılışından tam 70 yıl sonra II. Bet-Amikdaş'ın inşasını emrediyor.
- 3412 (MÖ 349): II. Bet-Amikdaş'ın inşası tamamlanıyor.

[Not: Bu liste, *Meam Loez* kitabından (Rabi Arye Kaplan'ın yaptığı İngilizce çeviriden) alınmıştır ve Yahudi geleneğine göre kronolojiyi içermektedir. Öte yandan tarihçilere göre I. Darius'un Babil'i mağlup ettiği yıl MÖ 538'dir. Bu tarih Yahudi geleneksel kronolojisinde belirtilen tarihten 166 yıl erkendir. Dolayısıyla aradaki olayları Yahudi geleneğinin belirttiği tarihi perspektife yerleştirmek için, tarihçilerin verdikleri tarihlere 166 yıl eklemek doğru olacaktır. Böylelikle, örneğin, tarihçilere göre Astyages MÖ 584-550 yılları arasında hüküm sürmüştür. Yahudi geleneğine göre ise tarihler MÖ 418-384 yılları arasındadır.]

³⁵ Tüm ıssızlık süresi boyunca, üzerinde yaşadığınız dönemdeki Şabat yıllarınızda dinlenemediğini dinlenecek.

35. İssızlık – İbranice Oşama. Tam çeviriyle “ıssız bırakılış”.

Dinlenemediğini dinlenecek – Hahamlarımız, sürgünün temel nedeninin, Bene-Yisrael’in Şemita ile ilgili emirleri ihmal etmesi olduğunu öğretirler. Toprak, halk onun üzerindeyken dinlenemiyorsa, dinlenmek için onları üzerinden atacaktır (*Talmud – Şabat 33a*).

Bene-Yisrael’in, I. Bet-Amikdaş zamanında ve öncesinde ihlal etmiş olduğu toplam yetmiş Şemita ve Yovel yılına denk olarak, Babil sürgünü tam 70 sene sürmüş, bu süre tamamlanmış II. Bet-Amikdaş inşa edilmiştir (bkz. s.a.). Bu sürenin ortalarında Babil hakimiyeti sona erip yerini Pers-Med hakimiyetine bırakmış olmasına karşın, I. Bet-Amikdaş’ı yıkıp halkı sürgüne çıkaranlar Babilliler olduğu için, bu ilk sürgün “*Galut Bavel – Babil Sürgünü*” olarak adlandırılır.

☞ **Babil Sürgünü.** Bene-Yisrael, Tanrı’ya toplam 430 yıl boyunca isyan etmişlerdir. Bene-Yisrael’in Erets-Yisrael’e girişinden, I. Bet-Amikdaş’ın inşasına kadar 440 yıl geçmiştir. I. Bet-Amikdaş 410 yıl ayakta durduktan sonra Babilliler tarafından yıkılmıştır. Bunun bir süre öncesinde, kuzeydeki on kabilenin oluşturduğu Yisrael krallığı Asurlular tarafından ele geçirilmiş, bu on kabile sürgüne gitmiş ve izleri kaybolmuştur. Bu sürgünün öncesindeki yaklaşık 800 yıllık sürede, Bene-Yisrael 390 yıl boyunca günahkar bir tutum sergilemişlerdir (*Sefer Zikaron*). On kabilenin sürülmesinden sonra, Yeuda krallığı da, Yeruslayim yıkılana kadar 40 yıl boyunca genel olarak Tanrı’ya öfkeleniren bir yaşam sürmüştür. Peygamber Yehezkel, gördüğü vizyonu şöyle aktarır: “[Tanrı’nın Yehezkel’e sözleri:] *Ve sen, sol yanına yat ve Yisrael Ailesi’nin günahını onun üzerine yerleştire; üzerinde yattığın günlerin sayısı kadar, onların günahını taşıyacaksın. Onların günahının yıllarını, gün sayısına göre sana veriyorum: 390 gün; ve Yisrael Ailesi’nin günahını taşıyacaksın. Bunları tamamlayacak, sonra sağ yanına yatacağın, ikinci bir kez, ve Yeuda Ailesi’nin 40 gün boyunca günahını taşıyacaksın. Bir yıla karşılık bir gün; bir yıla karşılık bir gün şeklinde sana veriyorum*” (Yehezkel 4:4-6). Bu sözlerdeki semboller bir yana, verilen sayılar,

yukarıda açıklanan günahkar yılları açıklamaktadır. Yehezkel bu vizyonu tecrübe ettikten sonra, kral Tsidkiyau 6 yıl daha hüküm sürmüştür. Dolayısıyla Yeuda krallığının toplam günahkar süresi 46 yıldır.

Tüm bu yıllar tamamen ardışık değildir. Örneğin günahkar Yeuda krallarından Menşe, 55 yıl hüküm sürmesine karşın, bunun 33 yılını Teşuva ile geçirmiştir (*Talmud – Sanedrin 103a*). Dolayısıyla Menşe’nin günahkar geçirdiği süre 22 yıldır. Menşe’nin ardından gelen kral Amon 2 (Melahim II 21:19), sonraki kral Yeoyakim 11 (Melahim II 23:36), sonraki kral Tsidkiyau yine 11 yıl hüküm sürmüştür (Melahim II 24:18). Dolayısıyla Yeuda krallığının günahkar geçirdiği süre bu şekilde 46 yıla erişmektedir [On kabilenin sürülmesinin ardındaki dönemde, Yeuda krallığında, yukarıda bahsi geçmeyen üç kral daha hüküm sürmüştür. Bunlardan kral Yoşiyau Tanrı’ya bağlı olduğu için onun dönemi günahkar değildir (Melahim II 22:1-2). Yeohaz (Melahim II 23:31) ve Yeoyahin (Melahim II 24:8) ise sadece üçer ay hüküm sürmüşlerdir (*Sefer Zikaron*)].

Bu durumda Yisrael krallığının günah işlediği 390, Yeuda krallığının günah işlediği 46 yıllar toplamlandığında, günahkar tutumun sergilendiği 436 yıl olduğu sonucuna varılır. Her yüz yıl içine, 14 Şemita, 2 tane de Yovel olmak üzere toplam 16 özel yıl rastlar. Dolayısıyla 400 yılda 64 özel yıl vardır. Geriye kalan 36 yılda da 5 tane Şemita yılı vardır [böylece toplam 64 + 5 = 69 yıl]. 36. yıl, yeni Şemita döngüsünün ilk yılıdır. Tanrı normal şartlarda sadece tasarı aşamasındaki bir günahı cezalandırmaz. Sadece aktif olarak işlenmiş günahlar cezayı hak eder. Fakat istisnai olarak, bir günah düzenli olarak işlenmeye devam ediliyorsa, sadece tasarı aşamasında olmasına karşın cezayı hak edebilir (*Talmud – Kiduşin 40b*; Raşi o.a.). Dolayısıyla 36. yılın başlattığı yeni Şemita döngüsü de yerine getirilmeye niyetlenilmeyen bir Şemita yılına işaret ettiği için hesaba dahil edilmiştir. Bu durumda ihlal edilen Şemita ve Yovel yıllarının toplamı 70’tir. Babil Sürgünü bu 70 yıla karşılık, 70 yıl sürmüştür. Tanah’ta belirtildiği gibi: “*Kılıçtan geriye kalan [halk], Babil’e*

זו והנשארים בכם והבאתי מרד
 בלבכם בארצת איביהם ורדף אתם קול עליה נדף ונסו
 מנסת-חרב ונפלו ואין רדף. זו וכשלו איש-באחיו כמפני-חרב
 ורדף אין ולא-תהיה לכם תקומה לפני איביכם. זה ואבדתם
 בגוים ואכלה אתכם ארץ איביכם. זה והנשארים בכם ימקו
 בעונם בארצת איביכם ואף בעונת אבתם אתם ימקו.

durumu söz konusu olacaktır. Düşman saldırdığında ise, tamamen biçare kalacaklardır (Daat Mikra).

Ya da “direnme; ayakta durma [gücünüz]” (The Artscroll Chumash – Stone Edition; The Living Torah). İbranice *Tekuma*. Bu sözcük, çağdaş İbranice’de “diriliş, uyanış, kendine geliş, ayakları üzerinde duruş” anlamlarında kullanılır.

38. Ulusların içinde kaybolacaksınız – Bu ifade, Yahudiler’in ortadan kalkacakları anlamına gelemmez; zira p. 44’te Tanrı, Yisrael’i ebediyen reddetmeyeceğine söz vermektedir (Mizrahi; Sifte Hahamim). Bu nedenle ifade şu şekilde anlaşılmalıdır: “Her tarafa dağılmış olacağınız için bir-birinizi kaybedeceksiniz” (Raşi).

Talmud da bunun gerçekten “tamamen kaybolma” ifade ediyor olamayacağını açıklamaktadır. Yine de bu pasuk, halkın bir kısmının yok olacağı şeklindeki acı trajediyi ortaya koymaktadır (Hirsch). Her durumda, Moşe’nin ilettiği bu lanetli hüküm, peygamber Yeşayau’nun şu sözleriyle iptal olmuştur: “... Asır Ülkesi’ndeki kayıplar, Mısır Ülkesi’ndeki sürgünler gelecekler ve Yerusalayim’deki Kutsal Dağ’da Tanrı’ya secde edecekler” (Yeşayau 27:13). Başka bir deyişle, tamamen kaybolduğu düşünülenler bile Maşiah Dönemi’nde geri geleceklerdir (krş. *Talmud* – *Makot* 24a). Rabi Akiva da bu ifadenin özellikle, Asurlular tarafından sürülüp çeşitli yerlere dağıtılan ve izleri kaybolan on kabile için kullanıldığını belirtir (*Torat Koanim*). Başka Hahamlar ise, buradaki “kaybolma”nın, sürgünü ifade ettiği görüşündedirler (a.y.).

Düşmanlarınızın toprakları sizi yiyecek – Basit anlamda, bu, Erets-Yisrael dışında ölüp, bulundukları yerde gömülen kişilerden bahsetmektedir. Yabancı bir toprağa gömülecekler, toprak onları yutacaktır (Raşi). Ya da gittikleri yabancı yerdeki

yeni çevresel koşullar, alışmadıkları iklim ve gıda nedeniyle yaşamları kısa olacaktır (İbn Ezra). Veya düşmanlar, onları, yabancı oldukları bu yerlerde, yüzyıllar boyunca süregelen pogrom ve soykırımlarda olduğu şekilde kolayca yok edecektir.

Öte yandan bu ifade, Yahudi Ulusu için çağımızdaki en büyük felaket olan asimilasyona yönelik bir gönderme olarak da değerlendirilebilir. Yahudiler bulundukları ülkelerde temel atacaklar, burayı tek vatan olarak görerek, yerel insanlarla benzer bir yaşam tarzını benimsemeye, onlarla evlenmeye ve gittikçe erimeye başlayacaklardır. Bu, sürgünün en ağır sonuçlarından biridir. Ama buna direnmek, yüzyıllar boyunca Yahudi toplumlarının gayret edip en azından kısmen başardığı şekilde, Yahudiler’in elindedir. Ancak onlar bunu anlayış ve bilgelikle yapmadıkları takdirde, Tanrı, vermiş olduğu sözü tutmak üzere, Yahudiler’i acı yollar kullanarak, yerel nefret ve antisemitizm ile ev sahibi uluslardan ayıracaktır.

39. Kalanlarınız – Yani “kalanlarınızdan arta kalanlar” (İbn Ezra; bkz. p. 36).

Çürüyüp gidecekler – İbranice *Yimaku*. “*Makak* – Çözünmek, Erimek, Bozunmak, Çürümek; Ufalanmak; Dağılmak” kökünden (krş. Raşi). Bu sözcük, özellikle bedenin tümü ya da bir bölümü için bu anlamları ifade eder (krş. Zeharya 14:12). Dolayısıyla örneğin bedenin bir kısmının herhangi bir rahatsızlık nedeniyle erimesi, çürütmesi, kopmasını tanımlamak için bu sözcük kullanılır. Alternatif olarak “tehdit altında olacaklar” (Rabag; *The Living Torah*); ya da “telef olacaklar” (*Septuaginta*).

Atalarının günahlarını benimsedikleri için – Benzer şekilde, “ellerinde tutmayı sürdürdükleri, atalarının günahları için” (*Targum Onkelos*). Tam

³⁶ “Sizden geriye kalanlar[a gelince]; düşmanlarının topraklarında onların kalplerine [öyle bir] güvensizlik [duygusu] getireceğim [ki,] hışırdayan yaprağın sesi [bile] onları kovalayacak; [aslında] takip eden [bile] yokken, kılıçtan kaçır gibi kaçacaklar ve düşecekler. ³⁷ [Kaçışları] Kılıçtanmış gibi, birbirlerine takılacaklar – kovalayan yokken! Düşmanlarınızın önünde ayağa kalkma [gücünüz] olmayacak.

³⁸ “[Böylece] Ulusların içinde kaybolacaksınız; düşmanlarınızın toprakları sizi yiyecek.

³⁹ “Kalanlarınız, düşmanlarınızın ülkelerinde günahları nedeniyle çürüyüp gidecekler – atalarının günahlarını benimsedikleri için çürüyüp gidecekler.

36. Sizden geriye kalanlar – “Kılıç sonrasında hayatta kalanlar” (krş. İbn Ezra). Dolayısıyla arta kalanlar da rahat yüzü görmeyeceklerdir (*Daat Mikra*). Farklı bir bakışla, “yukarıda verilen cezalara rağmen, isyankar tavırlarını sürdürmek-te inat edenler” (*Or Ahayim*).

Güvensizlik [duygusu] – *The Living Torah*. İbranice **Moreh**. Bu sözcük “**Rah** – Yumuşak” kelimesiyle bağlantılıdır ve kalpteki sürekli korkuyu ifade eder (*Torat Koanim*; Raşi). Alternatif olarak “yılgnlık” (*Rashi – The Sapirstein Edition*); “zayıflık” (*The Artscroll Chumash – Stone Edition*; *Daat Mikra*); “cesaret eksikliği” (*Hirsch*); veya “kölelik zihniyeti” (*Septuaginta*). Tora bu durumu Devarim’deki ihtar kısmında daha geniş bir şekilde tanımlamaktadır (bkz. Devarim 28:65-66).

Hışırdayan yaprağın sesi – Tam çeviriyle “uçuşan/itelenen yaprağın sesi”. Yani “rüzgarla sallanıp diğer yapraklara değerek ses çıkaran yaprağın sesi” (Raşi). Benzer şekilde “çarpan; vuran” (*Targum Onkelos*).

Rabi Yeoşua ben Korha şu olayı aktarır: “Bir keresinde ağaçların arasında otururken, bir rüzgar yaprakları hışırdattı. Ayağa kalkıp, ‘Bu galiba [Romalı] süvariler! Bizi yakalarlarsa mahvoluruz’ diyerek kaçmaya başladık. Bir süre sonra, arkamıza baktık ve kimsenin olmadığını görünce yerimize geri dönüp ‘Vah bize! İşte, ‘hışırdayan yaprağın sesi [bile] onları kovalayacak’ şeklindeki pasuk bizimle gerçekleşmiş oldu!’ diye ağlaştık” (*Torat Koanim*; *Midraş – Yalkut Şimoni*).

Kılıçtan kaçır gibi – “Sanki takipçiler onları öldüreceklermiş gibi” [bir versiyona göre “sanki katiller onları takip ediyorlarmış gibi”] (Raşi). İbranice **Menusat Herev**. Tam çeviriyle “kılıç kaçışı”. Fakat pasukta takip eden olmadığı söylendiğine göre gerçek bir kılıçtan kaçış söz konusu değildir. “Korku nedeniyle sanki böyle bir durum varmış gibi kaçacaklardır” (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Düşecekler – Kovalayan olmadığına göre bu düşüşe, panikle kaçış sırasında takıldıkları çeşitli engeller ya da bedensel zayıflık neden olacaktı (*Daat Mikra*). Ayrıca s.p.

37. [Kaçışları] Kılıçtanmış gibi – “Hiçbir zaman rahat bulmayacaklar. Sürekli olarak birilerinin her an onları öldürmek istediği şeklinde bir paranoyanın içinde yaşayacaklar” (Raşi).

Birbirlerine takılacaklar – “Kaçmak isterlerken, panik ve acele nedeniyle birbirlerine takılacaklar ve birlikte düşecekler” (Raşi).

Tam çeviriyle “kişi, kardeşine takılacak”. Bu, çevirimizdeki anlama sahip bir deyimdir [yani buradaki “kardeş” sözcüğü, “sevdiği kişi, akranı” anlamındadır (İbn Ezra)]. Yine de tam anlam da bir mesaj vermektedir: Sürgün ve diğer felaketler, insanların moralini o kadar bozacak ve onları son derece ümitsiz kılacaktır. Bunun sonucunda insanlar kendilerini kurtarma endişesiyle, hiçbir konuda başkalarıyla yapıcı bir ortaklığa giremeyecek, bunu amaçlamadan bile olsa, kendi kardeşini ezecektir (*Hirsch*).

Farklı bir bakışla *Midraş* bu ifadeyi şöyle açıklar: “Kişi, kardeşinin günahı nedeniyle düşecek. Zira ‘**Kol Yisrael Arevim Ze Baze** – Tüm Yisrael, Birbirinden Sorumludur’” (*Torat Koanim*; *Talmud – Sanedrin* 27b; Raşi). Buna bağlı olarak, bir Yahudi’nin günahı, tüm Yahudiler’i etkiler [Bunun bir örneği, Yeriho şehrinin fethi sırasında ganimete el uzatan Ahan adlı kişi nedeniyle, Bene-Yisrael’in savaşta bozguna uğramasıdır (Yeoşua Perek 7)]. *Şir Aşirim* kitabında Bene-Yisrael cevize benzetilir (*Şir Aşirim* 6:11). Bunun nedeni, bir ceviz yığınından tek bir cevizi çekmenin, diğer tüm cevizlerin birbiri ardına yuvarlanıp düşmesine neden olmasıdır. Bene-Yisrael de böyledir. Bir tanesinin yaptıkları, ya da onun başına gelenler, hepsini etkiler (*Midraş – Şir Aşirim Raba* 6:11; Rabenu Behaye).

Ayağa kalkma [gücünüz] – *Hirsch*. Normalde düşman yokken bile güvensizlik ve paranoya

מִוְהִתְּוֹדוּ אֶת-עֲוֹנֵם וְאֶת-עֲוֹן אֲבֹתָם בְּמַעַלְם אֲשֶׁר מָעַלּוּ-בִי וְאֶף- אֲשֶׁר-הִלַּכְנוּ עִמִּי בְּקָרִי:

Daat Mikra'ya göre: “[p. 40] ... ayrıca Bana karşı kayıtsız davranmış olduklarını itiraf ederlerse, [p. 41] – [ve tekrar öfkeyle vurgulamadan edemiyo-rum:] Ben de [bu kayıtsızlık nedeniyle] onlara kayıtsız davranmış olacağım ve [buna bağlı olarak,] onları getirmiş olduğum, düşmanlarının topraklarında [kalacaklar]! – [ama yine de eğer bahsedilen itirafı ederlerse ve] o zaman kapalı kalpleri boyun eğerse – ki o zaman [bu teslimiyetle] günahlarını telafi etmiş olacaklar – [p. 42] [Ben de] Yaakov[’la olan] Antlaşmam’ı hatırıma getireceğim...” (krş. İbn Ezra). Bir alternatifte göre p. 40’ta bahsi geçen itiraf da Tanrı’nın, gelecekte Yahudiler’in *Teşuva* yapacaklarına dair bir vaadidir.

Or Ahayim, her iki pasuğın da itirafa dahil olduğu görüşündedir. Buna göre Tora, Bene-Yisrael’in pişmanlıklarının gerçek olarak kabul edilebilmesi için, öncelikli olarak bilmeleri gereken gerçekleri sıralamaktadır. Tanrı, Yahudi Ulusu’nu cezalandırmadan önce genellikle sabırlı davranır. Fazla derin düşünmeyen insanların, buna bakarak, atalarının işlemiş oldukları günahları birer günah olarak değerlendirmemeleri bu nedenle doğaldır. Zira onların görüşüne göre, eğer önceki nesiller yanlış bir tutum sergiliyor olsalardı, elde ettikleri başarı ve refaha ulaşmazlar, Tanrı onları hemen cezalandırdı. Tek başına bu bile, sonraki nesillerin, gerçekte Tanrı’nın gözünde kabul görmeyen davranışlardan oluşan “gelenekleri” devam ettirmelerinde önemli bir etkidir. Yine aynı sebepten dolayı, başlarına gelen felaketleri Tanrısal birer ceza değil, sadece birer rastlantı, doğal birer talihsizlik olarak görürler; zira onların düşüncesine göre, eğer davranışları yanlış olsaydı, bu felaketler, söz konusu davranışları öğrendikleri önceki nesillerin de başına gelmiş olmalıydı. Tüm bu sebeplerden ötürü, *Teşuva* sırasında yapılacak itirafın, önceki nesillerin tutumlarının da yanlış olduğunu ve Tanrı’nın gönderdiği sürgünün rastgele olmadığını kavramayı da içermesi gerekir [bu nedenle “ataların günahlarını ... itiraf edecekler”]. Ayrıca başlarına gelen felaketlerin birer rastlantı olmadığını da kabullenmelidirler [bu nedenle “Bana karşı kayıtsız davranmış olduklarını itiraf edecekler”]. *Teşuva* ancak o zaman eksiksiz olacaktır. Bu durumda çeviri şöyle de yapılabilir: “Bana karşı kayıtsız davranmış olduklarını itiraf edecekler. [Bu itiraf dahilinde] Benim de onlara [kesin

adaletin bir gereği olarak, günahları sebebiyle] kayıtsız davrandığımı, onları bu yüzden, tıkanık kalplerinin boyun eğmesi ve günahlarını bu şekilde telafi etmeleri için düşmanların topraklarına getirdiğimi [de kaydedecekler. İşte o zaman], Yaakov[’la olan] Antlaşmam’ı hatırıma getireceğim...”

Son olarak **Rabi Samson Raphael Hirsch**’in açıklaması şöyledir: Açıklanan tüm felaketlerden sonra arta kalanlar, sürgünün geleceği ile ilgili olarak bir seçim yapma durumunda kalacaklardır. **Olasılıklardan biri**, tüm bu felaketlerin, Tanrı’nın bu gazabının yine de onları Tanrı’nın Huzuru’nda bir iç hesaplaşmaya götürmeye yetmemesidir. Böyle kişiler için, bu felaketler, onların mitsvalar konusunda güçlenmelerini sağlamak yerine, onları Tora’ya bağlayan bağları daha da gevşetme etkisine sahip olacaktır. Onlar, sürgünü, “mitsvalardan azat edilme belgesi” olarak görecektir. *Düşmanların ülkelerinde*, mitsvaların yerine getirilmesi için şartların yeterli olmadığı, hatta onların getirilmesini güçleştiren bir ortamda, bu kişiler, Tora’nın sadece Erets-Yisrael ortamı için olduğu sonucuna varacaklardır. Yabancı topraklarda, yabancı, hatta düşmanca şartlar altında, hayatta kalma yükümlülüğünün Tora’yı tamamen terk etmekten geçeceğini düşüneceklerdir. İşte bu, onların sürgünde *işledikleri* yepyeni bir *günah*tır: Tora’yı, değişen şartlar bahanesiyle, bilinçli olarak terk etmek. Elbette bu aşamada, atalarının sürgüne çıkmasına neden olan günahları hala “beraberlerinde” olacaktır; sürgün onları “Tanrı’nın İsteği’ni sadece tesadüfen yerine getirme” şeklindeki duyarsızlıktan alıkoymamıştır. İşte bu nedenle, “*düşmanların ülkesinde iken işledikleri yeni günah nedeniyle olduğu gibi, atalarının, hala beraberlerinde olan günahları için de çürüyüp gideceklerdir*”. Aslında sürgündeyken bile Tora’ya bağlılık, onların “canlı bir ulus” olabilmelerini sağlayabilecek, sürgünde benzersiz bir yenilik ve gelişim göstermelerine olanak tanıyacak iken, işledikleri bu yeni ve sürekli, Tora’yı terk etme günahı onların mezarı olacak, bu mezarda çürüyüp gideceklerdir. Tora’yı terk etmenin onlara “yaşam” getireceği düşüncesi, onların, günahları nedeniyle eriyip dağılmalarına neden olacaktır.

Ama sonunda bu denemenin onlara yaşam vermediğini, aksine manevi, ahlaki ve toplumsal

⁴⁰ Ama [nihayet, kendi] Günahlarını ve atalarının, Bana ettikleri ihanetleri dahilinde [işlemiş oldukları] günahlarını, ayrıca Bana karşı kayıtsız davranmış olduklarını itiraf edecekler.

çeviriyle “Beraberlerindeki, atalarının günahları için”. “Eğer atalarının günahları onların beraberinde olmaya devam ederse, yani bu günahları yeni nesiller de benimseyip devam ettirirlerse, sadece kendi günahları değil, önceki nesillerin kendilerininmiş gibi benimsedikleri günahları için de cezalandırılacaklardır (*Torat Koanim*; Raşi). Zira Tanrı, normal şartlarda ataların günahları nedeniyle gelecek nesilleri cezalandırmaz (bkz. Devarim 24:16). Pasuktaki, ilk bakışta fuzuli görünen “beraberlerindeki” sözcüğü, böyle bir durumun, ancak ataların günahları yeni nesiller tarafından benimsendiğinde mümkün olabileceğine işaret eder (*Talmud – Sanedrin* 27b; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*; *Korban Aaron*). Bkz. Şemot 20:5 açık.

40-41. ... itiraf edecekler ... kayıtsız davranacağım – Otoriteler, buradaki garipliğin üzerinde durulur: *Tora* p. 40’ta itiraftan, yani *Teşuva*’dan bahsettiğine göre, Tanrı’nın kayıtsızlığını sürdürmesinin nedeni ne olabilir?

Hizkuni, bu itirafın samimi olmadığı ve Tanrı’nın bu yüzden *Teşuva*’yı kabul etmediği görüşündedir. **Sforno**, itirafın halkın geneli değil, sadece [*Tanah*’ta isimleri ile anılan kitaplar bulunan] Daniel ve Ezra gibi, Tanrı’ya zaten bağlı kalmış olan kişiler tarafından yapıldığını söyler. Anlaşıldığı kadarıyla *The Living Torah*’taki çeviri bunu esas almaktadır [serbestçe]: “[p. 39] Düşmanlarımızın ülkelerinde arta kalanlarımızdan bazı kişiler, riayetsizliğimizin, devamlılığımızı tehdit altına soktuğunu fark edecekler. Bu kişiler, devamlılıklarının aynı zamanda atalarının riayetsizliği nedeniyle tehdit altında olduğunu fark edecekler. [p. 40] O zaman kendilerinin ve atalarının günahlarını, Bana karşı sahte ve vurduğumuz davranmış olduklarını itiraf edecekler. [p. 41] Benim de onlara karşı kayıtsız kalmamın ve onları düşmanlarımızın topraklarına getirmemin nedeni de buydu. Ama inatçı benliklerinin teslim olacağı zaman geldiğinde, onların günahlarını affedeceğim”

Vilna’lı Gaon’a göre, bu pişmanlık samimi olacaktır; ama gereken bütünlükte olmayacağı için geçmişin tüm günahlarını silmeye yetmeyecektir. Tanrı’nın buna cevabı da dengeli olacaktır: Bene-Yisrael’in bütün yürekleriyle pişmanlık duymasını sağlamak için, Tanrı cezalandırmaya devam edecek, ama – her ne kadar tam olmasa da – pişmanlıklarına cevap olarak, cezaların şiddetini

şefkatle yumuşatacaktır (*Aderet Eliyau*). **Raşi** de buna benzer bir doğrultudadır: Pasukta itirafta bulunulduğuna göre, burada yeni bir cezadan bahsediliyor olamaz. Aksine, burada Bene-Yisrael için iyi bir şey vardır: Tanrı onları “Kendisi’ne” geri getirecektir. Onların *Teşuva* yapmalarını sağlayacaktır. Bu, p. 41’deki ifadenin, aslında “düşmanlarımızın topraklarına” [yani yeni bir sürgüne] değil, tam çeviriyle “düşmanlarımızın topraklarında” [İbranice *Beerets Oyeveem*] şeklinde olmasıyla destek bulunmaktadır. Tanrı Bene-Yisrael’i kurtuluşa “henüz düşmanlarımızın topraklarındayken” hazırlayacaktır (*Korban Aaron*). Ama, yaptıkları *Teşuva*’nın bütün olabilmesi için, “kayıtsızmış gibi” davranmayı sürdürecektir, Yahudiler’i daha kuvvetli dua etmeleri ve samimi olarak *Teşuva* yapmaları için biraz daha dert gönderecektir. Yisrael’in “Madem ki diğer uluslar arasında sürgüne çıktık, öyleyse biz de onların yaşantı tarzını benimseyelim” şeklinde düşünmesine engel olacak, sonunda peygamberler gönderip onları tekrar Kendi Kanatları altına geri getirecektir. Pasukta söylendiği gibi: “Canınızın çektiği, [Yabancı] uluslar ve aileler gibi olup ağaca ve taş a ibadet edelim’ şeklinde dile getirdiğiniz düşünceniz gerçekleşmeyecektir! ‘Yemin ediyorum!’ diyor Efendi Aşem, ‘Üzerinizde [gerekirse] zor kullanılarak, güç gösterisiyle, dökülen gazapla hükmedeceğim!’” (*Yehezkel* 20:32-33). İşte o zaman Yahudiler’in tıkanık kalpleri tamamen boyun eğecek, günahlarını telafi etmiş olacaklardır ve Tanrı, Atalar’la olan anlaşmasının gereklerini yerine getirecektir. Bu durumda çeviri şöyle olabilir: “[p. 40] ... günahlarını itiraf edecekler. [p. 41] Ama Ben [yaptıkları *Teşuva*’nın tam olması için] onlara karşı kayıtsız davranacağım. [Bu şekilde] Onları, [henüz] düşmanlarımızın topraklarında [iken, Kendime geri] getireceğim [ve onlara zor kullanarak hükmedeceğim]. Ama belki de o zaman [=Benim onlara yeni dertler göndermeme gerek kalmadan önce] dıyarsız kalpleri [tamamen] boyun eğer; [yani itirafları yeterli, *Teşuvaları* tam olur. Bu durumda onları yeni dertlerle Kendim’e getirmeme gerek kalmaz; zira zaten] o zaman [önceden çekmiş oldukları dertlerle] günahlarını telafi etmiş olurlar” (krş. *Mizrahi*). Raşi’nin görüşüne alternatif bir bakış: “... Onları ... [Kendime geri] getireceğim. Eğer o zaman dıyarsız kalpleri [sırf Ben onları mecbur ettiğim için değil de, gerçekten samimi bir şekilde] boyun eğerse, o zaman günahlarını telafi etmiş olurlar” (*Levuş Aora*).

מֵאֵף-אֲנִי אֵלַי עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ 41
 אֲבִיָּהֶם אוֹ-אֲנִי יִכְנָע לִבָּבָם הָעָרֹל וְאֲנִי יִרְצֶנּוּ אֶת-עֲוֹנָם: מִבְּזִכְרֹתִי 42
 אֶת-בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֵף אֶת-בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת-בְּרִיתִי אַבְרָהָם 43
 אֲזִכָּר וְהָאֶרֶץ אֲזִכָּר: מִגְּוֵהָאֶרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם וְתִרְצֶנּוּ אֶת-שִׁבְתָּתִיָּה
 בְּהִשָּׁמָה מֵהֶם וְהֵם יִרְצֶנּוּ אֶת-עֲוֹנָם יַעֲזֹב וְיִבְעֵן בְּמִשְׁפָּטִי מֵאִסּוֹ
 וְאֶת-חֻקֹּתַי גָּעַלָה נַפְשָׁם:

kendilerinin de tıpkı ataları gibi Tanrı'ya karşı kayıtsızca, sanki her şey bir rastlantıymış gibi davrandıklarını kabullenip dile getireceklerdir.

Alternatif olarak “ihanet içinde olma” konusu sadece atalar değil, aynı zamanda yeni nesiller için, ya da sadece yeni nesiller için kullanılmış da olabilir.

İhanetleri – İbranice **Maal** kökü. Bkz. 5:15 açık. Alternatif olarak “hakikatsiz davranışlarıyla”, “ihlalleri ve ihmalleri ile” (Septuaginta).

41. Düşmanlarının topraklarına getireceğim – Babil sürgünü sonrasında, Pers kralı Koreş'in izniyle Bene-Yisrael Erets-Yisrael'e dönmeye başladığı sırada, Erets-Yisrael hala başka ulusların kontrolü altındadır. Dolayısıyla itiraf sonrasında Tanrı onları geri getirecektir; ama hala tam özgürlük söz konusu değildir. Bölge değişimi halen “Düşmanlarının toprağı” dahilinde gerçekleşecektir (krş. Nehemya 9:36-37) (Ramban; Sforno).

Tıkanık – İbranice **Arel**. Bu sözcük “sünnetsiz” anlamına gelir ve genel olarak, [bazen olumlu, bazen de olumsuz olarak] kapalılık, erişilmezlik iması taşır (bkz. 19:23 açık.). Alternatif olarak “inatçı tavırları” (The Living Torah).

Boyun eğerse – İbranice **Yikana**. Ya da “teslim olur”.

Günahlarını telafi etmiş olacaklar – Çektikleri sıkıntılarla (Raşi; bkz. 16:30 açık., *Günahların Affı ve Onarımı* k.b., Madde [3]). Hahamlarımız, buradan, sıkıntıların günahları onardığını öğretirler. Bu, kullanılan “*Ratsa – Telafi Etmek; Tamamlamak*” kökünden anlaşılmaktadır. Aynı

fiil, Tanrı'nın Huzuru'nda memnuniyet sağlayarak günahlara onarım sağlayan *korbanlar* için de kullanılmıştır (bkz. 1:4) (Rabenu Behaye). Ya da “*günahlarının cezasını tamamlamış olurlar*” (İbn Ezra).

43. Yaakov – Bu isim normalde *Yod-Ayin-Kuf-Bet* harflerinden oluşmasına rağmen, istisnai olarak *Tanah*'ın sadece beş yerinde fazladan bir *Vav* harfiyle, *Yod-Ayin-Kuf-Vav-Bet* şeklinde yazılır [ve burası, o beş yerden biridir. Diğerleri: Yirmeyau 30:18, 33:26, 46:27 ve 51:19]. Öte yandan, ölmeyerek, ateşten atların çektiği ateşten bir arabayla göklere yükselmiş ve ileride *Maşiah*'ın gelişini müjdeleyecek olan Peygamber Eliyau'nun ismi ise [normalde *Alef-Lamed-Yod-E-Vav* harfiyle yazılmasına karşın], beş yerde *Vav* harfi olmadan, Eliya [*Alef-Lamed-Yod-E*] şeklinde yazılıdır (Melahim II 1:3, 1:4, 1:8, 1:12 ve Malahi 3:23). Bene-Yisrael'in Atası Yaakov, *Maşiah*'ın müjdecisi Eliyau'dan bu beş harfi bir bakıma “teminat” olarak almıştır. Eliyau bu görevi yaptığı zaman, Yaakov da ona isminin bu harflerini geri verecektir (Raşi).

Kefalet ve teminat, [Mişle 6:1 ve 6:3'te belirtildiği üzere] sembolik bir şekilde el sıkışmakla tasdik edilir. *Vav* harfi, şekil itibariyle bir parmağa benzer. Eliyau'nun isminden beş kez *Vav* harfini almakla, Yaakov, teminat işareti olarak onun elini [beş parmağını] almıştır. Bu, *Vav* harfinin sayısal değeri (6) ile de ima edilmektedir. Beş kere altı, 30 sayısını verir ve *Mişna* (*Oalat* 1:8) insan elinin 30 parçadan oluştuğunu kaydeder (*Gur Arye*). Ayrıca özellikle *Vav* harfinin teminat olarak alınmış olması, Son Kurtuluş'un, insanlık tarihinin altıncı bin yılında gerçekleşeceğine işaret eder; bunun hemen ve günümüzde gerçekleşmesi Tanrı'nın İsteği olsun (*Meam Loez*).

⁴¹ Ben de onlara karşı kayıtsız davranacağım. Onları düşmanlarının topraklarına getireceğim. “Ancak eğer o noktada tıkanık kalpleri boyun eğerse, o zaman günahlarını telafi etmiş olacaklar.

⁴² [Bu durumda,] Yaakov[’la olan] Antlaşmam’ı hatırıma getireceğim. Hatta Yitshak[’la olan] Antlaşmam’ı ve hatta Avraam[’la olan] Antlaşmam’ı hatırıma getireceğim. Ülke’yi de hatırıma getireceğim; ⁴³ [zira] Ülke onlardan yoksun olacak. Onlarsız, ıssız iken Şabatları’nı telafi edecek. [Bu sırada] Onlar da günahlarının cezasını çekecekler; çünkü ve çünkü Kanunlarım’dan iğrendiler ve benlikleri Hükümlerim’i reddetti.

çürümeye neden olduğunu görecekle, bu kez gerçekten kendilerine dönecekler ve “*ettikleri ihanet dahilinde işledikleri günahlarını itiraf edeceklerdir*” (p. 40). Onlar Tanrı’yla tesadüfi gitmişlerdir. Yani Tanrı’ya bağlılık niyetiyle olmasa bile, tesadüfen Tanrı’nın İsteği’ni yaptıkları olmuştur. Buna karşılık Tanrı da, tesadüfi görünen bir şekilde de olsa, onlarla gidecek, onları tamamen terk etmeyecektir. Onları tarihin gidişatına, tarihsel olayların doğal etkilerine teslim edecektir. Bu olayların amacı onların başarılı olmaları ve gelişmeleri olmayacaktır. Yine de Tanrı, onların gözünde sadece “tesadüf” olan tüm bu olaylarda onları tamamen yalnız bırakmayacaktır. Onları görünüşte tesadüfi olup, sürgüne çıkmış halkı geri getirme amacını taşıyıcı gibi görünmeyen bir olaylar zinciriyle, eski Ülkeleri’ne geri gelmeye hazırlayacaktır. Sürgündeyken yaşadıkları tüm sıkıntı ve dertler, ayrıca dünya tarihindeki tüm gelişmeler, sürgüne çıkmış olan halkı tekrar bağımsız hale gelmeye hazır edecektir. Onları Ülkeleri’ne geri getirecek olan da, alakasız görünen şekilde, diğer uluslar arasındaki olaylar olacaktır. Böylelikle, “*düşmanlarının topraklarındaki*”, eski ve yeni günahlar nedeniyle süregelen uzun sürgün, “*onları Ülkeleri’ne getireceğim*” sözünü yerine getirmekle son bulacaktır. Gizlenmiş olan Tanrı, uzun ve dolambaçlı yollarla, onları eski Yurtları’na, orijinal ve ebedi hedeflerine geri getirecektir.

[p. 41:] “*Veya*” **ikinci olasılık** da mümkün olabilir: Atalarının günahını devam ettirmeme kararı alabilirler, sebebi sürgün olan yeni bir günah da işlemezler. Onun yerine, “*o zaman*”; yani sürgünün ilk dönemindeki tüm felaketlerin sonrasında, arta kalanların “*tıkanık kalpleri boyun eğ*”. Bu sayede eski ya da yeni günahlar nedeniyle erimek, çürümek ve dağılmak zorunda kalmazlar. O zaman, günahlarını telafi etmek için tarihin sonunu beklemeler, onun yerine sürgünde pay-

larına düşen kaderi sevgiyle kabul edip, sürgündeki görevlerini yerine getirirler. Sürgünü bir bela olarak değil, günahlarının telafisi olarak görürler. Bu şekilde sürgün yepyeni bir şekil alır. Çürüyecekleri bir mezar olmaktan çıkar, Tanrı’nın verdiği görevi yerine getirmek için yeni bir temel teşkil eder hale gelir. “[İşte] *o zaman*, bu yeni yaşam biçiminin içeriği ve anlamlılığı sayesinde *günahlarını telafi etmiş olurlar*”. Böylece geçmişte Ülkeleri’nde bolluk ve bereket içinde yaşarlarken Tora’ya karşı duyarsız olmaları nedeniyle sürgüne çıkıp birçok felaketle yüzleşmek durumunda kalmışken, şimdi bunu telafi edecek olan şey, sürgünde oluşlarına karşı duyarsız bir tavır takınarak, Tora’ya sadık bir yaşam sürmek olacaktır. İşte o zaman Tanrı, Atalar’ı tekrar gündeme getirecek ve kurtuluşla sürgünü sona erdirecektir.

Dolayısıyla sürgünün geleceği için iki olasılık vardır: Ya kurtuluş dünya tarihinin olayları silsilesi sonunda gelecektir, ya da sürgündekiler, kalplerinin yenilenmesi sonucunda kurtuluşu hak edeceklerdir. Rabi Samson Raphael Hirsch’in sunduğu bu senaryo, sadece Babil Sürgünü değil, tüm sürgünler için geçerlidir. Hahamlarımız bunu Peygamber Yeşayau’nun ilk bakışta tezat gibi görünen “[*Kurtuluşu*] *vaktinde yakınlıştıracağım*” (Yeşayau 60:22) şeklindeki sözleriyle açıklarlar. Tezat gibi görünmektedir; zira yakınlıştırılan bir olay “vaktinde” değildir. Vaktindeyse, “yakınlıştırılmış” değildir. Ama Tanrı şöyle demektedir: “Eğer hak etmezlerse, kurtuluş vaktinde gerçekleşecektir. Eğer hak ederlerse, kurtuluşu yakınlıştıracağım” (*Talmud – Sanedrin* 98a).

40. Bu pasuk İbn Ezra’nın açıklamasına göre çevrilmiştir. Yeni nesil hem kendi günahını hem de Tanrı’ya karşı ihanet içindeki atalarının günahlarını itiraf edecektir. Bunun yanında

ettiğini – bu şekilde onların da günahlarının cezasını çektiğini – hatırıma getireceğim” (İbn Ezra). Bu, önceki pasuktaki, Atalar’la olan antlaşmaların da tekrar gündeme gelmesiyle ifade bulacaktır (Raşbam).

Alternatif bir çeviri: “Ülke’yi de hatırıma getireceğim. [Ama bu olana kadar,] Onlar günahlarının cezasını çekerlerken, Ülke onlar[tarafın]dan terk edilmiş olacak ve onlarsız, ıssız iken Şabatları’nu telafi edecek – çünkü ve çünkü Kanunlarım’dan öğrendiler ve benlikleri Hükümlerim’i reddetti” (Daat Mikra).

Halk, asıl görevi için olgunlaşınca, Ülke de bu hedef için olgunlaşacaktır. Zaten Ülke’nin tüm işlevi de, Tanrı’nın görevlendirdiği halkın Tora’yı uyguladığı toprak olmaktır. Ancak halk buna uygun olmadığı sürece Ülke de تنها bir halde onları bekleyecektir. Kendisini başka bir ulusa teslim etmeyecek, toprak, yabancıların gelişimine yardımcı olmayacaktır (Hirsch).

Yoksun olacak – Tam çeviriyle “terk edilmiş olacak”.

Günahlarının cezasını çekecekler – Ya da “günahları için telafi arayacaklar”. Halk, Teşuva yapıp, günahlarını affetmesi ve onları Ülke’ye geri getirmesi için Tanrı’ya yaranmanın yollarını arayacaktır.

Çünkü ve çünkü – İbranice *Yaan Uvyaan*. Ya da “misilleme olarak; ve misilleme olarak”. Sözcük iki kere kullanılmaktadır: “[Tüm bu felaketleri hak etmiş olacaklar;] Çünkü Kanunlarım’dan öğrendiler ve çünkü benlikleri Hükümlerim’i reddetti” (İbn Ezra).

Sürgün cezası, işlenen günaha uygun bir karşılıktır. Bu uygunluk, günahın aksi ile kendini gösterir. Başka bir deyişle, günah, ancak işlendiği şeklin tam aksi yönündeki bir mitsvanın yerine getirilmesiyle telafi bulur. Sürgün öncesinde, “tahsilat bekleyen” iki temel günah söz konusudur: “Kanunlarım’dan öğrendiler”: Tanrısal kanun düzenini aşağıladılar ve toplumsal, devletsel yaşamı devam ettirme amacıyla başka kuralları benimsemeyi tercih ettiler. Ayrıca “benlikleri Hükümlerim’i reddetti”: Tanrı onların dünyanın fiziksel zevklerini yaşayabilmeleri için ahlaki sınırlar belirlemişken, onlar bu kuralları, bireyin mutluluğunu kısıtlayan ve yaşam sevincini yıpratıcı birer engel olarak görmüşlerdir. İlk

günaha paralel bir karşılık olarak, Tanrı onların devletlerindeki toplumsal yaşamı yok etmiştir. Yüzlerce yıl boyunca yabancı ülkelerde haklardan ve adil savunma imkanlarından yoksun bir yaşam sürmüşlerdir. İkinci günaha paralel bir karşılık olarak, sürgün yaşamı boyunca çektikleri dertler sonucunda, fiziksel zevklerden hiçbir pay alamamışlar, yaşam sevinçleri sıfırlanmıştır.

Günahların telafisi de, paralel mitsvalarla gerçekleşecektir: Yüzyıllar boyunca, yaşam sevinci ve insan haklarından feragat etmeyi gerektiren ortam ve durumlarla karşılaşacaklardır. Bu şartlarda, Tanrı’nın Emirleri “iyi olmayan hükümler” ve “onlarla yaşanmayacak kanunlar” (Yehezkel 20:25) olarak görülecektir. Dahası, mitsvaları yerine getirmelerinin karşılığı, sıkıntı ve acılar, esaret, hapis ve ateşte yakılmak şeklinde gelecektir. Bazı durumlarda Tora’yı terk ettiklerini belirten tek bir sözcük söylemek ile ölüm arasında bir seçime mecbur bırakıldıklarında bile, onlar o tek sözcüğü telaffuz etmeyeceklerdir. Ellerinde Tanrı’nın Torası olmak üzere, sevgiyle ateşe gideceklerdir. Tanrı’nın Emirleri’ni yerine getirebilmek için evlerini sevinçle inşa edecekler, evlenecekler, çocuklarını eğiteceklerdir. Tora ile yaşayacaklar, onun çadırında ölecekler (krş. Bamidbar 19:4), ama kendilerine ve çocuklarına getirdikleri eksiklik, fedakarlık, düşman takibi ve eziyetlere önem vermeyeceklerdir. Yaşamlarının temel amacını, hiçbir şarta bağlı olmadan Tanrı’nın Emri’ni yerine getirmek olarak belirleyeceklerdir. Buna karşılık, diğer her şey – tüm yaşam güzellikleri ve mutluluk – onlar için birer “tesadüf” sınıfında olacaktır. Böylece, yaşama karşı duyarsızlıklarıyla, önceden işledikleri, Tora’ya karşı duyarsız kalma günahını telafi etmiş olacaklardır (Hirsch).

Benlikleri Hükümlerim’i reddetti – Bundan sonraki birkaç pasuk, *Tohaha* kısmına dahil sayılmasına karşın teselli sözleri içermektedir. Dolayısıyla bu pasuk aktif *Tohaha*’nın sonudur.

İhtar kısmının başından bu noktaya kadar olan kısımda toplam 390 sözcük vardır. Bu da kendilerini David hanedanının kraliyetinden ayıran (bkz. Şemuel II 20:1) On Kabile’nin Erets-Yisrael’de günah içinde oldukları 390 yılı ima eder (bkz. p. 35 açk. Babil Sürgünü k.b.) (Rabenu Behaye).

Yaakov ... Yitshak ... Avraam – Atalar'ın isimleri ters sırayla verilmiştir [bu, tüm *Tanah*'ta sıralamanın ters verildiği tek yerdir (*Rashi – The Sapirstein Edition*)]. Tanrı şöyle demektedir: “Çocuklarının kurtuluşu için sadece Yaakov'un liyakati bile yeterlidir. Ama o yeterli olmazsa, Yitshak'ın liyakati ile birlikte yeterli olacaktır. Ve bu da yeterli olmazsa, Avraam'ın liyakati vardır ki, üçünün liyakati, Bene-Yisrael'in son kurtuluşu için kuşkusuz yeterli olacaktır (Raşi). Ayrıca bkz. *Hatırma getireceğim* k.b.

Antlaşmam'ı – Tam çeviri “*Antlaşmam'ı – Yaakov – hatırma getireceğim. Hatta Antlaşmam'ı – Yitshak – ve hatta Antlaşmam'ı – Avraam – hatırma getireceğim*” şeklindedir. İbn Ezra'ya göre anlam, “Antlaşmam'ı – Yaakov'un antlaşmasını (Bereşit 35:12); Antlaşmam'ı – Yitshak'ın antlaşmasını (Bereşit 26:3); Antlaşmam'ı – Avraam'ın antlaşmasını (Bereşit 17:8)” şeklindedir. Çevirimiz de bu görüş doğrultusundadır. Başka bir deyişle bu kullanımın nedeni, Atalar'ın her birinin Antlaşma'nın tarafı konumunda olmalarıdır (Ramban).

Hatırma getireceğim – Sferno'ya göre bu hatırlayış, [ilk sürgünün ardından] II. *Bet-Amikdaş*'ın inşasıyla ifade bulacaktır.

Tam çeviriyle “*hatırlayacağım*”. Ama Tanrı için “unutmak/hatırlamak” ifadeleri yerinde olmadığından, çeviriye bu şekilde yapmayı tercih ettik. Bu ifade, Yaakov ve Avraam için kullanılmış olmasına karşın, Yitshak için kullanılmamıştır. Bunun nedeni, Yitshak'la olan antlaşmanın “hatıra getirilmesine” gerek olmamasıdır. Zira babası tarafından *korban* edilmek üzere bağlanıp *mizbeah*a yerleştirilen “Yitshak'ın külleri”, sürekli olarak toplanmış halde Tanrı'nın Huzuru'ndaki *Mizbeah*'tadır (*Torat Koanim*; Raşi). Bu *Midraş*al ifadedeki “Yitshak'ın külleri”, Yitshak'ın yerine *korban* edilip *mizbeah*ta yakılan koçun külleri kastetmektedir (Bereşit 22:13).

Ayrıca burada “*hatta*” şeklinde çevirdiğimiz, “dahi” anlamındaki **Af** sözcüğü, Avraam ve Yitshak'tan söz edilirken kullanılmasına karşın, Yaakov için kullanılmamıştır. Önce de belirtildiği üzere (p. 16 açk.) bu sözcük aynı anda öfke belirtir. Avraam'ın oğullarından sadece Yitshak Tanrı'ya bağlı kalmış, diğer oğulları ise bu yolda gitmemişlerdir [bir açıklamaya göre Yişmael daha

sonra *Təşuva* yapmıştır (bkz. Bereşit 25:17 açk.); ama Ketura'nın çocukları (bkz. Bereşit 25:1-4) için böyle bir şey söz konusu değildir]. Benzer şekilde Yitshak'ın iki oğlundan Yaakov, Tanrı'ya bağlı kalmış, Esav ise Tanrı'ya sırt çevirmiştir. Dolayısıyla hem Avraam hem de Yitshak, çocukları açısından yüzde yüz bir başarı sağlayamamışlardır. Ama Yaakov'un on iki oğlunun hepsi Tanrı'ya bağlı olduğu için, **Af** sözcüğü onunla ilgili kullanılmamıştır (krş. *Torat Koanim*). Tora'nın Yaakov-Yitshak-Avraam sıralamasını yapmasının bir nedeni de budur. Yaakov'un tüm çocukları Tanrı'ya bağlı kaldıkları için, öncelik Yaakov'a verilmiştir. Ama sonra Yitshak ve Avraam da verilerek, her ne kadar tüm çocukları Tanrı'nın yolunda kalmış olmasalar da, Yitshak ve Avraam'ın liyakatinin de, Bene-Yisrael'in kurtulmasına yeteceği belirtilmiştir (*Meam Loez*).

Ülke'yi de hatırma getireceğim – Bu, Tanrı'nın Erets-Yisrael ile de özel bir antlaşması olduğunu gösterir (*Torat Koanim*). Erets-Yisrael'in, üzerinde günahkarların yaşamasına tahammül etmeyen kutsiyeti nedeniyle özel bir statüsü vardır. Bu nedenle, Bene-Yisrael *Təşuva* yapıp kurtuluşu hak ettiğinde, Tanrı Ülke'yi hatırlar ve yabancıların orada yaşamasına izin vermez (*Saare Aaron*'a göre *Sefer Apardes*). Ama sürgündeki acıları nedeniyle onları Ülke'ye geri getirse bile, Tora'ya uygun yaşamadıkları sürece, yabancılar onları rahat bırakmayacaktır. Tam kurtuluş için gerçekten ve samimi olarak *Təşuva* yapmaları gerekir. Bunu yapmadıkları takdirde, Tanrı'nın Son Kurtuluş için belirlediği tarihi beklemek durumundadırlar.

Midraş'ta (*Vayikra Raba* 36:5), Ülke'nin neden Atalar'la bir tutulduğu şöyle bir örnekle açıklanır: Bir efendinin üç oğlu vardır ve bu oğullar, bir dadı tarafından büyütülmektedir. Her seferinde oğullarının hatırlarını sorduğu zaman, onları yetiştiren dadıyı da mutlaka anar.

Ayrıca Ülke Atalar'a farklı vesilelerle vaat edilmiştir. Tanrı Erets-Yisrael'i Avraam'a dört (Bereşit 12:7, 13:14-17, 15:18 ve 17:7-8), Yitshak'a bir (Bereşit 26:3) ve Yaakov'a iki kez (Bereşit 28:13 ve 35:12) söz vermiştir.

43. [Zira] – Tanrı'nın Ülke'yi hatırma getirmesine neden gerek olduğu açıklanmaktadır: “Onların yokluğunda Ülke'nin *Şabatları*'nı telafi

מִדּוֹ וְאֶף גַּם-זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאַרְץ אֲבִי־הֵם

44

לֹא-מֵאֲסֻתִּים וְלֹא-גְעֻלָּתִים לְכֻלָּתָם לְהַפֵּךְ בְּרִיתִי אִתָּם כִּי אֲנִי

יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם: מֵה וּזְכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רֵאשִׁנִּים אֲשֶׁר

45

הוֹצֵאתִי-אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיּוֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים

אֲנִי יְהוָה: מִזֶּה הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה

46

בֵּינוֹ וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהֶרֶץ סִינִי בֵּיד-מֹשֶׁה: פ

Mısır Ülkesi'nden çıkarmış olduğum – “Sizi Mısır'dan, Tanrınız olmak için çıkardım. Gerçek ve samimi bir *Teşuva* yaptığınız takdirde, en baştaki bu niyetimi gerçekleştireceğim. Ben değişmedim, sürgüne sebep olan sizlersiniz!” (Sforno).

İlk nesil [ataları] – Yani Mısır'dan çıkan on iki kabile (*Torat Koanim*; Raşi; Rabenu Behaye). Tam çeviriyle “*ilkler*”. Buradaki “*ilkler*” Atalar'ı [=Avraam, Yitshak ve Yaakov] ifade ediyor olamaz; çünkü onlarla olan antlaşmalardan p. 42'de bahsedilmiştir. Bunun yanında Atalar, pasuğun söylediğinden farklı olarak Mısır'dan çıkarılmamışlardır. Yitshak Erets-Yisrael'i hiçbir zaman terk etmemiştir. Dolayısıyla burada Mısır'dan çıkan on iki kabileden bahsedilmektedir (*Sefer Zikaron*). Onlardan “*ilkler*” diye bahsedilmesinin nedeni, günahları nedeniyle sürgüne çıkmak zorunda kalacak gelecek nesillere göre “ilk nesil” olmalarıdır. Ayrıca bahsedilen antlaşma Sinay dağında Tora'nın verilidir (İbn Ezra).

Bir görüşe göre, burada da Atalar'la olan antlaşmadan bahsedilmektedir. Bu durumda anlam şöyledir: “[Bu nedenle] Atalar'la olan antlaşmayı –[ki BeneYisrael'i,] onlara Tanrı olmak üzere [tüm] ulusların gözleri önünde Mısır Ülkesi'nden [bu Atalar'ın hatırına] çıkarmıştım – onlar adına hatırlayacağım” (Raşbam).

Hatırıma getireceğim – Daima (İbn Ezra). Ya da “sürgünleri geri toplayarak, bu antlaşmayı onlar adına hatırımda tuttuğumu göstereceğim” (Sforno).

Ben, Aşem'im – “Değişmedim ve değişmem. En başta onlara Tanrı olmam konusundaki niyetin sekteye uğramasının ve onların sürgüne çıkılmalarının nedeni Ben değilim; onlardır. Ama gelecekte onlar yanlış tutumlarını terk edecekler

ve bu niyet gerçekleşecek (Sforno). Sözüm'ü yerine getireceğim ve tıpkı sürgünde atalarının yanında olduğum gibi, sürgünde onların da yanında olacağım. Atalarını kurtardığım gibi, onları da kurtaracağım. Atalarının Tanrısı olduğum gibi, onların da Tanrısı olacağım (Hirsch)”.

46. Sinay dağında ... hükümler, kanunlar ve öğretiler – Şemot kitabındaki Yitro ve Mişpatim perasasında verilen kanunlarla, bu kitaptaki Bear perasasında verilen kanunlar (İbn Ezra).

İbranice, **Hukim, Mişpatim** ve **Torot**. Bunlardan **Hukim**, genel olarak sebebi bilinmeyen kuralları ifade eder. Burada Tora'nın kurallarının farklı açıklamalarını da içerir. **Mişpatim**, mantıkla açıklanabilen kuralları belirtir.

Torot ise, **Tora** sözcüğünün çoğul halidir. Dolayısıyla pasuk iki Tora'dan bahsetmektedir: “**Tora Şebihtav** – Yazılı Tora” [=Moşe Rabenu'nun, Tanrı'nın dikte ettirmesiyle yazmış olduğu, Tora'nın beş kitabı. Bu terim, bazı zamanlarda, diğer peygamberler tarafından Tanrısal ilhamla yazılmış olan, *Tanah*'taki diğer kitapları da kapsar] ve “**Tora Şebeal Pe** – Sözlü Tora” [Yazılı Tora'nın tek gerçek açıklaması olup, temelleri *Mişna*'da yer alan, *Talmud* tarafından genişletilmiş olan uygulama detayları. Ayrıca etik dersler, arka plan bilgiler ve sırlar içeren *Midraş* ve *Kabala* da Sözlü Tora'nın birer parçasıdır]. Bu cümle, tüm bunların “*Sinay dağında*” verildiğini vurgulamaktadır (*Torat Koanim*; Raşi).

Kendisi ile Bene-Yisrael arasında – Buradaki berahalar ve lanetlerle desteklenen ve Devarim'deki ihtar kısmında (Devarim 28:69) değinilen antlaşma budur. Bu antlaşmaya göre, Tanrı, Bene-Yisrael düzgün davrandığı takdirde,

⁴⁴ “Ayrıca, buna karşın, düşmanlarının topraklarında oldukları zaman bile, onlardan, onları tüketecek, onlarla [olan] Antlaşmam’ı feshedecek kadar iğrenmeyeceğim ve onları reddetmeyeceğim – zira Ben, onların Tanrısı Aşem’im.” ⁴⁵ [Bu nedenle] Onlara Tanrı olmak üzere [tüm] ulusların gözleri önünde Mısır Ülkesi’nden çıkarmış olduğum ilk nesil [ataları] ile [olan] antlaşmayı, onlar adına hatırıma getireceğim – Ben, Aşem’im”.

⁴⁶ Tanrı’nın Sinay dağında, Moşe aracılığıyla Kendisi ile Bene-Yisrael arasında belirlediği hükümler, kanunlar ve öğretiler bunlardır.

44. Ayrıca, buna karşın – Lişuto Şel Raşi. “Onlara tüm bu cezaları verecek olmama rağmen, sürgünlerinde onlardan iğrenmeyeceğim ve antlaşmama sadık kalacağım (Raşi; Rabenu Behaye)”. Alternatif olarak “*ancak tüm bunlara rağmen*” (The Artscroll Chumash – Stone Edition). Tanrı, sürgünde eziyet çeken Halkı’nı teselli etmektedir. Sürgünün ve diğer felaketlerin ağırlığı, onların artık Tanrı’nın Halkı olmadığını düşümlerine yol açmamalıdır. “Hayır” demektir Tanrı. “Sürgünde bile, onlar hala Benim Halkım’dır ve Antlaşmam geçerliliğini daima koruyacaktır” (Raşi). Başka bir deyişle, tüm bu felaketlerin “sebebi”, Bene-Yisrael’in Tanrı’nın Halkı olmasıdır. Onlar bunu isteseler de istemeseler de bu gerçek değişmeyecektir.

Bu pasukla ilgili uzun ve yeni ufuklar açan açıklamalarında, Meşeh Hohma, Yahudi tarihinin bir analizini yapar ve Yahudi sürgününün olumlu etkilerini ortaya koyar. Yahudiler, Babil, Kuzey Afrika, İspanya, Almanya, Doğu Avrupa ve diğer yerlerdeki yeni evlerine yerleştiklerinde arkada bırakmaya zorlandıkları ya da yok edilmiş Yahudi hayatının merkezlerini daima yeniden kurmaya çalışırlar. Küçük başlangıçlardan, üstün enstitüler yaratırlar ve Tora öğreniminde yüksek seviyelere ulaşırlar. Ama zaman içinde, yeni nesillerin, atalarının başarılarını gölgede bırakamayacağı fark edilir. Yine de sürekli yeni ufuklara açılmak, büyük isim yapılabilecek alanlar arama isteği insanın doğasında vardır. Ve bunu Tora alanında başaramadıkları takdirde, konuk oldukları ülkenin şartlarında yükselmeye çalışacaklardır. Başarılı da olacaklardır – hem ticaretle hem de entelektüel alanda. Ancak bu başarılar sürekli artan bir ivmeyle yükselen asimilasyona neden olacak ve bu, onların Yahudilikleri’ni tehlikeye sokacaktır. Dolayısıyla Tanrı bu pasukta şöyle demektedir: “Onları düşmanlarının topraklarına gitmeye zorlamama neden olacak düzeyde onları reddetmemin amacı, onları yok etmek ya da antlaşmamı geçersiz kılmak değildir. Aksine, Ben daima onların Tanrısı’yım. Öyleyse

neden mi sürgün edildiler? Çünkü, bazen, ulus olarak yok olma derecesine kadar asimile olmalarını önlemenin tek yolu budur”.

Onları tüketecek ... kadar iğrenmeyeceğim – “Sadece inatçı kalpleri teslim olana kadar, onlara eziyetler çecktireceğim (İbn Ezra). Ama onlara karşı tavrım konusunda, Antlaşmam’ı bozacak kadar ileri gitmeyeceğim (Daat Mikra)”.

Antlaşmam’ı – “Çünkü onlara yemin ettim. Onlar Antlaşmam’ı bozdukları zaman bile (p. 15), Ben, onlarla olan Antlaşmam’ı feshetmeyeceğim. Zira Ben, onların Tanrısı Aşem’im. Ben, bir insan değilim; Tanrı’yım (İbn Ezra). İleride Antlaşmam’ı bozacaklarını bildiğim halde onlarla antlaşma yaptığuma göre, bu antlaşma ebedidir ve geri alınamaz. Onlar bu antlaşmayı bozsalar bile, Ben onların tekrar Antlaşma’ya uymalarını sağlamanın yolunu bilirim”.

45. Onlara Tanrı olmak üzere – Krş. Şemot 19:6 (Sforno).

Ulusların gözleri önünde – Yahudiler tam olarak Teşuva yapmadıkları ve dolayısıyla Tanrı’nın yardımını hak etmedikleri zamanlarda bile, Tanrı sırf İsmi’nin ihlal edilmemesi uğruna Yahudiler için mucizeler gerçekleştirebilir. Bu söz, tüm sürgünler ve tüm nesiller için geçerlidir. Hahamlarımız (Torat Koanim) bunu p. 44’teki ifadeleri kullanarak açıklarlar: “Onlardan iğrenmeyeceğim – [II. Bet-Amikdaş döneminde Yeruslayim’i ele geçiren] Vespasian’ın döneminde. Onları reddetmeyeceğim – [Erets-Yisrael’i fetheden] Suriye-Yunan Helen İmparatorluğu döneminde. Onları tüketmeyecek, onlarla olan antlaşmamı bozmayacağım – [Pers İmparatoru Ahaşveroş’un, Yahudiler’i yok etmek isteyen baş veziri] Aman zamanında. Zira Ben, onların Tanrısı Aşem’im – [Maşiah döneminde gerçekleşecek büyük savaşta düşmanlar] Gog ve Magog zamanına kadar. [Daima!]” (Ramban).

27.

☞ Bet-Amikdaş'a Bağışlar.

Bet-Amikdaş'a yapılan gönüllü katkıları konu eden bu bölüm, Vayikra kitabının genelini ilgilendiren *korban*larla bir şekilde ilgili görünebilir. Buna karşılık, hakkında, önceki kısımdaki sert ihtarin yapıldığı Antlaşma'yı oluşturan emirlerin arasına katılmamıştır (26:46). Tora, bu bölümü dışarıda tutarak, böyle gönüllü armağanların, elbette övgüye değer olduğunu, ancak Tora'nın emirlerini yerine getirmek kadar temel niteliğe sahip olmadığını vurgulamıştır. Kimse, yaptığı gönüllü katkıların, ihmal ettiği herhangi bir emri telafi edebileceği gibi bir yanılgıya düşmemelidir (Hirsch). [Geçmiş günahları telafi etme amacıyla yapılabilecekler arasında *Tsedaka* vermek de vardır. Ancak bu sadece geçmiş günahlar için geçerlidir. Bir kişi buna bakıp, "ben filanca mitsvayı yapmayacağım; onun yerine *Tsedaka* veririm" gibi bir düşünceye kapılmamalıdır.]

Vayikra kitabının başında (1:1) belirtildiği üzere, bu kitabın tümü, Sinay çölünde, Buluşma Çadırı'nda verilmiştir. Tora değerlemelerle ilgili bu bölümü, kitabın sonuna eklemektedir; zira bu bölüm de Sinay dağında verilmiştir (bkz. p. 34) (İbn Ezra). Ayrıca bu bölüm de, önceki bölümün temel konusu olan *Yovel*'le yakından ilgilidir (Ramban; bkz. p. 17-18, p. 23-24). Yine de bu bölüm Antlaşma'nın bir parçası olmadığı için, önceki kısımdan ayrı tutulmuştur (Sforno; bkz. 25:1-7 açık.).

Bir başka açıklama da şöyledir: Bu bölümdeki gönülden bağışlar, önceki bölümlere göre farklı bir konumdadır. Bunlar, insanın hiçbir yükümlülük altında olmayıp, kendi inisiyatifıyla ve gönülden koptuğu için yaptığı bağışlardır. Hatta bunlar, gönülden yapılan *korban*lardan bile farklı niteliktedir; zira bir *korban*, getiren kişi için maddi ya da manevi yarar sağlar. Örneğin gönüllü getirilen *Şelamim-korban*ının etinde, getiren kişinin de payı vardır. Dolayısıyla *korban*ın "yüzde yüz" bağış olduğu söylenemez. Gönüllü getirilen diğer *korban* türü olan ve *Koenler*'e verilen derisi dışında tamamen yakılan *Ola-korbanı* için bile, Tora açıkça, onu getiren kişi için onarım sağladığını belirtmektedir (1:4). Öte yandan buradaki kutsiyete adama şeklinde yapılan bağışlarda, bağış sahibi için en ufak çaptaki bir

yarardan bile bahsedilmemektedir. Bu, her yönüyle "*Leşem Şamayim – Tanrı Adna*" yapılan, insanın kesin ve hiçbir karşılık beklemeden Tanrı'ya verme isteğini yansıtan bir konudur. Belki de bu nedenle, bu bölüm, "*hükümler, kanunlar ve öğretiler*"den bahseden ve berahalar/lanetlerle mühürlenene antlaşmanın dışında bırakılmıştır. Kutsiyete adama konusu, ödül-ceza sisteminin bir parçası değildir. Bunları yapmayan kişiyi bekleyen bir lanet olmadığı gibi, yapanlar için ödülünden bahis bile yoktur. Dolayısıyla bu bölüm, Tora'nın, insanın olası en temiz ve saf "verme" şeklindeki Tanrısal boyutuna gönderme yaptığı, samimiyeti ve Tanrı'ya hesapsız adanmış bağlılığı vurgulayan noktasıdır (Rabi Amnon Bazak, *Şabat Beşabato – Mahon Tsomet*).

1-8. Değerlemeler. Bir kişi, Bet-Amikdaş'a belirli bir para ya da malı bağışlama konusunda vaatte bulunabildiği gibi, benzer şekilde, kendisinin ya da bir başka kişinin "parasal değerini" bağışlamayı da vaat edebilir. Bu iki şekilde yapılabilir:

[1] Bir kişi "*Deme Peloni Alay – Filanca Kişinin Parasal Değerini Bağışlamayı Üstleniyorum*" şeklinde bir deklarasyon telaffuz ettiği takdirde, söz konusu "filanca kişi"nin – ki bu "filanca kişi" kendisi de olabilir – "bedensel olarak fiyatını" bağışlamakla yükümlü hale gelir. Bunun anlamı, o kişinin, bir "mal" olarak, yani "eğer köle olarak alınıp satılabilseydi, karşılığında ödenmesi gereken" değerini, Bet-Amikdaş'a borçlu hale gelmesidir. Ancak Tora'nın bu bölümde ele aldığı konu bu değildir.

[2] Tora, burada *Ereh* olarak bilinen özel bir kişisel değerden bahsetmektedir. Bu sözcüğün Türkçe'de tam karşılığı olmadığından, burada serbest çeviriyle "*değerleme*" ya da "*değer biçme*" ifadelerini kullanıyoruz.

Ereh'in tanımladığı değer, kişinin sağlık durumu-na, kuvvetine, kazanma kapasitesine ya da ticari değerine göre belirlenmiş değildir. Gerçekte Tora bunu hangi kriterlere göre belirlediğini açıklamamış, konuyu bir sır olarak bırakmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla temeldeki kriterler açıklanabilecekten daha derindir (Rabi Dov Lior). Bu açıdan Tora değerlemeleri sadece yaş ve cinsiyete göre sınıflandırarak belirtmiştir. Bu sınıflandırmanın, insanın kişisel "değerini" yansıtmadığını vurgulamakta fayda vardır. Bir analogi olması açısından, bir sigorta şirketinin hayat sigortası yaparken kullandığı genel kriterlere benzer

[97. Bağış Değerlemeleri]

27

¹ Tanrı, Moşe'ye konuşarak [şöyle] dedi:

söz vermiş olduğu berahaları göndermeyi, Bene-Yisrael de Tanrı'nın İsteği'ne riayet etmedikleri takdirde burada sıralanan felaketlerle yüzleşmeyi üstlenmiş olmaktadır (Sforno).

❧ Sonuç.

Bu bölümdeki *Tohaha*, Tora'daki ihtar içeren iki bölümden ilkidir. Diğer Devarim *Perek* 28'de yer almaktadır. Ramban (p. 16-43 o.a.), iki ihtar bölümünün, Yahudi tarihindeki iki farklı sürgün dönemi için olduğunu açıklar: Buradaki, I. *Bet-Amikdaş* döneminde işlenen günahlar ve onun cezalarını, Devarim *Perek* 28'deki ise II. *Bet-Amikdaş* dönemine ait günahlar sonrasında çıkılan ve günümüzde hala devam eden sürgünü ele alır. Sonuç olarak şimdiki *Tohaha*, sürgünün sebebi olarak sıklıkla *Şemita* kurallarının ihmal ve ihlalini göstermektedir. Bu, Divre Ayamim II 36:21'de de belirtilen bir temadır [Her ne kadar *Talmud* (Yoma 9b), ilk sürgünün nedeni olarak putperestlik, cinsel ahlaksızlık ve kan dökmeyi gösteriyorsa da, bu bölümde gördüğümüz üzere *Şemita* kurallarının çiğnenmesi de, açıkça etkili bir faktördür (bkz. 35. ačk.)]. Hahamlarımız, ikinci sürgünün ise halk içindeki sebepsiz nefret yüzünden olduğunu vurgularlar (*Talmud* – Yoma 9b).

Bölümün I. *Bet-Amikdaş* döneminden bahsettiğine dair başka bir ana delil de, tam *Teşuva*'dan ya da tam kurtuluştan bahsetmemesidir. Tora'nın p. 40'ta belirttiği itiraf yetersizdir (bkz. p. 40-41 ačk.) ve p. 42 sadece Tanrı'nın Antlaşma'yı hatırına getireceğini söylemektedir; Bene-Yisrael'i tekrar Ülke'ye, eski saygınlığına ve lider konumuna geri döndüreceğinden ise bahsetmemektedir. Dahası, Tanrı'nın Antlaşma'yı hatırına getirme konusundaki sözünden hemen sonraki pasuk tekrar ihlal edilmiş *Şemita* yıllarından ve terk edilmiş Ülke'den bahsetmektedir. Gerçekten de Babil sürgünü bittiği zaman bile Yahudiler Erets-Yisrael'de bir daha hiçbir zaman özgür olmamıştır. Burası önce Persler'in, daha sonra Makedonya ve onun bir alt devamı olan Suriye-Yunan imparatorluğunun; sonra da Roma imparatorluğunun egemenliği altında tebaa devlet konumunda kalmıştır. Pers kralı Koreş (Cyrus/Kirüs), Yahudiler'e Ülke'ye geri dönme izni verdiğinde, geriye sadece 43.360 Yahudi dönmüştür (Ezra 2:64). Bu, Yahudi nüfusunun son derece küçük bir yüzdesini oluşturmaktadır. II.

Bet-Amikdaş dönemi boyunca, Yahudiler'in çoğunluğu başka bölgelerde yaşamışlardır.

❧ **Tanrı İbadetinde İdeal Motivasyon.** Vayikra kitabının bu kederli son bölümünü okurken, Rambam'ın, *Mişna*'ya yaptığı açıklamalarda, *Sanedrin* bölümünün başında yazdığı şu sözlerle bakmakta fayda vardır: İnsan bir hareketi, ya belirli bir yarar sağlamak ya da belirli bir zarardan kaçınma amacıyla yapar. Bu ikisinden biri doğru olmadığı takdirde, söz konusu hareket boş ve anlamsızdır. Tora'nın insana “şunu yap” ya da “şunu yapma” demesi, yanında ödül ve ceza kavramı olmadan yetersiz olurdu; zira asıl ve temel gerçeği görebilen insan sayısı çok değildir. Gerçekte Tora'nın emirlerini yerine getirmenin, yasaklarını ihlal etmemenin temelinde, sadece ve sadece Tanrı'ya olan sevgi ve saygı duyguları olması gerekirken, bu başta Avraam Avinu olmak üzere, çok az sayıda insan tarafından kavranmış bir nokta olduğu için, insanların mitsvaları bir ödül beklentisi içinde yerine getirmelerine ya da yasaklardan ya da cezadan kurtulma umudu ile kaçınmalarına izin verilmiştir. Bu, ideal olmasa da, sıradan insan için uygun bir motivasyondur. Ödül-ceza kavramı insanı doğru perspektif içinde tutmaya yardımcı olur – ta ki kişi, konunun temelindeki asıl ideal gerçeği kavrayana kadar”.

Rambam'ın [özetle ve serbestçe verilen] bu sözlerinde, berahalar ve lanetlerin eğitsel değeri hakkında açıklama yer almaktadır. Rambam başka bir yerde (*Yad* – *Teşuva* 10:2) şunları kaydeder: “Tanrı'ya sevgi motivasyonu ile ibadet eden kişi, Tora ve mitsvalarla ilgilenen, bilgelik patikalarında yürüyen ve bunları ne cezadan kurtulmak için ne de bir ödül beklentisiyle – aksine, gerçeğe sadece “gerçek” olduğu için saygı gösteren ve buna riayet eden kişidir. Bu, çok üst düzeyli bir özelliktir ve bilgelerin bile hepsi buna erişemez. Tanrı, Avraam Avinu'dan ‘Sevenim’ (Yeşayau 41:8) diye bahsetmiştir; çünkü Avraam'ın tek motivasyonu sevgiydi. Tanrı'nın bize Moşe Rabenu aracılığıyla ‘*Tanrım Aşem'i ... sev*’ (Devarim 6:5) sözleriyle ilettiği arzusu da budur. Bir insan Tanrı'yı gerçek bir sevgiyle sevdiği zaman, tüm mitsvaları da şevk ve sevgiyle yerine getirecektir” (*Daat Mikra*).

ב דָּבָר

2

אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֹא נָדָר בְּעַרְכָּךְ נִפְשָׁתָה
 לַיהוָה: גִּוְהִיָּה עֲרָכָךְ הַזָּכָר מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן־שְׁשִׁים שָׁנָה
 וְהִיָּה עֲרָכָךְ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ: וְאִם־נִקְבָּה הוּא
 וְהִיָּה עֲרָכָךְ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל: ה וְאִם מִבֶּן־חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְעַד בֶּן־עֶשְׂרִים
 שָׁנָה וְהִיָּה עֲרָכָךְ הַזָּכָר עֶשְׂרִים שָׁקֶלִים וְלִנְקָבָה עֶשְׂרֵת שָׁקֶלִים:
 ו וְאִם מִבֶּן־חֲדָשׁ וְעַד בֶּן־חֲמִשָּׁה שָׁנִים וְהִיָּה עֲרָכָךְ הַזָּכָר חֲמִשָּׁה
 שָׁקֶלִים כֶּסֶף וְלִנְקָבָה עֲרָכָךְ שְׁלֹשֶׁת שָׁקֶלִים כֶּסֶף:

6

değerlemesini ödemeyi üstleniyorum” şeklindeki, insanın, yerine gelmesi kendi elinde olmayan bir dileğinin yerine gelmesi karşılığında telaffuz ettiği vaatler şeklinde olabilir (bkz. 22:21 açık.) (İbn Ezra).

Bir insanın, Tora’da verilen tarifiede belirtilen değerlemesini bağışlamayı üstlenen kişinin, bu vaadini yetine getirmesi, Tora’nın 613 mitsvasından biridir. *Mitsvat Ase* No. 136. Bu emir, insanın, yüce varlıklarla olan ortak özelliğini, konuşma yeteneğini ve onun yapabileceklerini vurgular. Sözler, bir insanı Tanrı katında bağlayıcı özelliğe sahiptir. İnsanı tüm canlılar içinde özel konuma koyan yeteneği konuşma yeteneğidir. Bedeninin geri kalanı ise ölümlüdür ve eğer insan konuşma yeteneğini de öldürürse, yani bu özelliğini de dünyevi ve geçici kılarsa, diğer canlılardan bir farkı kalmaz. Bu nedenle kişi, özellikle yüksek amaçlarla bulunduğu kutsiyete adama, *tsedaka* verme gibi konulardaki vaatlerini yerine getirmekle yükümlüdür (*Sefer Ahinuh*).

3. Yirmi yaşından... – Bu yaştan itibaren, erkekler nüfus sayımına dahil edilir (İbn Ezra; bkz. Şemot 30:14).

Kutsiyet [konularındaki] şekel standardına göre – Bu standartta bir *şekel*, yirmi *geraya* eşittir (bkz. p. 25). Bu konudaki daha geniş açıklamalar için bkz. Şemot 30:13 açık.

Elli gümüş şekel – Bu çalışmada genel olarak kullandığımız değerlere göre 1 şekel, 22,8gr.dir.

Bu durumda 50 *şekel*, 1,14kg. gümüşe denktir. Farklı görüşlere göre bu, 0,7-1,4kg. arasında değişen ağırlıkta gümüşdür.

4-7. Değerleme konusunda dört yaş kategorisi vardır. Tora önceliği 20-60 yaş grubuna vermiştir; çünkü bu, toplumsal yaşamda aktif ve ön planda olan yaş grubunu belirtir. Ardından 5-20 yaş grubu gelir; çünkü bu kategori, *Alaha*’ya göre yetişkin sayılan *Bar/Bat-Mitsva* çağını geçenleri içerir. Bundan sonra potansiyellerine henüz ulaşmamış çocuklar vardır (1 aylıktan 5 yaşına kadar olan grup). En son, artık fiziksel gücünün doruğunu geçmiş en yaşlı grup gelmektedir (Rabenu Behaye).

5. Beş yaşından yirmi yaşına kadar – Bir çocuğun, yani yetişkin yaşa ulaşmamış birinin yaptığı vaat telaffuzunun hiçbir geçerliliği yoktur. Yani beş yaşındaki bir çocuk “değerlememi bağışlamayı üstleniyorum” derse bile hiçbir şey ödemesi gerekmez. Dolayısıyla burada verilen çocuk yaşla ilgili kategoriler, yetişkin birinin, “şu çocuğun değerlemesini bağışlamayı üstleniyorum” dediği takdirde ödemesi gereken miktarı açıklamaktadır (Raşi).

6. Beş gümüş şekel – Bu, bir *behor* oğlun kurtarılması için *Pidyon* olarak verilen miktarın aynısıdır (Bamidbar 3:47 ve 18:15).

² “Bene-Yisrael’e konuş ve onlara söyle: Bir kişi Tanrı Adına canlı değerlemesi ile ilgili bir vaat telaffuz ettiği durumlarda [kanun şöyledir:]

³ “Eğer yirmi yaşından altmış yaşına kadar bir erkeğin değerlemesi söz konusu ise, bu değerlendirme kutsiyet [konularındaki] *şekel* standardına göre elli gümüş *şekel* olacaktır.

⁴ Eğer bu [aynı yaşlarda] bir kadınsa, değerlendirme otuz *şekel* olacaktır.

⁵ “Eğer [yaş grubu] beş yaşından yirmi yaşına kadar ise, değerlendirme, erkek için yirmi *şekel*, kız için on *şekel* olacaktır.

⁶ “Eğer bir aylıktan beş yaşına kadar ise, erkeğin değerlemesi beş gümüş *şekel* iken, kız için değerlendirme üç gümüş *şekel* olacaktır.

şekilde, yaş ve cinsiyete bağlı bir tablo söz konusudur. Sigorta şirketinde bu tablonun, insanların kişilik ya da özlük “değerini” yansıtmaması gibi, burada da değerlemeler belirli bir “tarife” niteliğindedir. Ama elbette, bu örneklemekten farklı olarak, buradaki “tarifeyi” belirleyen Tanrı, elbette bunu derin ve bilinmeyen kriterlere göre yapmıştır.

Bu bölümde açıklanan türdeki vaat, “**Ereh Peloni Alay – Filanca Kişinin Değerlemesini Bağışlamayı Üstleniyorum**” ya da “**Erki Alay – Kendi Değerlememi Bağışlamayı Üstleniyorum**” şeklinde dile getirilir. Bu telaffuz edildiği andan itibaren, kişi, üstlendiği değeri Tora’nın belirlediği tarifeye göre ödemekle yükümlü hale gelir. Bu miktar, bakım giderleri ya da genel giderler için kullanılmak üzere *Bet-Amikdaş*’ın hazinesine eklenir. I. *Bet-Amikdaş* döneminde bu tip bağışların yapıldığını görüyoruz (bkz. Melahim II 12:5).

Bağışlamayı üstlendiği miktarı vermeyen kişi, vaadini bozmak (Bamidbar 30:3), vaadini ödemeyi geciktirmek (Devarim 23:22) yasaklarını ihlal, ağızdan çıkan vaadi aynen yerine getirmek (Bamidbar 30:3) emrini ihmal etmiş olur. Bir kişi şahitler huzurunda böyle bir vaatte bulunmuş ve onu yerine getirmemişse, *Bet-Din* onun bazı mallarını ipotek altına alır (*Mişna – Arahin* 5:6). Görüldüğü üzere, Tora, her ne kadar kimseyi bir vaatte bulunma konusunda yükümlü kılmamış ve bunu tamamen kişiye bırakmışsa da, ağızla telaffuz edilmek suretiyle yapılmış vaatlerin yerine getirilmesi konusunda son derece hassastır (bkz. Devarim 23:24; *Daat Mikra*).

Canlı değerlendirme – İbranice **Beerkeha Nefaşot**. Yani tam çeviriyle “canların değerlemesine göre”. Dolayısıyla burada yapılan “değerleme” (*Ereh*), özellikle “can” konusundadır. Bu durumda bir kişi, kendisinin ya da başka bir insanın sadece

bütün bedeninin değil, sadece hayati bir organının “değerlemesini” (*Ereh*) *Bet-Amikdaş*’a bağışlamayı üstlendiğini telaffuz ettiği zaman bile, o kişinin burada açıklanan tarifeye göre değerlemesini “tümüyle” ödemekle yükümlü hale gelir (*Torat Koanım; Talmud – Arahin* 4a; Raşi). Ama eğer hayati olmayan, el, bacak vb. bir organın değerlemesini üstlenmişse, hiçbir şey üstlenmiş değildir ve her türlü ödemedi muafıdır. Ve elbette ifadedden anlaşıldığı üzere sadece “canlı” bir kişinin değerlendirme bağışlanabilir (*Talmud – Arahin* 4b; *Maskil Ledavid*).

Pasuk vadin tam olarak ne yapmakla ilgili olduğunu söylememekte, sadece “canlı değerlendirme” ile ilgili olduğunu belirtmektedir. Fakat bağlam içinde de anlaşıldığı üzere burada, söz konusu değerlendirme miktarının bağış olarak *Bet-Amikdaş*’a verilmesi konusundaki bir vaatten bahsedildiği açıktır (Raşi; *Mizrahi*). Bir kişi belirli bir kişi göstermeden sadece “**Ereh – Değerleme**” bağışlamayı üstlendiği takdirde, en ucuz miktar olan üç *şekellik* bağışla yükümlü hale gelir (*Talmud – Arahin* 4b). Ayrıca “canlar” sözcüğünün çoğul kullanımı, bir kişinin bir kerede birden çok kişinin değerlemesini bağışlama vaadinde bulunabileceğini öğretir (*a.k.* 4a).

Vaat telaffuz ettiği – İbranice **Yaflı Neder**. İlk sözcük, genel olarak “**Neder** – [Bağış ya da korban konusunda genel bir] **Vaat**” sözcüğüyle birlikte kullanılan **Pala** kökünden türemiştir. Belirli bir şeyi ağızla telaffuz etme şeklindeki bir vaatle kutsiyete ayırmayı ifade eder (İbn Ezra). Kişi, ne konuda ve ne miktarda bağışta bulunduğunu ağızla telaffuz etmelidir (Raşbam).

Burada *nederden* bahsedilmektedir, zira bunlar “Tanrı bana filanca iyilikte bulunursa, ben de canımın veya oğlumun/hayvanımın vb. canının

וְאִם

7

מִבְּנֵי-שְׁשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה אִם-זָכָר וְהִיא עֶרְכָּךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שָׁקֶל
וְלִנְקֵבָה עֲשָׂרָה שָׁקִלִים: ח וְאִם-מֶלֶךְ הוּא מֵעֶרְכָּךְ וְהַעֲמִידוּ לִפְנֵי
הַכֹּהֵן וְהָעֲרִיר אֹתוֹ הַכֹּהֵן עַל-פִּי אֲשֶׁר תִּשְׁיֵג יָד הַנָּזֵר יַעֲרִיכֵנוּ
הַכֹּהֵן: ט וְאִם-בִּהְמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָן לַיהוָה כֹּל
אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה-קֹדֶשׁ:

8

9

uygundur. “Parasal Kutsiyet” ise, sadece maddi değere bağlıdır. Bu kutsiyete sahip bir nesne *Bet-Amikdaş*’ın “malıdır” – yani *Ekdeş*’e aittir ve “kutsal” olmasının nedeni de bu aidiyettir. Fakat onun yerini alacak bir para karşılığında, kutsiyetten arındırılabilir ve kutsiyet, verilen paraya geçer. Buna “*Pidyon* – *Fidyeyle Kurtarmak*” adı verilir. Bu bölüm boyunca “[‘kutsal’ niteliğinden] *kurtarmak*” ifadesinin belirtmek istediği anlam budur.

9-13. Hayvanların Kutsiyete Adanması. Bir hayvan *korban* olarak kutsiyete adanmışsa artık *Keduşat Ağuf*’a sahiptir. Başka bir deyişle, *korban* dışındaki herhangi bir amaç için [bu, kutsal bir amaç bile olsa] kullanılamaz ve *Pidyon* yapılamaz. Öte yandan, eğer hayvan *korban* olmaya uygun değilse – örneğin kusurluysa – *Pidyon* yapılabilir ve elde edilen para, hayvanın asıl olarak adanmış olduğu *korbansal* amaca hizmet için kullanılır. Önceki bölümde insanlar için verilmiş “değerleme tarifesinin” aksine, buradaki *Pidyon* değeri hayvanın piyasa değerine göre belirlenir.

9. Ondan verilen herhangi bir [kısım] – Neresi olursa olsun, bir hayvanın sadece bir kısmının kutsiyete adanması mümkündür. Örneğin, bir kişi, bir hayvanın sadece bacağına *Ola-korbanı* olarak kutsiyete adarsa, sadece bacak kutsiyet kazanır, hayvanın geri kalan kısmı ise kutsal olmaz. Ancak sadece bacağın *Ola-korbanı* yapılması mümkün değildir. Ne de olsa hayvan bir bütündür. Bu açıdan, bir kısmının “kutsal” niteliğe sahip olması, hayvanın tümünün, kutsiyet dışındaki bir amaçla kullanılmasını imkansız kılar. Bu durumda hayvan, *Ola-korbanı* getirmek isteyen bir başka kişiye satılır. Bu kişi, bacak haricindeki kısımların parasını öder. Bacağa denk

gelen ücreti ise ödemez; zira bacak daha önceden *Bet-Amikdaş*’ın malı haline gelmiş olduğundan, kutsaldır ve satılamaz. Yine de hayvan, bacağı da dahil olmak üzere, onu satın alan kişi için eksiksiz bir *Ola-korbanı* olarak işlev görür (*Torat Koanim*; *Talmud – Arahin* 5a; *Talmud – Temura* 11b; Raşi).

Tüm bunlar, hayvanın [kol, bacak vb.] hayati olmayan organları için doğrudur. Öte yandan, eğer bir kişi hayvanın, kalp ya da kafa gibi, hayati bir kısmını kutsiyete adanmışsa, hayvan otomatik olarak bir bütün halinde kutsal olur (*Talmud – Arahin* 5a).

Kutsal hale gelir – Bir *korban* olarak. *Korban* olmaya uygun bir hayvanı basitçe *Bet-Amikdaş*’ın genel giderleri için bağışlamak yasaktır. Özellikle *korban* olarak bağışlanmalıdır (Raşbam). Ancak eğer bir kişi söz konusu yasağı çiğneyerek böyle bir hayvanı genel giderler için bağışlamışsa, *Koen* hayvanın değerini belirler ve hayvan *korban* getirmek isteyen birine satılır. Elde edilen para *Bet-Amikdaş*’ın hazinesine aktarılır; hayvan da satın alanın adına *korban* edilir (*Meam Loez*).

Bir kişi *korban* olmaya uygun hayvanlarını herhangi bir detay vermeden kutsiyete adarsa, o hayvan potansiyel bir *korban* olarak değerlendirilir. Erkek hayvanlar, *Bet-Amikdaş* yetkilileri tarafından *Ola-korbanı* getirmek isteyen kişilere satılır ve bu amaçla kullanılır. Dişi hayvanlar [*Ola-korbanı* sadece erkek hayvanlarla yapıldığı için] *Şelamim-korbanı* getirmek isteyen kişilere satılır. Bu satışlardan elde edilen para, *Bet-Amikdaş*’ın hazinesine aktarılır; zira herhangi bir detay verilmeden kutsiyete adanan her şey buraya gider (*Yad – Arahin Veharamin* 5:7).

⁷ “Eğer altmış yaşın üstü ise, değerleme erkek için on beş *şekel*, kadın için on *şekel* olacaktır.

⁸ “Ama eğer [bir kişi] bu değerleme [miktarını ödeyemeyecek kadar] düşkünse, *Koen*’in önüne getirilir ve *Koen* onun için değerleme yapar. *Koen*, değerlemeyi, vaatte bulunanın [maddi] gücünün yeteceği [miktar]a göre yapacaktır.

[98. *Hayvanların ve Gayrimenkulün Kutsiyete Adanması*]

⁹ “Eğer [söz konusu bağış,] Tanrı Adına *korban* olarak getirilmeye uygun bir hayvan ise, ondan verilen herhangi bir [kısım] Tanrı Adına kutsal hale gelir.

7. Altmış yaşın üstü – Başka bir deyişle bu sınıf, 61 yaşından itibaren başlamaktadır. Dolayısıyla 60 yaşındaki biri, 20-60, 20 yaşındaki biri de 5-20 kategorisine dahildir (*Talmud – Arahin* 18a).

Gözleneceği üzere, her kategoride bir erkekle ilgili değerleme, kadınla ilgili olana göre biraz daha yüksektir. Yine de, tarifede verilen miktarlara bakıldığında, altmış yaş üstündeki değer farkının, diğer kategorilerdekilere göre çok daha az olduğu görülmektedir. Bu da yaşlanan bir kadının, yaşlanan bir erkeğe göre daha zinde ve aktif oluşuna gönderme yapar. Eski dönemde kullanılan “Evde yaşlı bir adam varsa, [herkesin gelip geçerken takıldığı] bir engel var. Evde yaşlı bir kadın varsa, hazine ve bereket var” şeklindeki deyiş de bu durumu yansıtır (*Talmud – Arahin* 19a; Raşi).

8. Düşkünse – Vaatte bulunan kişi, bütün miktarı ödeyemeyecek kadar fakirse, ödeyeceği miktarı yetkili bir *Koen* belirler (bkz. s.a.). Yatağı, yastığı, örtüsü, içinde kullandığı araç-gereçler vb. yaşamı için temel öneme sahip malları bu değerlemenin dışında bırakılır. Örneğin eşekle taşıma yapan biriye, eşeği onda kalır (*Talmud – Arahin* 17a ve 23b; Raşi).

Koen’in önüne getirilir – Tam çeviriyle “onu *Koen*’in önünde ayakta tutar”. Basit anlamda bu, “*Koen*, onu, kendi önünde ayakta tutar” ya da “Bir *Koen* onu başka bir *Koen*’in önünde ayakta tutar” anlamındadır (İbn Ezra).

Kimin *Koen*’in önüne getirildiği konusunda iki olasılık vardır: Raşi ve Rambam’a göre, fakir kişi kimin değerlemesini bağışlamayı üstlenmişse, o kişi *Koen*’in önüne getirilir; *Koen* de onun değerlemesini, vaatte bulunan fakir kişinin maddi durumunu da göz önünde tutarak belirler (*Yad* –

Arahin Veharamin 1:21). *Tosafot* (*Talmud – Arahin* 4a o.a.) ise, bu değerlemenin, doğrudan vaadi telaffuz eden fakir kişi üzerinden yapıldığı görüşündedir (*Aktav Veakabala*). Her durumda, fakir olan, vaatte bulunan kişi olduğuna göre, öncelikli olarak onun ödeme gücünün değerlendirildiği açıktır. Pasuğun dediği gibi, değerleme “*vaatte bulunanın [maddi] gücünün yeteceği [miktar]a göre*” yapılacaktır (*Talmud – Arahin* 17a).

Buradan değerleme konusuyla ilgili genel bir kanun da öğrenilir: Bir kişinin değerlemesi, sadece [deyimse olarak] “ayakta durabilecek” – yani normal şartlarda ölümüne yakın olmadığı takdirde bağışlanabilir. Dolayısıyla ölüm döşeğindeki birinin değerlemesi yoktur (*Talmud – Arahin* 4a).

Değerlemeyi ... yapacaktır – Biraz aşağıda Tora “Her türlü değerleme kutsiyet [konularındaki] *şekel standardına göre olacaktır*” (p. 25) demektedir. Bu pasuk aynı zamanda “her türlü değerleme, [en az bir] kutsal *şekel olacaktır*” şeklinde de anlaşılabilir. Hahamlarımız buradan, *Koen*’in yapacağı değerlemenin, 1 *şekel*den daha az olamayacağını öğretirler. Ayrıca buradaki tarifede verilen en yüksek değer olan 50 *şekel*in üstüne de çıkılamaz (p. 3) (*Talmud – Arahin* 7b; *Yad – Arahin Veharamin* 3:3; *Daat Mikra*).

❧ **Kutsiyete Adama ve Kutsiyetten Kurtarma.**

Temel olarak iki tip kutsiyet vardır: “*Keduşat Aguf – Bedensel Kutsiyet*” ve “*Keduşat Damim – Parasal Kutsiyet*”. “Bedensel Kutsiyet”ten kasıt, bir nesnenin, başlı başına bir varlık olarak kutsiyete sahip olmasıdır. Bu tip kutsiyete adanan şey, kusuru olmayan bir hayvansa, “*korban*” statüsüne sahiptir ve *Mizbeah*’a çıkarılmaya

יֹלֵא יִחְלִיפֵנוּ וְלֹא-יִמִּיר אֹתוֹ

טוֹב בְּרָע אֶו־רָע בְּטוֹב וְאִם-הֵמָּלֵךְ יִמִּיר בְּהֵמָה בְּבֵהֵמָה וְהִי-הָיָא
וְתַמּוּרָתוֹ יִהְיֶה-קֹדֶשׁ:

Hem ilki hem de yerini alan kutsal olur – Mitsvat Ase No. 137 (Sefer Ahinuh). Her iki hayvan da aynı kutsiyete sahiptir ve her ikisinin de [aynı tipte] *korban* olarak getirilmesi gerekir. Bu konuda, yeni getirilen hayvanın, öncekiyle benzer özelliklere sahip olması da şart değildir. Örneğin davar cinsi bir hayvanın yerine sığır cinsi, erkek bir hayvanın yerine dişi bir hayvan vs. getirilse bile, [ilkinde hiçbir değişiklik olmasına, yani halen *korban* olarak kutsiyet taşımasına rağmen] ikincisi de kutsiyet kazanır. Dahası, tek hayvanın yerine çok sayıda hayvan konmak istense bile, hepsi kutsal hale gelir, ilki de kutsal kalır. Tersine, çok sayıda hayvanın yerine tek bir hayvan konmak isterse, hepsi kutsaldır (Talmud – Temura 9a). Pasuk “bir hayvanı başka bir hayvanın yerine koyarsa” demektedir. Buradaki “Beema – Hayvan” sözcüğü dört ayaklıları belirtir. Dolayısıyla değiş tokuş amacıyla bir kuş ya da [Minha-korbanı olarak kullanılan] un getirilirse, bu yeni getirilenler kutsiyet kazanmaz (Torat Koanin).

Burada “ilki” olarak çevrilen sözcüğün tam anlamı “o”dur. Ayrıca “yerini alan” ifadesi de, gerçekte ikinci hayvanın ilkinin yerini aldığı şeklinde anlaşılmamalıdır. Doğru anlam “ilkinin yerini alması düşünülerek verilen” şeklindedir. Zira ilkinin kutsiyeti aynen devam ettiğinden, ikincisi onun yerini almamış, sadece onunla eş konum kazanmış olur. Buna karşın ikinci hayvan “Temura – Yerine Geçen / Karşılık” olarak adlandırılır (Mişna – Temura 1:1; Raşi o.a.).

Rambam şunları yazar: “Tora’nın emirleri birer Kral Hükümü niteliğinde olduğu [yani nedeni anlaşılmaya bile yerine getirilmesi gerektiği] halde, yine de onların üstünde düşünmek ve artlarındaki olası nedenleri araştırmak uygundur. Kişi, bir neden bulabildiği her mitsva için kendince bir neden bulmaya çalışmalıdır. Hahamlarımız, Kral Şelomo’nun, Hok niteliğindeki mitsvaların bile büyük bölümünün nedenlerini kavradığını belirtirler. Kanımca, burada

işlenen, Temura örneğinde, her iki hayvanın da kutsal olmasının nedeni, Tora’nın bir insanın biling altının ve biraz da kötü eğiliminin derin noktalarını önceden görmesidir. İnsan, eğilimleri nedeniyle mal ve mülkünü arttırmaya, servetini mümkün olduğu kadar korumaya gayret eder. Dolayısıyla, her ne kadar bir malını kutsiyete adanmak üzere vaatte bulunursa da, içinden bu yaptığından pişmanlık duyabilir ve bunu Pidyon yoluyla kurtarmak ya da maddi değeri daha düşük başka bir şeyle değiştirmek isteyebilir. Bu nedenle Tora, Pidyon yapılabilecek mallar için, bağış sahibinin, bağışladığı malı kurtarmak istediği takdirde, Pidyon’a ek olarak beşinci bir pay ödemesini şart koşmuştur (p. 13). Ve eğer bu bir hayvansa, dolayısıyla [Bedensel Kutsiyet nedeniyle] Pidyon yoluyla kurtarılamıyorsa, Tora, kişinin hayıflanıp onu daha ucuz bir hayvanla değiş tokuş etmesinin önüne geçmek için, buradaki kuralı öngörmüştür. Tora kötü bir hayvanın iyiyle değiştirilmesini de yasaklamıştır; zira sübjektif bakışla insan “bence bu daha iyi” gerekçesiyle, iyi bir hayvanın yerine kötü bir hayvanı vermeyi deneyebilirdi. Bu nedenle Tora, her türlü değiş tokuşu yasaklamış, bu yasağı delmek isteyen kişiye ceza olarak, her iki hayvanı da kutsal ilan etmiştir. Tüm bunların amacı, kişinin kötü eğilimini bastırmak, fikirlerini doğru yola yönlendirmektir” (Yad – Temura 4:13).

¹⁰ Onu [bir başka hayvanla] takas edemez ya da yerine başkasını koyamaz – kötüye karşılık iyi veya iyiye karşılık kötü – ve eğer [buna rağmen] bir hayvanı başka bir hayvanın yerine koyarsa, hem ilki hem de yerini alan kutsal olur.

10. Takas edemez ya da yerine başkasını koyamaz – Kutsal niteliği kazanmış hayvanı, bir başkasının hayvanıyla *takas edemez*, ya da kendine ait başka bir hayvanı onun *yerine koyamaz* (*Talmud – Temura* 9a).

Kutsiyete adanmış bir hayvanın yerine bir başkasını koyma yasağı, Tora'nın 613 emrine dahildir. *Mitsvat Lo Taase* No. 215 (*Sefer Ahinuh*).

[1] Tora'nın bir yasağının ihlali, Tora başka bir ceza belirtmediği takdirde kırbaçtır. Ama ihlali durumunda “yap” şeklindeki bir emre dönüşenler bu cezayı gerektirmez (*Mişna – Hulin* 12:4; bkz. 1:4 açık.). [2] Sözle işlenen ve aktif bir davranış gerektirmeyen günahlar normal şartlarda kırbaç cezasını gerektirmez (*Talmud – Şevuot* 3b; krş. 19:22 açık.).

Bu yasak, her iki kategoriye de girmektedir: [1] İhlali durumunda “yap” şeklindeki bir emre dönüşmektedir: “*takas edemez ya da yerine başkasını koyamaz ... ve eğer [buna rağmen] bir hayvanı başka bir hayvanın yerine koyarsa, hem ilki hem de yerini alan [hayvan] kutsal olur*”. [2] Kutsiyete adama işlemi sözle telaffuz yoluyla yapılır.

Bu duruma karşın, açık bir istisna olarak, bu yasağı delip, kutsal nitelikli hayvanı bir başkasıyla değiş tokuş etmek isteyen bir kişi, kırbaç cezasını hak eder. Hahamlarımız bunun nedenini şöyle açıklarlar: Burada tek değil, iki yasak birden vardır: takas etmek ve yerine başkasını koymak. Ve her ne kadar ardından “yap” şeklindeki bir emir geliyorsa da, bu tek emir, iki yasağı birden telafi etmek için yeterli değildir (*Yad – Temura* 1:1-2). Ayrıca bu günah sadece sözle işlenmesine karşın, istisnai olarak cezalandırılır. Bu örneğin dışında, söz konusu kuralla ilgili diğer bazı istisnalar, yalan yere yemin etmek, birine lanet etmek (bkz. 19:12 açık.; *Talmud – Temura* 3a-b), yalancı şahitlik (*Devarim* 19:16; *Mişna – Makot* 1:2-3; *Talmud – Makot* 2b; bkz. *Devarim* 25:2 açık.) ve Bene-Yisrael'e mensup genç bir kıza namusu konusunda iftira etmektir (*Devarim* 22:13-19; *Talmud – Ketubot* 46a) (*Daat Mikra*).

Elbette her cezada olduğu gibi burada da, ceza sadece günahın bilinçli ve kasıtlı işlenmesi, ayrıca geçerli şahitlerin uyarısı durumunda verilir. Ama bir kişi, böyle bir değiş tokuşun yapılabileceğini sanarak bunu yapmışsa, elbette kırbaç cezasını hak etmez (*Sefer Ahinuh*).

Kötüye karşılık iyi – Kusurlu bir hayvana karşılık, kusursuz bir hayvan. Ve elbette kusurlu bir hayvanı kusurlu bir hayvanla da değiştiremez (*Raşi*).

Alternatif olarak buradaki “iyi”, besili hayvanları, “kötü” de cılız olanları belirtiyor olabilir (*Daat Mikra*; krş. Bereşit 41:20-26).

İyiye karşılık kötü – Kusursuz bir hayvanın kusurlu bir hayvanla değiştirilemeyeceği açıktır. Buradaki ifade, pasuğun devamındaki “eğer bir hayvanı başka bir hayvanla değiş tokuş ederse, hem ilki hem de yerini alan [hayvan] kutsal olur” kısmıyla ilgilidir. Kusursuz bir hayvana karşılık kusurlu bir hayvan getirildiğinde bile, getirilen kusurlu hayvan *korban* olarak kullanılamayacak olmasına karşın, yine de “kutsal” niteliği kazanır. Bu durumda mantıken, kusursuz bir hayvanın yerine kusursuz bir hayvan getirildiğinde de, elbette getirilen ikinci hayvan da “kutsal” niteliği kazanacaktır (*Talmud – Temura* 9a; *Raşi*).

Bu bakışla, önceki “kötüye karşılık iyi” olasılığı da çok açıktır; zira iyiye karşılık iyi hayvan bile kutsiyet kazanıyorsa, kötüye karşılık iyi hayvan da elbette kutsal olacaktır. Öyleyse bu olasılık [diğerinden türetilibildiğine göre] neden yazılmıştır? Şunu öğretmek için: Kutsiyete adanmış bir hayvanı bir başkasıyla değiştirmek, bununla *korbanın* kalitesini arttırmak amaçlanıyorsa bile yasaktır (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

[Buna rağmen] ... yerine koyarsa – İbranice **Amer Yamir**. Bu ikileme, “hayvanı değiştirme yasağına rağmen, yine de buna teşebbüs ederse” şeklinde anlamı güçlendiren bir ifadedir (*Daat Mikra*).

- 11 יֵא וְאֵם כָּל־בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא־יִקְרִיבוּ
 12 מִמֶּנָּה קִרְבָּן לַיהוָה וְהֶעֱמִיד אֶת־הַבְּהֵמָה לִפְנֵי הַכֹּהֵן: יֵב וְהֶעֱרִיד
 13 הַכֹּהֵן אֹתָהּ בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כְּעֶרְכָּךְ הַכֹּהֵן כֵּן יִהְיֶה: יֵג וְאִם־גָּאֵל
 14 יִגְאָלָנָה וַיִּסֹּף חֲמִישָׁתוֹ עַל־עֶרְכָּךְ: יֵד וְאִישׁ כִּי־יִקְדֹּשׁ אֶת־בֵּיתוֹ
 15 קִדָּשׁ לַיהוָה וְהֶעֱרִיכוּ הַכֹּהֵן בֵּין טוֹב וּבֵין רָע כַּאֲשֶׁר יַעֲרִיד אֹתוֹ
 הַכֹּהֵן כֵּן יָקוּם: טו וְאִם־הִמְקִדִּישׁ יִגָּאֵל אֶת־בֵּיתוֹ וַיִּסֹּף חֲמִישִׁית
 כֶּסֶף־עֶרְכָּךְ עָלָיו וְהָיָה לוֹ: חמישי שביעי כשהן מחוברין

Beşinci payını eklemelidir – Eğer, kusuru nedeniyle *korban* olarak kullanılamayacak olan bu hayvanı, bizzat onu kutsiyete adayan kişi kurtarmak isterse, *Koen*’in biçtiği değerın üzerine beşinci bir pay eklemelidir. Yani biçilen değer 4 liraysa, ödeme 5 lira şeklinde yapılacaktır (*Torat Koanim*; Raşi). Bkz. 5:16 açık.

Tora, kutsal niteliği kazanmış ve *Pidyon* yapılabilecek bir malı *Pidyon* ödemesi yapma suretiyle alma konusunda, o malın eski sahibine daha ağır bir şart olarak bu beşinci payı belirlemiştir. Bunun olası bir nedeni için bkz. p. 10 açık. Bu kanun, burada olduğu gibi, evini (p. 15) ya da arazisini (p. 19) kutsiyete adayan ya da ürününün *maaser şeni* adlı kısmını paraya çevirmek isteyen (p. 31) bir kişi için de aynı şekilde geçerlidir. Ve burada olduğu gibi, o konularda da, eğer söz konusu ev, arazi ya da *maaser şeni* niteliğindeki ürünleri bir başkası “kutsal” etiketinden kurtarmak isterse, bu beşinci paydan muaftır; sadece *Pidyon* değerini öder (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Arahin* 25a; Raşi).

14-25. Ev ve araziler için *Pidyon*.

14. Evini – “Ev” terimi, menkul ve gayrimenkul her türlü malı içerir. Hahamlarımız ifadenin iyelelik belirtmesini [“*evini*”] işaret ederek, bir kişinin, kendisine ait olmayan bir malı kutsiyete adayamayacağını öğretirler. Dolayısıyla, örneğin, bir hırsız, çaldığı bir malı kutsiyete adayamaz (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Bava Kama* 68b).

Kotzk’lu Rabi Mendel, eğitsel bir bakışla, “evi” sözcüğünü, Tora’nın çeşitli yerlerinde olduğu şekilde (ör. 16:6), “ev halkı” ya da “ailesi” şeklinde değerlendirir ve şu öğretiyi aktarır: Bir insanın kutsal olduğunu nasıl söyleyebiliriz? “Eğer *evini* – *ailesini* – ‘Tanrı Adına Kutsal’ [niteliği kazanacak

şekilde] kutsiyete adarsa”. Kutsal bir ruha sahip ve Tanrı’ya bağlı çocuklar yetiştirebilmiş olmak, bir kişinin kendi kutsiyetinin işaretidir.

İyi ya da kötü – *Koen*’in değerlemesi, ister *Ekdeş* için iyi olacak yüksek bir değer belirlemiş olsun, isterse de *Ekdeş* için kötü olacak düşük bir değer belirlemiş olsun, her durumda bağlayıcıdır (*Ralbag*).

Öyle kalacaktır – Evin geçerli değeri budur. Evi *Ekdeş*’ten almak isteyen, hiçbir pazarlık ya da iddia hakkına sahip değildir; bunu ödemelidir (*Daat Mikra*).

15. [Ev tekrar] Onun olur – Tora burada surlu şehirlerdeki bir evi “satmakla”, onu “kutsiyete adamak” arasındaki farkı vurgulamaktadır. Böyle bir evi “satan” kişi, onu tekrar geri almak isterse, bunu yapmak için sadece bir yılı vardır ve yapmazsa, ev temelli olarak alıcının mülkiyetine geçer (bkz. 25:29-30). Evini “kutsiyete adayan” kişi ise, belirlenen *Pidyon*’u ve beşinci payı ödemek kaydıyla, onu istediği zaman geriye alabilir ve bir zaman sınırı yoktur. Öte yandan eğer o bunu yapmadan önce, başka biri gelip evi *Pidyon*’la alırsa ve ev, bir yıl boyunca o kişinin elinde kalırsa, artık eski sahibinin tüm mülkiyet hakkı sona erer (*Talmud* – *Arahin* 31b; *Yad* – *Arahin Veharamin* 5:4; *Yad* – *Şemita Veyovel* 12:8, 12:10). Burada bahsedilen, özellikle surlarla çevrili şehrin içindeki bir evdir. Diğer evler, açık araziler gibi değerlendirilir (*Daat Mikra*).

Bu pasuk aynı zamanda, evinin değerlemesini bağışlamak isteyen kişinin, *Koen*’in biçeceği değerın %25 fazlasını ödemekle yükümlü hale geldiğini gösterir ve bu, Tora’nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 139 (*Sefer Ahimuh*).

¹¹ “Eğer [bağış], *temea*, Tanrı Adına *korban* olarak getirilemeyen herhangi bir hayvan şeklindeyse, [bağış sahibi,] hayvanı *Koen*’in önüne getirir.

¹² *Koen* ona, iyi ya da kötü, bir değer biçer. *Koen*’in değerlemesi nasılsa, [kurtarılmaya değeri de] öyle olacaktır.

¹³ Eğer [bağış sahibi, hayvanı “kutsal” niteliğinden] kurtarmak isterse, bu değerlemenin üzerine beşinci payını eklemelidir.

¹⁴ “Bir kişi evini “Tanrı Adına Kutsal” [niteliği kazanacak şekilde] kutsiyete adarsa, *Koen* ona, iyi ya da kötü, bir değer biçer. *Koen*’in değerlemesi nasılsa, [kurtarılmaya değeri de] öyle kalacaktır. ¹⁵ Eğer [ev] adayan, evini [“kutsal” niteliğinden] kurtarmak isterse, bu değerlemenin üzerine beşinci bir pay ekler ve [ev tekrar] onun olur.

11. *Temea* hayvan – *Temea* [ya da *Tame*] sözcüğü, genellikle *Kaşer* olmayan hayvan türleri için kullanılır (bkz. 11:4 açık., *Tamedir* k.b.). Bu bölümde, *Kaşer* olmayan hayvanlarla ilgili *Pidyon* p. 27’de anlatıldığına göre, bu pasuktaki *Temea* sözcüğü cümlelerin başka bir durumdan bahsettiğine işaret etmektedir: Pasuk, *korban* olarak kutsiyete adanmış, ancak sonradan ortaya çıkan bir kusur (bkz. 22:17-22) nedeniyle geçerliliğini yitirmiş bir hayvandır [ve bu hayvan *Kaşer* bir hayvandır; zira öyle olmasaydı *korban* olarak adanamazdı] (*Torat Koanim*; Raşi; Raşbam). Pasuktaki “*Tanrı Adına korban olarak getirilemeyen*” ifadesi de buna işaret eder. Başka bir deyişle bu hayvanın sorunlu olduğu tek konu, *korban* olarak getirilememesidir [dolayısıyla sadece geçici bir kusur söz konusuysa buradaki kanun geçerli değildir (*Talmud – Temura* 33a)]. Ama hala başka amaçlara uygundur; örneğin, kesilip yenilebilir. Böyle bir vurgunun yapılmadığı p. 27’de ise, tamamen *Kaşer* olmayan hayvanlardan bahsedilmektedir (*Nahalat Yaakov*).

Kutsiyete adanmış *Kaşer* bir hayvan için *Pidyon* sadece böyle bir durum için mümkündür. *Korban* olarak adanmış bir hayvan, kusursuz halini koruduğu sürece para karşılığı “kutsal” konumundan kurtarılamaz (*Torat Koanim*; *Talmud – Temura* 32b; Raşi). Böyle bir hayvan için ödenen *Pidyon* parasıyla, *korban* olarak başka bir hayvan satın alınır (*Meam Loez*).

Diğer bir görüşe göre ise pasuktaki “*temea*” sözcüğü doğrudan *Kaşer* olmayan hayvanları, ifadenin geri kalanı ise [orada yapılan açıklamada olduğu şekilde] *Kaşer* bir cins olmasına karşın, bağışlandıktan sonra, *korban* olmasını engelleyen bir kusur edinmiş hayvanları belirtir (Ramban). Bu görüş doğrultusunda, p. 27’deki kanun farklıdır (bkz. p. 27 açık.da Ramban’ın görüşü).

Her durumda, benzeri birçok görüş ayrılığı örneğinde olduğu gibi burada da, görüş ayrılığı

kanunun kendisi değil, hangi pasuğa dayalı olduğu konusundadır. Kanun her iki durum için de aynıdır ve bu konuda Raşi ile Ramban arasında görüş ayrılığı yoktur. Buradaki kanun, *Kaşer* olmasına rağmen *korban* olmaya uygun olmayan geyik vb. hayvanların bağışlanması durumu için de geçerlidir. Kısacası hem *Kaşer* olup, bağışlandıktan sonra kusur edinen, hem *Kaşer* olup, *korban* edilmeye uygun olmayan, hem de *Kaşer* olmayan hayvanlar için *Pidyon* bedelini *Koen* belirler; hayvanı isteyen bu bedeli öder. Ve eğer hayvanı isteyen kişi, onu bağışlayan kişiye, *Pidyon*’un üzerine beşinci payı ekler (*Daat Mikra*).

12. İyi ya da kötü – “İyi ya da kötü niteliklerini göz önünde tutarak” (krş. *Torat Koanim*). Ya da “*Bet-Amikdaş* için avantajlı olsa da olmasa da” (Ralbag). *Koen*’in bu değerlemedeki yetkisi kesindir ve *Pidyon* verip hayvanı kurtarmak isteyen tartışmasız bu değeri ödemelidir.

Bir değer biçer – Piyasa değerini göz önünde tutarak (*Daat Mikra*).

***Koen*’in değerlemesi nasılsa** – *Korban* olarak kullanılmayan hayvanı, onu kutsiyete adayan kişiden başka biri *Pidyon* yoluyla kutsiyetten arındırmak istiyorsa yetkili *Koen*’in biçeceği değeri, *Bet-Amikdaş*’ın haznedarına öder. Bunun üzerine başka bir şey eklemeyiz (krş. s.p. açık.). Ayrıca Tora “*Koen*’in değerlemesi nasılsa, [kurtarılmaya değeri de] öyle olacaktır” diyerek, değer biçme konusunda *Koen*’e tam yetki vermektedir. Onun belirlediği değere itiraz söz konusu olamayacaktır (*Daat Mikra*).

Bu pasuk ayrıca, bir hayvanın değerini bağışlamayı üstlenen kişinin, *Koen*’in biçeceği değeri ödemekle yükümlü olduğunu öğretir. *Mitsvat Ase* No. 138 (*Sefer Ahinuh*).

13. Kurtarmak isterse – Tam çeviriyle “*kurtarılmaz kurtaracaksa*”. Bu ikileme, kurtarma konusunda istek belirten vurgulu bir yapıdır (*Daat Mikra*).

מו ואם |

16

מִשְׁדֶּה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַיהוָה וְהָיָה עֲרֶכְךָ לְפִי זֶרַע זֶרַע

17

חֹמֶר שְׁעָרִים בַּחֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף: יוֹ אִם-מִשְׁנֵת הַיָּבֵל יִקְדִּישׁ

18

שָׂדֵהוּ כְּעֶרְכְּךָ יָקוּם: יוֹ וְאִם-אַחֵר הַיָּבֵל יִקְדִּישׁ שָׂדֵהוּ וְחֹשֶׁב-לֹו

הַכֹּהֵן אֶת-הַכֶּסֶף עַל-פִּי הַשָּׁנִים הַנּוֹתֶרֶת עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנִגְרַע

מִעֲרֶכְךָ: יוֹ וְאִם-גָּאֵל יִגְאֹל אֶת-הַשָּׂדֶה הַמִּקְדִּישׁ אֹתוֹ וְיִסְּף

20

חֲמִשִּׁית כֶּסֶף-עֲרֶכְךָ עָלָיו וְקָם לֹו: כֹּ וְאִם-לֹא יִגְאֹל אֶת-הַשָּׂדֶה

וְאִם-מָכַר אֶת-הַשָּׂדֶה לְאִישׁ אַחֵר לֹא-יִגְאֹל עוֹד:

18. Yovel'den [itibaren en az bir yıl geçtikten]

sonra – Eğer arazi Yovel'in ertesi yılında kutsiyete adanmış ve bu yıl sona erene kadar kurtarılmayarak Bet-Amikdaş'ın haznedarının yönetiminde bırakılmışsa, bundan sonra kurtarılması için ödenmesi gereken Pidyon parası yukarıda (p. 16 açk.) açıklanan hesaba, sıradaki Yovel yılına kadar kalan yıllara göre belirlenir (Torat Koanim; Talmud – Behorot 50a; Raşi).

[Buna göre] Biçilen değerden düşülür – Bir homer ekili arpa tohumunu içerecek alan için kırk dokuz yıl için 50 şekellik baz Pidyon değeri, yapılan hesap göz önünde tutularak azaltılır. Hesap sonucunda çıkan meblağı, 50 şekele tamamlayan miktar, 30 şekelden düşülür. Düşülen bu kısım, [yıllık hesapta 1/49 pundyon kadarlık fark göz ardı edilirse,] önceki Yovel yılından, Pidyon'un yapıldığı yıla kadar geçen yıllara denk gelen paydır (Raşi). Kurtarıcı bu payı ödemez; çünkü o yıllar boyunca arazi Bet-Amikdaş'ın haznedarının idaresinde kalmıştır.

19. Adayan kişi kurtarmak isterse – Arazisini kutsiyete adanmış olan bir kişinin, bu araziye geri kurtarması onun için bir mitsvadır. Yine de, eğer istemezse, buna zorlanmaz (Yad – Arahin Veharamin 5:1).

Bu kişi, yapılan değerlemeye göre, eğer hemen Yovel yılının ertesinde, yani araziye kutsiyete adadığı aynı yıl içinde kurtaracaksa 50 şekelin, daha sonra kurtaracaksa, önceki pasuklarda açıklanan hesaba göre belirlenen Pidyon parasının üzerine beşinci bir pay, yani o değer in %25'ini (p. 13 açk.) eklemelidir.

20-21. Satılmış atasal araziler, normal şartlarda Yovel yılında orijinal sahiplerine geri döner. Ama

Bet-Amikdaş'ın hazinesine adanmış araziler farklıdır. Böyle bir arazi, sahibi onu Yovel'e kadar [üzerine beşinci bir pay ekleyerek (ö.p.)] kurtarmadığı takdirde Koenler'in malı olur.

20. Kurtarmazsa veya ... başka birine satarsa –

Bir arazinin orijinal sahibi, kutsiyete adanmış olduğu atasal araziye üzerindeki [Yovel yılında onu geri alma şeklindeki] hakkını iki şekilde kaybedebilir: Ya kendisi, araziye zamanında Pidyon ve beşinci pay ödemesi suretiyle kurtarmazsa, ya da Bet-Amikdaş haznedarı, araziye bir başkasına satarsa [yani araziye bir başkası Pidyon vererek kurtarırsa] (krş. Talmud – Arahin 25b; Raşi; krş. Yad – Arahin Veharamin 4:20).

Hahamlarımız, araziye orijinal sahibin oğlu kurtardığı takdirde, arazinin Yovel yılında babaya geri döneceğini öğretirler; zira belirli bazı kurallara göre, bir oğul, babasıyla eşdeğer konumdadır (Talmud – Arahin 25a; Raşi o.a.; bkz. 25:13 açk.).

Bir daha ... kurtarılamaz – Orijinal sahibi, yani atasal arazisini kutsiyete adayın kişi, önceki açıklamada belirtilen iki durumda bu arazi üzerindeki tüm atasal haklarını kaybetmiş olur. Dolayısıyla ne onu kurtarabilir ne de arazi Yovel'de otomatik olarak ona döner.

Öte yandan eğer arazi Bet-Amikdaş haznedarı tarafından bir başkasına satılmışsa ve bu kişi daha sonra bu araziye tekrar kutsiyete adanmışsa, bulunulan zamana göre hesaplar tekrar yapılır ve bir Pidyon bedeli belirlenir; bu kişi ya da bir başkası araziye bu bedeli ödeyerek tekrar kurtarabilir. Dolayısıyla pasuk arazi için "bir daha kurtarılamaz" derken, sadece orijinal sahibinin onun üzerindeki atasal haklarını kaybettiğini belirtme amacındadır.

¹⁶ “Eğer bir kişi atasal arazisinden [bir kısmı] Tanrı Adına kutsiyete adamak istiyorsa, değerleme tohum miktarına göre [yapılır]: Bir *homer* arpa tohumu [ekili alan], elli gümüş *şekel* üzerinden [değerlendirilecektir].

¹⁷ “Eğer arazisini *Yovel* yılından [hemen sonra] adarsa, [arazi değeri] bu değerlemeye göre kalır.

¹⁸ Ancak eğer arazisini *Yovel*’den [itibaren en az bir yıl geçtikten] sonra adarsa, *Koen*, [bağış sahibi] için, parayı *Yovel* yılına kadar kalan yıllara göre hesaplar ve [buna göre,] biçilen değerden düşülür.

¹⁹ “Araziyi, adayan kişi kurtarmak isterse, değerlemenin üzerine beşinci bir pay ekler ve [arazi tekrar] onun olur.

²⁰ “Ancak eğer araziyi kurtarmazsa veya [*Bet-Amikdaş* haznedarı] araziyi başka birine satarsa, [arazi,] bir daha [orijinal sahibi tarafından] kurtarılamaz.

16. Atasal arazisinden – Yovel’e iki yıldan az süre kalırsa, böyle araziler kutsiyete adanamaz (*Mişna – Arahin* 7:1). Ama eğer bir kişi buna rağmen yaparsa, arazi yine de kutsal niteliği kazanır (*Daat Mikra*).

Tohum miktarına göre – Yani arazinin parasal değerine göre değil. Kutsiyete adanmış bir arazi, iki faktöre bağlı olan bir bedelle kutsiyetten kurtarılabilir: *Yovel*’e kadar kalan ürün sayısı (“*tohum*”). Bunun hesabı için bkz. 25:15 açık.) ve arazinin büyüklüğü. Pasukta belirtilen büyüklükteki bir arazi için değer, bir *Yovel*’den diğerine kadar olan süre için elli gümüş şekeldir. *Yovel* yılının kendisi bu süreye dahil sayılmaz. Sonuç olarak, *Yovel*’e kadar kalan her yıl için *Pidyon* bedeli elli gümüş *şekelin* 1/49’udur; yani 1 *şekel* ve 1 *pundyon* [= 1/48 *şekel*]. Bu durumda elli yıllık bedel tam elli *şekle* eşit olmaz; elli *şekel* + 1 *pundyon* olur. Dolayısıyla yıllık miktar, aslında 50 *şekelin* tam 49’a bölünmüş hali değil, ondan çok az da olsa, fazladır. Bu, bir tür tazminattır. Zira bir *şekeli* tek bir parayla ödemek, her ne kadar toplam değer aynı ise de, 48 *pundyon* şeklinde ödemekten daha “ağırbaşlı” ve “derli toplu”dur. Bu sebeple, yıllık ödeme yapan kişinin 1+1/49 *şekel* yerine, ondan biraz daha {1/49 *pundyon* kadar} fazla olan 1+1/48 *şekel* ödemesi, ödemeyi daha az derli toplu yapmasına karşılık bir tür küçük çaplı tazminattır (*Raşi; Rashi – The Sapirstein Edition*)).

Bu bedel, arazinin iyi ya da kötü olmasına bakılmadan, tüm araziler için eşittir. Bu, “*Gezerat Akatuv – Kitabın Hükmü*” niteliğinde bir kuraldır (*Torat Koanim; Talmud – Arahin* 14a; *Raşi*).

Bir homer arpa tohumu [ekili alan] – Tora, bir *homer* arpa tohumu gerektiren büyüklükteki bir arazi için elli gümüş *şekel* değer biçmektedir. *Mişna* ve *Talmud*’un terminolojisinde “*kur*” ya da

“*kor*” olarak ifade edilen *Homer (Talmud – Arahin* 25a), 4320 yumurtalık bir hacme sahiptir ve 10 *efa* ya da 30 *seaya* eşittir (*Yad – Arahin Veharamin* 4:4). Kitapta genel olarak kullandığımız ölçülere göre bu, yaklaşık 220lt.ye eşittir. Ancak Tora’daki ölçülerin günümüzdeki karşılıkları konusunda görüş ayrılığı söz konusudur. Örneğin *Hazon İş’e* göre, bu miktar 490lt.ye eşittir.

Geleneksel bilgilere göre bir *sea* tohumun ekilebileceği alan 2500 *ama-karedir*, yani *Mişkan*’ın avlusunun yarısı kadar (*Talmud – Eruvin* 23b; *Yad – Şabat* 16:3). Dolayısıyla bir *homer* tohumun ekileceği alanın yüzölçümü 75.000 *ama-karedir*. *Ama* ölçüsü 48-66cm. arasında değişebildiğinden, bu, yaklaşık 15,7-28 dönümlük bir alana denktir. Daha küçük ya da daha büyük arazilerin *Pidyon* değeri bu değere oranla hesaplanır.

Eğer bu arazi, ekim yapmaya uygun değilse, bir evle aynı kurallara göre değerlendirilir (*Daat Mikra*).

Bu pasuk aynı zamanda atasal arazisinin değerini bağışlamayı üstlenen kişinin, buradaki sabit değerlemeyi ödemekle yükümlü hale geldiğini belirten bir mitsvadır. *Mitsvat Ase* No. 140 (*Sefer Ahinuh*).

17. Yovel yılından [hemen sonra] – *Raşi*. Sadece bütün yıllar “geçmiş” sayılır (*Maskil Ledavid*). Dolayısıyla *Yovel* yılının ertesindeki yılın ortasında yapılan bir alım da, yılın başında yapılmış sayılır.

Bu değerlemeye göre kalır – Eğer arazi, elli-yıllık sürecin başlangıcında kutsiyete adanırsa – ve dolayısıyla *Pidyon* değeri bir ürün-yılı geçmeden ödenecekse – *Pidyonu* verecek olan kişi elli *şekel*-lik ücretin tümünü öder. Değer, sıradaki pasukta belirtildiği üzere, yıllar geçtikçe düşer (*Raşi*).

כֹּהן וְהִיא הַשָּׂדֶה

21

בְּצִאתוֹ בַּיּוֹם קֹדֶשׁ לַיהוָה כְּשֶׁדָּנָה הַחֹרֶם לִכְהֹן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ:

22

שִׁי כִּי וְאִם אֶת-שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשָּׂדֶה אֲחֻזָּתוֹ יִקְדֹּשׁ

23

לַיהוָה: כִּי וְחִשְׁב־לּוֹ הִכָּהֵן אֶת מִכְסֵּת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיָּבֵל וְנָתַן

24

אֶת-הָעֶרְכָּךְ בַּיּוֹם הַהוּא קֹדֶשׁ לַיהוָה: כִּי בְשָׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב

הַשָּׂדֶה לְאִשְׁרֵי קִנְהוֹ מֵאֲתָן לְאִשְׁרֵי אֲחֻזַּת הָאָרֶץ:

bedelsiz olarak Koenler'in olur. Bu arazi için ise Koenler, *Bet-Amikdash* hazinesine (*Ekdeş*) ödeme yapmalıdırlar; zira kutsiyete adanmış bir mal, bedeli verilip kurtarılmadığı sürece *Bet-Amikdash*'ın mülkiyetinden çıkmaz (*Talmud – Arahin* 25b; *Yad – Arahin Veharamin* 4:19). Dolayısıyla bu, bir hediye olmaktan çok, Koenler'e verilmiş, [normalde sahip olmadıkları] bir atasal arazi sahibi olma hakkıdır.

22. Satın almış olduğu – Satın alınmış arazilerle, [önceki pasuklarda açıklanan,] *Ekdeş*'e adanmış ama kurtarılmadığı için orijinal sahibiyle olan bağı kopmak suretiyle *Ekdeş*'te kalmış atasal araziler arasında kural farkı vardır. Bir kişi, bir başkasından satın almış olduğu araziye, en geç *Yovel* yılında orijinal sahibine geri vermekle yükümlüdür. Dolayısıyla bu araziye kutsiyete adarsa bile, arazi *Ekdeş*'e ait kalmaz, *Yovel*'de orijinal sahibine geri döner. Bu nedenle, eğer araziye *Yovel* gelmeden önce *Ekdeş*'ten geri almak isterse, *Pidyon* bedeli burada belirtilen sabit tarife göre değil, arazinin *Yovel*'e kadarki piyasa değerine göre, Koen tarafından belirlenir (*Yad – Arahin Veharamin* 4:26). Eğer araziye kurtarmaz, arazi *Ekdeş*'te kalır ya da *Bet-Amikdash* haznedarı tarafından bir başkasına satılırsa, *Yovel* geldiğinde arazi orijinal sahibine geri dönecektir. Tora bunu vurgulamak ve “araziye satın almış olduğu” kişinin *Bet-Amikdash*'ın haznedarı değil de, arazinin orijinal sahibi olduğunu belirtmek için, “[yani] Ülke'deki [bu araziyle ilgili] atasal hakka sahip olan kişiye geri döneceğini” söylemektedir (*Torat Koanim*; *Talmud – Arahin* 26a-b; Raşi). Başka bir deyişle, araziye kutsiyete adayan, orijinal sahibi olmadığı için, onun arazi üzerindeki tüm hakları geçerliliğini korumaya devam eder. Öte yandan

“orijinal sahibi tarafından” kutsiyete adanıp, kurtarılmadığı için *Ekdeş*'te kalan araziler, önceki pasuklarda belirtildiği üzere, *Yovel* yılındaki *Yom Kipur*'da görev yapan Koen grubuna ait olur.

O gün [kurtarmak istiyorsa] – Bağıslayan kişi dahil herhangi bir kişi, araziye kurtarmak istiyorsa o günkü değeri öder. Burada bağıslayan kişinin beşinci pay eklemesine gerek yoktur; zira arazi zaten kendisine değil, orijinal sahibine aittir.

Alternatif bir çeviri şöyledir: “Koen, değerlendirme meblağını *Yovel* yılına kadar [olan süreye göre] hesaplar. [Bu kişi] O günkü değerlendirme miktarını öder. [Bu para] Tanrı Adına kutsaldır” (*The Artscroll Chumash – Stone Edition*). Bir kişi araziye değil de onun parasal değerini bağışlamak istiyorsa, Koen'in, *Yovel* yılına kadar kalan süreyi göz önünde tutarak yaptığı hesaplamaya göre ödemesini yapmalıdır.

²¹ [Bu durumda] Arazi, *Yovel*'de [alıcının elinden] çıktığında, tıpkı *herem* arazisi gibi “Tanrı Adına Kutsal” [niteliğinde] olacak, *Koen*’in atasal mülkü haline gelecektir.

²² “Eğer [bir kişi] satın almış olduğu, atasal arazisine dahil olmayan bir araziye Tanrı Adına kutsiyete adarsa, ²³ *Koen*, değerlendirme meblağını *Yovel* yılına kadar [olan süreye göre] hesaplar. [Bir kişi bu araziye] O gün [kurtarmak istiyorsa,] “Tanrı Adına Kutsal” [niteliği kazanacak şekilde,] biçilen bu değeri vermelidir.

²⁴ [Her durumda] Arazi *Yovel* yılında, araziye satın almış olduğu, [yani] Ülke’deki [bu araziyle ilgili] atasal hakka sahip olan kişiye geri dönecektir.

21. [Alıcının elinden] Çıktığında – Yani “*Bet-Amikdaş* haznedarının araziye satmış olduğu kişinin elinden, normal *Yovel* yıllarında olduğu şekilde çıktığında” (Raşi). Ama eğer haznedar bu araziye bir başkasına satmadıysa, arazi *Bet-Amikdaş*’ın malı olarak kalır. Yani “çıkamaz” ve onu kutsiyete adayan orijinal sahibine geri dönmeyiz (*Mizrahi*; *Sifte Hahamim*).

Herem arazisi – Bkz. p. 28-29 açık.

“Tanrı Adına Kutsal” – Bunun anlamı arazinin *Ekdeş*’in elinde kalacağı değildir. Pasuğun devamında belirtildiği üzere, bu arazi görevli *Koen*ler arasında paylaştırılır (Raşi; s.a.). Zira *herem* niteliğindeki her şey, *Koen*ler’e aittir (bkz. *Bamidbar* 18:14).

***Koen*’in atasal mülkü haline gelecektir** – Orijinal sahip veya oğlu *Pidyon*’u ödeyip araziye kurtarmadığı takdirde, *Yovel* geldiğinde arazisini geri kazanmaz. Bu arazi, *Yovel* yılının başındaki *Yom Kipur*’da *Bet-Amikdaş*’ta görevli olan *Koen* atasal ailesinin (*Bet Av*; bkz. 7:9 açık.) mülkü haline gelir (Raşi; *Yad – Arahin Veharamin* 4:24).

Tora, *Koen*ler’e toplam 24 tane hediye vermiştir. Daha önce bahsi geçen *teruma*, *korban* etleri vs.nin yanında, burada bahsedilen, “bir *Yisrael* tarafından *Ekdeş*’e bağışlanıp *Yovel*’e kadar kurtarılmayan ya da başkasına satılan araziler” de bu yirmi dört hediyeye dahildir. Önce de gördüğümüz gibi, *Koen*ler’e ait bu hediyeler, *Bet-Amikdaş*’taki görev bölümü gereği o sırada nöbette olan *Koen*ler (*Bet Av*) arasında paylaştırılır (bkz. 7:9 açık.). *Korban* etleri, *teruma* ve bazı unlu mamuller neredeyse her gün ya da en azından çok kısa aralıklarla bağışlandığı için, tüm nöbet grupları arasında yaklaşık olarak eşit bir dağılım söz konusuydu. Ama bahsi geçen araziler, sadece elli yılda bir *Yovel*’de, o hafta görevli olan

*Koen*ler arasında paylaştırılırdı. Toplamda yirmi dört tane *Bet-Av* olduğuna göre, *Yovel* yılının ilk haftasında görev yapan *Bet Av*’ın, diğer 23 *Bet Av*’a göre oldukça şanslı olduğu söylenebilir. *Talmud Yerusalmi (Suka)* Kral David’in, *Koen*ler’i 24 *Bet Av*’a bölüp *Bet-Amikdaş*’ta iş bölümü yaptırdıkları sırada bunu göz önünde tuttuklarını ve “büyük bir ustalıkla, tüm *Bet Av*lar’ın bu konuda da eşit düzeyde olmalarını sağladıklarını” belirtir. Başka bir deyişle elli yılda bir dağıtılan bu araziler, 24 *Bet Av*’a sırayla dağıtılmıştır. Yani bir *Yovel* yılında arazileri alan *Bet Av*, bu fırsata ancak 24 *Yovel* sonra tekrar kavuşurdu. Bu şekilde *Koen* nöbetleri arasında bu açıdan da eşitlik sağlanmıştı [en azından teorik olarak; zira *Yovel* her elli yılda bir geldiğine göre toplamda $24 \times 50 = 1200$ yıllık bir döngüden bahsedilmektedir; ama *Bet-Amikdaş*lar bu kadar süre ayakta kalmamıştır]. Bu gerçekten de büyük ustalık gerektiren bir hesaptır; çünkü 1200 yıl boyunca hangi yılların artık yıl olması gerektiği, hangi ayın bir gün fazla olacağı, buna bağlı olarak *Yovel*’deki *Roş Aşana*’nın hangi haftaya rastlayacağı gibi konular, hesabı çok zor hale getirmektedir.

İlginç bir nokta, *Bet Av* sayısının Moşe Rabenu zamanında 8, Peygamber Şemuel zamanında 16 olmasıdır. Anlaşılan *Koen*ler’in nüfusu çoğaldıkça *Bet Av* dağılımı da ona göre yapılmıştır. Bar İlan Üniversitesi Bilgisayar Bilimi Bölümü üyelerinden Dr. Yosef Weiss bu hesabı bilgisayar programıyla denemiş ve *Yovel* yılının ilk haftasında görev alan bir *Bet Av*’ın, diğer tüm *Bet Av*lar bu fırsatı yakalayana kadar bir daha aynı konuma gelmemesi için, *Bet Av* sayısının sadece 8, 16 veya 24 olması gerektiğini, başka hiçbir sayının buna uymayacağını tespit etmiştir (*Tehumin* 25, s. 501-513; *Şabat Beşabato – Mahon Tsomet*).

Yine de bu hediyeinin, *Koen*ler’in aldıkları diğer hediyelerden bir farkı vardır. Diğer hediyeler

כֹּה וְכָל-עֶרְכָּךְ

25

יְהִי בְשָׂקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֵּרָה יִהְיֶה הַשָּׂקֶל: כּוֹ אֶךְ-בְּכֹר אֲשֶׁר

26

יִבְכֹּר לִיהוָה בְּבִהְמָה לֹא-יִקְדִּישׁ אִישׁ אֹתוֹ אֶם-שֹׂר אֶם-שֶׁה

לִיהוָה הוּא: כּוֹ וְאִם בְּבִהְמָה הִטְמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְכָּךְ וַיִּסַּךְ חֲמִשָּׁתוֹ

27

עָלָיו וְאִם-לֹא יִגָּאֵל וְנִמְכַּר בְּעֶרְכָּךְ:

Alternatif olarak, hayvan zaten doğuştan kutsal olduğundan, “kişinin onu kutsiyete adamasına gerek yoktur” (Ramban). Behor-korbanının işlemleri ile ilgili detaylar için bkz. 7:37 açık.

kişiyi ait olduğunu öğretmektedir (Mişna – Arahin 8:1; Yad – Arahin Veharamin 5:1). Eğer o bunu istemezse, Bet-Amikdaş’ın haznedarı hayvanı başkasına satar (Daat Mikra).

Yahudiler’e ait Kaşer hayvanların behor yavrularının kutsal olması kuralı Bet-Amikdaş’ın varlığına bağlı olmadan hem Erets-Yisrael’de hem de Diaspora’da geçerlidir. Behor olarak kutsal olan bir hayvan kusurlu olduğu takdirde kesilip yenebilir. Ama kusurlu değilse, günümüzdeki uygulamalardan biri, Yahudi olmayan bir kişiyi bu hayvan üzerinde ortak etmektir. Behor kuralı sadece tümüyle Yahudi’ye ait hayvanlar için geçerli olduğundan, o hayvan kullanılabilir.

Alternatif olarak bu pasuk, önceki pasuktaki behor konusuna bağlı olabilir. Buna göre, pasuk, Kaşer olmayan hayvanlara ait behorların [açıkça vurgulanmış olan eşeğe ait behor dışında (Şemot 13:13)] herhangi bir kutsiyeti olmadığını, dolayısıyla biri onu kutsiyete adasa bile böyle bir kutsiyete sahip olmayacağını öğretmektedir. Böyle bir durumda, Ekdeş’e bağışlanan herhangi bir mal gibi, bu hayvan da Pidyon değeri ödenerek Ekdeş’ten alınıp istenen şekilde kullanılabilir (Ramban).

Büyükbaş ... küçükbaş – Tam çeviriyle “boğa ... kuzu”. “Kuzu” anlamındaki Se sözcüğü, aslında hem koyunların hem de keçilerin yavrularını ifade eder (bkz. Şemot 12:3). Bu nedenle çeviriyi “küçükbaş” şeklinde yaptık; “boğa” sözcüğünü de buna paralel olarak “büyükbaş” şeklinde çevirdik.

Biçilen değere göre – Burada değerlendirme canların ve atasal arazilerin değerlemesinden farklı olarak, sabit bir tarifeyle değil, yetkili bir Koen’in tahakkuk ettireceği değere göre belirlenir.

27. Tame hayvanlardan [birini] – Tora burada, behor konusuyla ara verdiği kutsiyete adama konusuna geri dönmektedir. Pasuk, sahibinin, kutsiyete, yani Ekdeş’e adadığı tame [=Kaşer olmayan] bir hayvan hakkındadır. Bu hayvan korban olmaya uygun olmadığı için tamamen bir “mal” olarak adanmıştır ve sadece Parasal Kutsiyet’e sahiptir. Dolayısıyla Pidyon mümkündür. Eğer sahibi onu geri almak isterse, bu Pidyon değerine bir de beşinci payı ekler. Ama o bunu yapmazsa, hayvan Pidyon değeri karşılığında satılır. Bu da, başka herhangi birinin, hayvanı, Pidyon değerini ödeyerek “kutsal” niteliğinden kurtarabileceği anlamına gelir (Talmud – Menahot 101a; Raşi). Bu pasuk, böyle bir durumda hayvanı Pidyon’la kutsiyetinden arındırma konusundaki önceliğin, onu adayan

[Sahibi tarafından ... bir başkasına] – Torat Koanim; Raşi.

²⁵ “Her türlü değerlendirme kutsiyet [konularındaki] *şekel* standardına göre olacaktır; [yani] bir *şekel* yirmi *gera* [ya denk] olacaktır.

²⁶ “Sadece; hayvanlar içinde Tanrı Adına *Behor-korbanı* şeklinde yapılması gereken bir *behoru*, kimse [başka bir amaçla] kutsiyete adayamaz. İster büyükbaş, ister küçükbaş olsun, Tanrı’ya aittir o.

²⁷ “Eğer [bir kişi] *tame* hayvanlardan [birini bağışlamışsa, bu hayvanı] biçilen değere göre [“kutsal” niteliğinden] kurtarır ve üzerine beşinci payını ekler. Eğer [hayvan, sahibi tarafından] kurtarılmazsa, [sadece] biçilen değere göre [bir başkasına] satılır.

25. Kutsiyet [konularındaki] *şekel* standardına göre – Tora boyunca sadece “*şekel*” olarak açıklanan tüm miktarlar da kutsiyet standartlarındaki *şekel* bazındadır (Raşi). Buna, bir *behor* için yapılan “*Pidyon Aben* – [Doğan ilk çocuksa,] Oğlun Kurtarılması” seremonisinde verilen beş *şekel* (bkz. Bamidbar 18:16; Şemot 13:13), ve bir kişiye ait hayvanın öldürdüğü bir köle için verilen otuz *şekel* de (Şemot 21:32) dahildir.

Yirmi *gera* – Bkz. Şemot 30:13 açık., *Yarım *şekel** k.b.

❧ **Malların Kutsiyete Adanması.** Bu bölümlerden görüldüğü üzere, Tora, bir kişinin tarımsal ürünlerinden ayırmasını emrettiği *teruma*, *maaser* vb. payların yanında, insanın, kalbinin fısıltıları ile gönüllü olarak kutsiyete bağışlamak istediği şeyleri de değerlendirmektedir. Bir kişi böyle bir davranışı, yapmış olduğu iyi olmayan davranışlar karşısındaki pişmanlığını, mutlu olaylar karşısındaki mutluluğunu, dertler karşısındaki kederini dile getirmek gibi sebeplerden yapabilir. Tora böyle durumlar için kurallar belirlemekte, böyle durumlarda, bağışlanan malların *Bet-Amikdaş’a* ait olacağını açıklamaktadır. Öte yandan *Bet-Amikdaş’a* ait malların üzerinde “kutsal” niteliği olduğu için, bu malların kutsiyet dışındaki amaçlar için kullanılması *Meila* adı verilen günaha yol açar (bkz. 5:15 açık.). Bu nedenle Tora, bu şekilde, mallarını kutsiyete adanmış kişilerin, onları *Pidyon* vererek kurtarmasını salık vermektedir. Bu şekilde, söz konusu para *Bet-Amikdaş’ın* kasasına girecek, malların üzerindeki “kutsal” kısıtlaması da ortadan kalkacaktır.

Rambam, bu bölümde ele alından “*Akdaşa* – Kutsiyete Adama”, “*Haramim* – Heremler” ve “*Arahin* – Değerlemeler” konularının seçime bağlı mitsvalar olduğuna dikkati çeker; ama bu gibi mitsvaları yerine getirmenin, bir yandan insanın

cimrilik gibi konulardaki kötü eğilimini törpülemeye, diğer yandan da peygamberlerimizin “Tanrı’yı, servetinle onurlandır” (Mişle 3:9) sözleriyle verdikleri emri yerine getirmeye yarayaçağını belirtir. Yine de bunlar zorunlu uygulamalar değildir ve Tora’nın belirttiği gibi, kişi, vaatte bulunmaktan kaçınırsa, bunda herhangi bir günah yoktur (bkz. Devarim 23:23; *Yad* – *Arahin Veharamin* 8:12; *Daat Mikra*).

26. Sadece – İbranice **Ah**. Bu sözcük sınırlama ya da farklılık belirtir. “Yukarıda sayılan tüm kutsiyete adama olasılıklarından farklı olarak, tüm *Kaşer* ve kusursuz hayvanlar içinde, sadece *behor* olanlar, Tanrı Adına kutsiyete adanmayacaktır” şeklindedir (*Daat Mikra*).

***Behor-korbanı* şeklinde yapılması gereken** – *The Living Torah*. İbranice **Yevukar**. Alternatif olarak “*ilk yavru olarak doğan*” (*Daat Mikra*).

Kimse [başka bir amaçla] kutsiyete adayamaz – Sığır ya da davara ait *behor* bir yavru, *korban* olarak doğuştan kutsiyete sahiptir (krş. Raşbam). Başka türdeki bir *korban* olarak kutsiyete adanamaz, çünkü o aslında, sürüsüne doğduğu kişinin [yani “sahibinin” (!)] malı değildir (*Torat Koanim*; *Talmud* – *Arahin* 29a; Raşi). Bir görüşe göre sahibi, *behor* hayvanı kutsiyete adadığını söz olarak belirtmelidir (bkz. Devarim 15:19 açık.).

Buradan *korban*larla ilgili genel bir kural öğrenilir: Belirli bir *korban* için ayrılmış olan bir hayvanın kutsiyet statüsü değiştirilemez. Yani örneğin *Ola-korbanı* olarak adanmış bir hayvan, *Şelamim-korbanı* olarak kullanılamaz. Bu, düşük kutsiyetteki bir hayvanın, daha yüksek kutsiyete adanması konusunda da aynı şekilde geçerlidir (Mişna – *Temura* 7:3; *Torat Koanim*; *Daat Mikra*). *Mitsvat Lo Taase* No. 216 (*Sefer Ahimuh*).

כֹּה אַךְ כָּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרֹם

אִישׁ לִיהוָה מִכָּל־אֲשֶׁר־לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשָּׁדָה אֲחֻזָּתוֹ לֹא

יִמְכֹּר וְלֹא יִגָּאֵל כָּל־חֶרֶם קֹדֶשׁ־קֳדָשִׁים הוּא לִיהוָה: שְׁבִיעִי

כֹּט כָּל־חֶרֶם אֲשֶׁר יִחְרֹם מִן־הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת:

[yukarıdaki ikinci] görüşe göre, bu pasuk “detay belirtmeden ilan edilen *herem*lerden” bahsetmektedir. Normal şartlarda *herem*in *Ekdeş*’e ait olduğu görüşüne göre ise, bu pasuk *Koenler*’e ait *herem*lerden bahsetmektedir [yukarıda sözü geçen ikinci *herem* türü].

Pasuğun başında *herem*in “*Tanrı Adına*” ayrıldığı söyleniyor olsa da, bu, söz konusu malın *Koen*’e ait olamayacağı anlamına gelmez. *Talmud*, *herem* niteliğindeki malların “*Tanrı Adına*” ayrılmasının, bu mal *Koen*’in eline teslim edilene kadar, ondan hiçbir şekilde yarar sağlanamayacağı anlamına geldiğini öğretir. Zira “*her herem, Tanrı adına en üst düzeyde kutsaldır*”. Ama teslimat gerçekleşikten sonra kutsiyet ortadan kalkar ve *Koen* onu istediği şekilde kullanabilir (*Talmud – Arahin* 29a; *Yad – Arahin Veharamin* 6:4).

Eğer bir arazi *herem* olarak *Koenler*’e bağışlanırsa, bir daha *Pidyon*’la kurtarılamaz. Her yönüyle *Koen*’in atasal mülkü haline gelir. Yani *Koen* bu araziyi sattığı takdirde, isterse onu kurtarabilir; ya da *Yovel*’de kendisi veya bir mirasçısı onu geri alır (*Daat Mikra*; krş. p. 21).

Herem sınıfında bağışlanan bir atasal arazinin satılamaması, *Tora*’nın 613 mitsvasından biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 217. Böyle bir arazinin kurtarılamaması da başka bir mitsvadır. *Mitsvat Lo Taase* No. 218 (*Sefer Ahimuh*).

Her herem, Tanrı Adına en üst düzeyde kutsaldır – Yukarıdaki ilk görüşü savunanlar, bu ifadeye dayanırlar. İkinci görüşü savunanlar ise *Bamidbar* 18:14’e dayanırlar. Bu ikinci görüştekiler, buradaki [tam anlamı “*kutsallar kutsaldır*” şeklindeki] “*en üst düzeyde kutsaldır*” ifadesini ise “*kutsal*” ve “*kutsallar*” olarak ikiye ayırırlar. “*Kutsal*”, düşük kutsiyet düzeyindeki, “*kutsallar*” ise, üst düzeyde kutsal olan *herem* niteliğindeki malları belirtir (*Torat Koanim*). Dolayısıyla bu

görüş doğrultusunda bu ifade, *Koenler*’e ait *herem*lerin, hem düşük hem de üst düzeyde kutsal olan her mal şeklinde olabileceğini öğretir (*Talmud – Arahin* 28b; *Raşi*).

29. Herem haline gelmiş herhangi bir [kişi] – Burada, *Herem* sözcüğünün, “yıkamak, yok etmek, öldürmek” şeklindeki anlamı geçerlidir. Pasuk, yetkili mahkeme tarafından idam cezasına mahkum edilmiş birinden bahsetmektedir. Böyle bir kişi [ya da onun için bir başkası], *herem*in diğer anlamına bakarak, p. 2-7’de açıklanan parasal değer (*Damim*) ya da değerlendirme karşılığını (*Ereh*) bağışlamayı vaat etse bile, bu vaat bağlayıcı değildir. Çünkü o kişi, idama mahkum edilmiştir; dolayısıyla ölü ile eşdeğer konumdadır ve parasal herhangi bir değeri yoktur. Buna bağlı olarak, böyle bir vaatte bulunan kişinin herhangi bir yükümlülüğü yoktur. Ve elbette böyle bir yolla hayatını kurtarması diye bir şey söz konusu değildir (*Torat Koanim*; *Raşi*; *Daat Mikra*).

Tora’da sözcüğün bu anlamda kullanıldığı örnekler vardır. Örneğin “[*Başka*] tanrılara kurban kesen, ölüme mahkum edilecektir (*Yahoram*)” (*Şemot* 22:19). Benzer bir örnek için bkz. *Bamidbar* 21:2-3.

Ramban’a göre, bu pasuk tamamen farklı bir durumdan bahsetmektedir. Ulusun liderleri olarak, kral veya *Sanedrin*’in, toplumun yararı için, herkesin ya da bazı bireylerin, belli sorumlulukları yerine getirmelerini talep etme ve bu konsensüsü ihlal eden kişinin idamla cezalandırılacağını ilan etme hakları vardır (*Ramban* bunu bazı örneklerle açıklamaktadır). *Tora*, *Bet-Amikdaş* hazinesine bağışlanmış olan *herem* niteliğindeki bir malın *Pidyon* karşılığında kurtarılabileceğini söyledikten sonra, ulusal bir emre karşı geldiği için ölüme mahkum edilen birinin hiçbir şekilde kurtarılamayacağını belirtmektedir.

²⁸ “Ancak kişinin, sahip olduğu herhangi bir şeyden – insan, hayvan ya da atasal arazisinden – Tanrı Adına özel olarak ayırdığı herhangi bir *herem*, satılamaz ve kurtarılamaz. Her *herem*, Tanrı Adına en üst düzeyde kutsaldır.

²⁹ İnsanlardan özel olarak ayrılıp *herem* haline gelmiş herhangi bir [kişi], kurtarılamaz; kesinlikle idam edilecektir.

28-29. Herem. Bu sözcük, genel olarak, ya [1] yıkımı, yok etmeyi veya öldürmeyi, ya da [2] ya da insanın zevk veya yarar sağlamasının men edildiği bir durumu tanımlar. Başka bir deyişle bir kişi ya da nesnenin “ma^hrumiyet” kapsamında olduğunu belirtir. Bu bölümün içeriğinde, sözcük, bir malın sahibi tarafından kutsiyete adanarak, kişisel kullanım için yasaklı ve tabu hale gelmesini ifade etmektedir.

Herem sözcüğü de, belirli bir malı Tanrı’ya adamayı belirtir. Ancak önceki pasuklarda açıklanan “kutsiyete adama”ya (*Akdaşa*) göre daha ciddi bir düzeydir. Diğer Sami dillerinde de bu kök (*HaRaM*), özel bir amaca adamayı ve “dokunulmaz” hale getirmeyi ifade eder ve bu temaya sahip olumlu ya da olumsuz anlamlı sözcüklere temel oluşturur.

İki çeşit *herem* vardır: [1] “*Bedek Abayit* – *Bet-Amikdaş’ın Bakım İşleri Bütçesi*” [ya da *Ekdeş*] için olan. Bir kişi belirli bir malla ilgili olarak “Bu, *Bedek Abayit* için *heremdir*” veya “Bu, Tanrı Adına *heremdir*” sözlerini sarf ettiği zaman, söz konusu mal bu sınıfa girer. Bu türdeki *herem*, *Bet-Amikdaş*’taki bakım ve tamirat işleri için kullanılabilirdiği gibi, *Pidyon* karşılığında satılarak paraya da çevrilebilir. Dolayısıyla bu tipteki *herem*, pratikte, bir malı kutsiyete adamakla aynı şeydir (*Talmud – Arahin* 28b-29a; *Yad – Arahin Veharamin* 6:1). [2] *Koenler* için armağan olup onların özel malı haline gelen. Bir kişi bir malla ilgili olarak “Bu, *Koenler* için *heremdir*” şeklinde bir ilanda bulunduğunda, mal bu tipteki bir *herem* haline gelir. Bu tür, *terumaya* (bkz. *Perek* 22) benzer. Mal sahibi malın üzerindeki hakkını kaybeder ve onu bir daha kurtaramaz. Dahası, bir kişi, *herem* ilan ettiği malı, *Koen*’e teslim etmelidir. Bunun yerine onun parasal karşılığını (*Pidyon*) verip malı elinde tutamaz (*Beer Yitshak*). Verdiğinden itibaren mal artık *Koenler*’in kişisel malı olur ve o andan itibaren “kutsal” niteliği de ortadan kalkar. Başka bir deyişle, *Koenler* bunu istedikleri şekilde kullanabilirler. Bir anlamda, malın *Koen*’in eline teslim edilmesi, onun *Pidyon*’la kurtarılmasına denktir (*Gur Arye*).

Tora başka bir yerde, *herem* niteliğindeki her şeyin *Koenler*’e ait olduğunu belirtmektedir (*Bamidbar* 18:14). Hahamlarımız nasıl bir *herem* olduğu açıklanmadan [yani sadece “bu *heremdir*” sözleriyle] bağışlanan *heremin* kime ait olduğu konusunda görüş ayrılığı içindedirler. Bir görüşe göre, aksi belirtilmediği sürece tüm *heremler* *Ekdeş*’e aittir. *Bamidbar*’daki pasuk ise, sözel olarak “şu [gösterdiğim], *Koenler* için *heremdir*” beyanında bulunulduğunda, bu *heremin* gerçekten *Koenler*’e ait olduğunu belirtir. Diğer bir görüşe göre, aksi belirtilmediği sürece tüm *heremler* [*Bamidbar*’daki pasuğun gerektirdiği şekilde] *Koenler*’e aittir (*Torat Koanim*; *Talmud – Arahin* 28b-29a; Raşi). *Alaha* ikinci görüşe göre kesilmiştir (*Yad – Arahin Veharamin* 1:6).

28. Ancak – İbranice *Ah* (bkz. p. 26 açk., *Sadece* k.b.). Bu sözcük, şimdi açıklanacak olan *herem* tipindeki adamaların, önceki kısımda konu edilen “*Akdaşa – Kutsiyete Adama*”ya göre farkını vurgulamaktadır (*Daat Mikra*).

İnsan – Örneğin Yahudi olmayan bir köle. Ama Yahudi köleler için bu mümkün değildir; zira onlar, efendilerinin malı konumunda değildirler (*Torat Koanim*; *Talmud – Arahin* 28a; Raşi; *Mizrahi*).

Hayvan – Tüm menkul mallar da bu sınıftadır. *Herem* sınıfında bağışlanan tüm malların, p. 21’de ima edildiği şekilde *Koenler*’in malı haline gelmesi, Tora’nın 613 mitsvasından biridir. *Mitsvat Ase* No. 141 (*Sefer Ahinuh*).

Özel olarak ayırdığı – Bu da **Herem** sözcüğünden türemiş bir fiildir ve çeviri, yaklaşık bir çeviridir.

Satılamaz ve kurtarılamaz – “*Bet-Amikdaş*’ın haznedarı tarafından satılamaz ve orijinal sahibi tarafından kurtarılamaz (*Torat Koanim*). Çünkü otomatik olarak *Koenler*’e aittir”. Normal şartlarda *heremin* *Koenler*’e ait olduğunu belirten

- 30 וְכָל-מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לִיהוָה הוּא קֹדֶשׁ
- 31 לִיהוָה: דָּא וְאִם-גָּאֵל יִגָּאֵל אִישׁ מִמַּעֲשָׂרוֹ חֲמִשִּׁיתוֹ יִסַּךְ עָלָיו:
- 32 מִפְטִיר דָּב וְכָל-מַעֲשֵׂר בָּקָר וְצֹאן כָּל אֲשֶׁר-יַעֲבֹד תַּחַת הַשֶּׁבֶט
הָעִשְׂרִי יִהְיֶה-קֹדֶשׁ לִיהוָה:

dayanmakta ve burada söz konusu kuralla ilgili bir detayı açıklamaktadır (*Daat Mikra*).

Hahamlarımız hayvanlarla ilgili *maaser* kuralının hem Erets-Yisrael'de hem de Diaspora'da, *Bet-Amikdaş*'ın var olmasına bağlı olmadan geçerli olduğunu öğretirler. Hem davar hem de sığırdan *maaser* ayrılmalıdır; ama her cinsin *maaseri*, kendi cinsindeki hayvanların sayısına göre ayrılır. *Maaser*, yıl boyunca yeni doğan hayvanlar içindir; eski yıllardakiler buna katılmaz. Hahamlarımız, onuncu hayvanı *maaser* olarak belirleme işleminin sadece *Bet-Amikdaş* zamanında yapılmasına karar vermişlerdir. Bu kararın temelinde şöyle bir endişe vardır: Eğer bir kişi *Bet-Amikdaş* yokken bir hayvanı *maaser* olarak ilan ederse, bu hayvan kutsiyet kazanacaktır. Ve “kutsal”, yani *korban* olmaya ayrılmış bir hayvanı *Bet-Amikdaş* sınırları dışında kesmek, *Karet* cezasını gerektiren bir yasak olduğu için, bir kişi bu hayvanı kesip yediği takdirde, böyle bir durumda kalacaktır. Hahamlarımız bu olasılığın önüne geçme amacıyla söz konusu kısıtlamayı öngörmüşlerdir. Bir kişi, bu kısıtlamaya uymayıp hayvanlarından *maaser* ayırdığı takdirde, o hayvanla hiçbir şey yapamaz. Ama eğer hayvan, *korban* olmasına elvermeyecek bir kusur edinirse, kesilip yenebilir (*Talmud – Behorot* 53a; *Yad – Behorot* 6:2). Eğer sayımda onuncu çıkan hayvan en baştan beri kusurluysa, o da kesilip istenen yerde yenebilir (*a.k.* 6:4). Hahamlarımız ayrıca *maaser* olarak ayrılmış bir hayvanın, kusurlu olsa bile, hatta kesildikten sonra bile satılmasını da yasaklamışlardır; çünkü bir kişi buna bakıp, kusursuz canlı bir *maaseri* satma hatasına düşebilir (*a.k.* 6:6).

Bet-Amikdaş döneminde sürü sahipleri, [tıpkı *maaser* şeni olarak tarım ürünlerini getiren çiftçiler gibi] *maaser* olarak getirdikleri hayvanlarla Yeruşalayim'de büyük ziyafetler düzenlerler,

Koenler, *Leviler*, fakirler ve akrabalarını davet ettikleri bu ziyafette Tanrı'ya, bahsettiği bolluk için şükranlarını sunarlardı. *Koen* ve *Leviler* halkın Tora öğretmenleri oldukları için, bu ziyafetlerde Tora öğrenimi üst düzeyde olur, ağırbaşlı bir ortamda Tanrı'ya övgüler sunan şarkılar söylenirdi. Ayrıca, Ülke'nin çeşitli yerlerinde dağınık bir şekilde yaşayan çiftçiler ve hayvancılar, bu vesileyle bir araya gelirler, halkın yol gösterici Tora öğretmenleriyle de bağlantı içinde olurlar; böylece Tora yolunda rehberlik alırlardı (*Daat Mikra*).

32. Sapanın altından geçen – Bulunulan yıl içinde doğan tüm hayvanların içinde her onuncu *korban* olarak kutsiyete adanmalıdır. Sürünün tüm yeni doğanları, dar çıkışı olan bir ağıla konur ve hayvanların teker teker çıkmaları sağlanır. Hayvanları saymanın en yaygın yolu buydu. Sürü sahibi ya da onun tayin ettiği herhangi bir kişi, her onuncu hayvanı, kırmızı boyaya batırılmış bir sopa ile işaretler ve “işte bu *maaser*” ilanında bulunur (*Talmud – Behorot* 58b; Raşi). Ama hayvanları boyayla işaretlemez, sayma işini bu şekilde değil de, örneğin hepsi ayakta ya da çökmüş haldeyken yaparsa da, her onuncu hayvan yine de *maaser* olarak kutsaldır (*Mişna – Behorot* 9:7).

Onuncu – Sayılanların özellikle onuncusu *maaser*dir. Dolayısıyla son grupta sadece dokuz hayvan varsa bile, bunların hiçbirisi *maaser* olmaz.

Tanrı Adına Kutsal olacaktır – *Maaser* olarak belirlenen hayvanlar *korban* olarak *Bet-Amikdaş*'a getirilir. Makbul kısımları *Mizbeah*'ta yakılır; etinin tümü ise sahibi tarafından, konuklarıyla birlikte yenir [tek şart, yiyen kişinin *tame* ya da yasta (=Avel) olmamasıdır]. *Koenler*'in bu *korbanda* herhangi bir payı yoktur (*Talmud – Zevahim* 56b; Raşi). Diğer detaylar için bkz. 7:37 açık.

³⁰ “İster toprağın ürünü, ister ağacın meyvesi olsun, toprağın *maaser*leri Tanrı’ya aittir – “Tanrı Adına Kutsal”dır.

³¹ Kişi, *maaser*inden [bir kısmı, “kutsal” niteliğinden] kurtarmak isterse, üzerine beşinci payını eklemelidir.

³² “Tüm sığır ve davar *maaser*leri [ile ilgili kanun şöyledir:] Sapanın altından geçenlerin tümü [içinde, her] onuncu, “Tanrı Adına Kutsal” olacaktır.

30. Toprağın ürünü – Buğday.

Ağacın meyvesi – [Bağda yetişen üzümünden elde edilen] Şarap ve [ağaçta yetişen zeytinden elde edilen] yağ.

Tora kanununa göre *maaser şeni* gerekliliği sadece buğday, şarap ve zeytinyağı için geçerlidir. Hahamlarımız bunu tüm tarımsal ürünleri kapsayacak şekilde genişletmişlerdir (*Talmud – Berahot* 36a, Raşi o.a.; *Maskil Ledavid*).

Toprağın *maaser*leri – Kişinin, toprak ürünlerinden ayırdığı onda birlik *maaser* payları (*Daat Mikra*).

Tarım ürünlerinin belirli bazı kısımları ayrılıp, *Koenler*’e ve *Leviler*’e verilir. *Koenler*’e ayrılan kısım *teruma* (%2), *Leviler*’e ayrılan ise *maaser rişon* (kalanın %10’u) olarak adlandırılır. *Perek* 22’de belirtildiği üzere *teruma* özel bir kutsiyete sahiptir. *Maaser rişon* ise “kutsal” nitelikte değildir; *Leviler* bunu istedikleri gibi kullanabilirler (*Yad – Maaser* 1:2). Pasuğun bahsettiği ve “*Tanrı Adına Kutsal*” olduğunu söylediği *maaser* ise, bu ikisi ayrıldıktan sonra ayrılan *maaser şeni*’dir (diğerlerinden kalanın %10’u). *Terumaya* göre daha düşük olsa da, *maaser şeni* belirli bir kutsiyete sahiptir.

Bir çiftçi yedi yıllık *Şemita* döngüsünün birinci, ikinci, dördüncü ve beşinci yıllarında, *maaser şeni* olarak ayırdığı ürününü Yeruslayim’e getirip burada ailesi ve yerel halkla birlikte tüketmekle yükümlüdür [üç ve altıncı yıllarda, ayrılan bu kısım “*Maaser Ani – Fakirler İçin Onda Bir*” adı altında fakirlere dağıtılır ve herhangi bir kutsiyete sahip değildir]. Öte yandan yol uzun olduğu için, bu tarım ürünlerinin Yeruslayim’e gelene kadar çürütmesi olasılığı gibi durumlarda, kişi bu ürünü, piyasa bedeli olan parayla değiştirebilir – yani *Pidyon* yapabilir – ve bu

parayı Yeruslayim’e getirip, burada yiyecek içecek alıp ailesi ve yerel halkla bunları tüketebilir (bkz. *Devarim* 14:22-27).

Tora bunu yapan kişinin, *Pidyon* değerine bir de beşinci pay eklemesi gerektiğini söylemektedir. Kişi, pasuğun belirttiği şekilde “*maaserinden [bir kısmı]*” da paraya çevirebilir. Yani kısmen para, kısmen ürün getirip Yeruslayim’de tüketebilir.

Tanrı’ya aittir – Bunun anlamı, “insanların yemesi yasaktır” değildir. Ama *maaser şeni*, Tanrı’nın, sözün gelişi, Kendi Mülkiyeti’ne alıp, Yeruslayim’e getirmeyi ve orada tüketmeyi emrettiği paydır. Bir anlamda bu ürünler, orada “Tanrı’nın Sofrası’nda” yenecektir (*Talmud – Kiduşin* 54b; Raşi; *Mizrahi*; *Sifte Hahamim*). “*Tanrı Adına Kutsal*” oluşunun anlamı budur. *Maaser şeni*, daha önce sözü geçen *Neta Revai* ile tamamen aynı statüdedir (bkz. 19:24 açık.). Ayrıca bkz. *Devarim* 14:23.

31. *Maaserinden ... beşinci payını eklemelidir* – Tora özellikle iyelik eki kullanarak “*maaserinden*” demektedir. Başka bir deyişle, beşinci pay ekleme şartı, sadece bir kişinin kendine ait *maaser şeni*yi paraya çevirdiği durumda gereklidir. Ama bu ürünleri başkasına satarsa, alıcı beşinci pay ödemesinden muaftır (bkz. p. 13 açık.) (*Mişna – Maaser Şeni* 4:3; *Talmud – Kiduşin* 24a; Raşi).

Pidyon yoluyla “kutsal” etiketinden kurtarılan *maaser şeni* sınıfındaki bir ürün, Yeruslayim dışında da yenebilir hale gelir.

32-33. Hayvanlarda *Maaser*. Tora’nın başka bir yerinde hayvanlardan *maaser* ayırma konusunda herhangi bir gereklilikten bahsedilmemektedir. Burada ise, bu zaten biliniyormuşçasına bir dil kullanılmaktadır. Anlaşılan Yazılı Tora, bu konuda Sözlü Tora ile bilinen bir bilgiye

- 33 עַג לֹא יִבְקֹר בֵּין־טוֹב לְרָע וְלֹא
 יִמְיָרְנוּ וְאִם־הֵמָּר יִמְיָרְנוּ וְהָיָה־הוּא וְתִמְוֹרְתּוֹ יִהְיֶה־קֹדֶשׁ לֹא
- 34 יִגְאֹל: עַד אֵלֶּה הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּהָר סִינַי: פ פ פ

³³ [Bu konuda, kişi] İyi ve kötü arasında ayırım yapmayacak, [çıkan hayvanın] yerine başkasını koymayacaktır. Eğer yerine başkasını koyarsa, hem o hem de yerini alan kutsal olur; [ayrıca bunların hiçbirisi “kutsal” niteliğinden] kurtarılamaz.”

³⁴ Tanrı'nın, Sinay dağında Bene-Yisrael'e [iletmesi için] Moşe'ye emrettiği emirler bunlardır.

Her yıl, o yıl içinde doğan hayvanlardan *maaser* ayırmak, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Ase* No. 142 (*Sefer Ahimuh*).

33. İyi ve kötü – Onuncu hayvan “kötü” bile olsa, yani onun *korban* olmasını engelleyen bir kusuru varsa bile, yine de kutsiyeti geçerlidir. *Korban* için kullanılamamasına karşın, bu kutsiyeti nedeniyle çalıştırılmaz ve yünü kırkılamaz. Sadece belirli kurallar dahilinde yenebilir. Örneğin, hem kusurlu hem de bir yetime ait olmadığı sürece satılamaz. Bu iki şart sağlandığında bile, satış bir kasap dükkanında ya da normal satışlarda olduğu şekilde tartıyla yapılamaz (*Talmud – Behorot* 14a ve 31b; Raşi).

Ayırım yapmayacak – Normal şartlarda *korban* olarak bağışlanan hayvan, sürünün en iyi hayvanlarından olmalıdır (krş. Devarim 12:11). Bu konuda *Maaser-korbanı* bir istisnadır. Sapanın altından geçen onuncu hayvan iyi de olsa kötü de olsa, kutsaldır (*Torat Koanim*; Raşi).

Yerine başkasını koymayacaktır – Bu durumdaki kural p. 10'dakiyle aynıdır.

Kurtarılamaz – *Pidyon* verilerek.

Ayrıca Hahamlarımız buradan, *maaser* olarak ayrılmış hayvanın bir başkasına satılamayacağını da öğretirler. Bu yapılırsa, satış geçersizdir (*Talmud – Behorot* 31b; *Yad – Behorot* 6:5). Bu kural hayvan kusursuz olduğu sürece geçerlidir. *Maaser* konumundaki bir hayvanın satılamaması, Tora'nın 613 emrinden biridir. *Mitsvat Lo Taase* No. 219.

34. Bene-Yisrael'e [iletmesi için] Moşe'ye emrettiği – Elçi, Bene-Yisrael'e gönderilmeyi, Bene-Yisrael de kendilerine böyle bir elçinin gönderilmesini hak etmiştir. Moşe'nin “Moşe Rabenu” olmasında, Bene-Yisrael'in liyakatinin de payı vardır (*Daat Zekenim*).

Emirler bunlardır – Tüm mitsvalar bunlardan ibadettir ve bundan sonra hiçkimsenin Tora'ya yeni bir mitsva ekleme yetkisi yoktur (*Torat Koanim*). Mitsvalar ebedidir ve tüm nesiller için geçerlidir (Rabenu Behaye).

Peraşanın ve dolayısıyla Vayikra kitabının kapanış cümlesi budur. Değerlemeler ve kutsiyete adamlarla ilgili bu bölümün, önceki bölümler gibi Sinay dağında verilmiş olmasına karşın, farklı bir paragraf olarak dışarıda tutulmasının olası bir nedeni de, Tora'nın bu kitabı lanetler içeren önceki bölümle bitirmek istememiş olmasıdır. Tora bunun yerine *Bet-Amikdaş*'ta Tanrı'ya ibadetle ilgili bir kısmı tercih etmiştir; nitekim Vayikra kitabının temel konusu da budur (*Daat Mikra*).

Arahaman, U Yahazir Avodat Bet-Amikdaş Limkoma Bimera Veyamenu; Amen
Merhametli [Tanrı], Bet-Amikdaş'taki ibadeti, hemen ve günümüzde yenilesin; Amen